

*ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
ΚΑΙ
ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ*

ΕΞΑΜΗΝΟ Β΄

ΜΑΘΗΜΑ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ ΙΙ / Στοιχεία σημασιολογίας-πραγματολογίας

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Σ. ΜΟΣΧΟΝΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

ΤΜΗΜΑ 1

Καραγιώργου Δήμητρα (Αρ.Μητρώου 210042): Κεφ.1-2

Τσώνη Παναγιώτα-Λίλη (Αρ.Μητρώου 210147): Κεφ.3-4

Κοντού Ασημίνα (Αρ.Μητρώου 210056): Κεφ.5-6

ΤΜΗΜΑ 2

Προδρόμου Γαρυφαλλιά (Αρ.Μητρώου 210115): Κείμενα 1-13

1

Ορισμοί και προϊστορία

Η πραγματολογία ασχολείται με τη μελέτη του νοήματος όπως μεταδίδεται από τον ομιλητή (ή από το συγγραφέα) και ερμηνεύεται από τον ακροατή (ή από τον αναγνώστη). Συνεπώς, αναλύει περισσότερο τα νοήματα των εκφωνημάτων, παρά το τι τυχόν σημαίνουν οι ίδιες οι λέξεις ή οι φράσεις που εκφωνούνται. *Η πραγματολογία είναι η μελέτη του νοήματος του ομιλητή.*

Σ' αυτό το είδος της μελέτης εμπλέκεται απαραίτητα η ερμηνεία του τι οι άνθρωποι εννοούν σ' ένα συγκεκριμένο περιβάλλον και πώς το περιβάλλον αυτό επηρεάζει όσα λένε. Η πραγματολογία απαιτεί την εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι ομιλητές οργανώνουν αυτά που θέλουν να πουν σύμφωνα με το σε ποιον, πού, πότε και κάτω από ποιες συνθήκες μιλούν. *Η πραγματολογία είναι η μελέτη του νοήματος με βάση τα συμφραζόμενα.*

Ακόμη, αυτή η προσέγγιση ερευνά τον τρόπο με τον οποίο οι ακροατές εξάγουν συμπεράσματα για το τι ειπώθηκε προκειμένου να φτάσουν στην ερμηνεία του σκοπούμενου νοήματος. Αυτό το είδος της μελέτης ερευνά τον τρόπο με τον οποίο μεγάλο μέρος αυτών που δεν ειπώθηκαν αναγνωρίζεται ως μέρος των ήδη λεχθέντων. Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι είναι η έρευνα των άρρητων νοημάτων. *Η πραγματολογία αποτελεί τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο περισσότερα μεταδίδονται απ' όσα λέγονται.*

Αυτή η ερευνητική προοπτική, όμως, εγείρει το ερώτημα πώς καθορίζεται η επιλογή μεταξύ λεχθέντος και μη λεχθέντος. Η βασική απάντηση συνδέεται με την έννοια της απόστασης. Η εγγύτητα, είτε είναι φυσική-σωματική είτε κοινωνική είτε νοητή, συνεπάγεται κοινή εμπειρία. Υπό την προϋπόθεση της εγγύτητας ή της απόστασης του

αποδέκτη, οι ομιλητές καθορίζουν την ποσότητα όσων χρειάζεται να ειπωθούν. *Η πραγματολογία είναι η μελέτη της έκφρασης της σχετικής απόστασης.*

Αυτοί είναι οι τέσσερις τομείς με τους οποίους ασχολείται η πραγματολογία. Για την κατανόηση της εξέλιξης της πραγματολογίας, είναι απαραίτητο να γίνει μια σύντομη ανασκόπηση της σχέσης της πραγματολογίας με άλλους τομείς της γλωσσολογικής ανάλυσης.

Σύνταξη, Σημασιολογία και Πραγματολογία

Μια παραδοσιακή διάκριση στην ανάλυση της γλώσσας συγκρίνει την πραγματολογία με τη σύνταξη και τη σημασιολογία. Η **σύνταξη** (syntax) είναι η μελέτη των σχέσεων μεταξύ γλωσσικών τύπων, πώς αυτοί οργανώνονται σε αλληλουχίες και ποιες αλληλουχίες είναι σωστά δομημένες. Αυτού του είδους η μελέτη γενικά γίνεται χωρίς να λαμβάνει υπόψη της ποιος είναι ο κόσμος της αναφοράς ή ο χρόνος αυτών των τύπων. Η **σημασιολογία** (semantics) είναι η μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στους γλωσσικούς τύπους και τις οντότητες που βρίσκονται στον κόσμο, δηλαδή, πώς οι λέξεις συνδέονται κατά κυριολεξία με τα πράγματα. Ακόμη, η σημασιολογική ανάλυση αντιμετωπίζει τις σχέσεις μεταξύ λεκτικών περιγραφών και καταστάσεων ως ακριβείς (αληθείς) ή όχι, αδιαφορώντας γι' αυτόν που παράγει αυτές τις περιγραφές.

Η **πραγματολογία** (pragmatics) μελετά τις σχέσεις ανάμεσα στους γλωσσικούς τύπους και σε όσους χρησιμοποιούν αυτούς τους τύπους. Σ' αυτήν την τριμερή διάκριση, μόνο η πραγματολογία εντάσσει τον ανθρώπινο παράγοντα στην ανάλυσή της. Το πλεονέκτημα που έχει η μελέτη της γλώσσας μέσω της πραγματολογίας είναι ότι ένας μας επιτρέπει να εξετάσουμε σκόπιμα ανθρώπινα νοήματα, τις προϋποθέσεις τους, τις προθέσεις των ομιλητών, ή τους στόχους τους καθώς και τα είδη των πράξεων (π.χ παρακλήσεις) που επιτελούνται κατά την ομιλία. Το μεγάλο μειονέκτημα είναι ότι όλες αυτές οι ανθρώπινες έννοιες είναι εξαιρετικά δύσκολο να αναλυθούν με σταθερό και αντικειμενικό τρόπο. Δυο φίλοι που συζητούν μπορεί να υπονοήσουν μερικά πράγματα και να συμπεράνουν κάποια άλλα χωρίς να προβάλουν κάποια σαφή γλωσσική απόδειξη την οποία μπορούμε να υποδείξουμε ως τη σαφή πηγή του νοήματος που μεταδόθηκε. Το παράδειγμα [1]

αποτελεί μια τέτοια προβληματική περίπτωση. Άκουσα τους ομιλητές, ήξερα τι έλεγαν, αλλά δεν κατανόησα τι εννοούσαν.

[1] *Αυτή: Λοιπόν, το έκανες;*

Αυτή: Ε, και ποιος δε θα το έκανε;

Επομένως, η πραγματολογία έχει ενδιαφέρον αφού αναφέρεται στον τρόπο με τον οι άνθρωποι καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλο γλωσσικά, αλλά μπορεί να αναδειχτεί σε απαιτητικό πεδίο έρευνας, γιατί απαιτεί από εμάς να κατανοήσουμε τους ανθρώπους και τι αυτοί έχουν στο μυαλό τους.

Κανονικότητα (Regularity)

*Ευτυχώς, οι άνθρωποι έχουν την τάση να συμπεριφέρονται με αρκετά κανονικούς τρόπους όταν χρησιμοποιούν τη γλώσσα. Μέρος αυτής της **κανονικότητας**, οφείλεται στο γεγονός ότι οι άνθρωποι είναι μέλη κοινωνικών ομάδων και ακολουθούν γενικούς κανόνες συμπεριφοράς που είναι αναμενόμενα σε κάθε ομάδα. Σε μία οικεία κοινωνική ομάδα, συνήθως είναι εύκολο να φανούμε ευγενικοί και να λέμε όσα είναι απαραίτητα. Σ' ένα νέο, μη οικείο κοινωνικό περιβάλλον, συνήθως είμαστε ανασφαλείς με το τι θα πούμε και ανησυχούμε μήπως διατυπώσουμε κάτι λανθασμένα.*

Τον πρώτο καιρό που ζούσα στη Σαουδική Αραβία, είχα την τάση να απαντώ σε ερωτήσεις που αφορούσαν την υγεία μου και ήταν διατυπωμένες στα αραβικά (το αντίστοιχο του («Πώς είσαι;»)) με τα ανάλογα των απαντήσεων «Καλά» και «Μια χαρά». Ωστόσο, σταδιακά παρατήρησα ότι όταν εγώ έθετα μία παρόμοια ερώτηση, οι άνθρωποι εκεί μου απαντούσαν με μια φράση που κυριολεκτικά σήμαινε «Δόξα το Θεό». Σύντομα έμαθα να χρησιμοποιώ την καινούργια έκφραση, θέλοντας να είμαι πραγματολογικά συνεπής σ' αυτό το περιβάλλον. Το πρώτο είδος της απάντησης μου δεν ήταν τελείως «λανθασμένο», (το λεξιλόγιο και η προφορά μου δεν ήταν ανακριβείς), αλλά υπονοούσε ότι εγώ ήμουν ένας κοινωνικά ξένος που απαντούσε με έναν μη αναμενόμενο τρόπο. Με άλλα

λόγια, περισσότερα εννοούνταν απ' αυτά που λέγονταν. Αρχικά δεν είχα αντιληφθεί ότι είχα μάθει μερικούς τύπους αυτής της γλώσσας χωρίς να μάθω τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται πραγματωλογικά οι τύποι βάσει ενός υποδείγματος, από τους κοινωνικά ενταγμένους στην ομάδα.

Μια άλλη πηγή κανονικότητας στη χρήση μιας γλώσσας οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότεροι άνθρωποι που ανήκουν στην ίδια γλωσσική κοινότητα έχουν παρόμοια βιώματα και μοιράζονται μεγάλο μέρος μη γλωσσικής γνώσης. Ας πούμε σε μια συζήτηση αναφέρω την πληροφορία [2].

[2] Βρήκα ένα παλιό ποδήλατο πεσμένο στο έδαφος. Η αλυσίδα ήταν σκουριασμένη και τα λάστιχα είχαν ξεφουσκώσει.

Είναι αδύνατον να ρωτήσει κανείς γιατί μια αλυσίδα και κάποια λάστιχα αναφέρθηκαν ξαφνικά. Μπορώ λογικά να υποθέσω ότι θα έβγαζε το συμπέρασμα ότι αν το *X* είναι ένα ποδήλατο, τότε το *X* έχει αλυσίδα, λάστιχα (και αρκετά άλλα μέρη). Επειδή σ' αυτού του είδους την υπόθεση θα ήταν πραγματωλογικά περιέργο να έχω εκφραστεί όπως στο [3].

[3] Βρήκα ένα παλιό ποδήλατο. Το ποδήλατο έχει αλυσίδα. Η αλυσίδα ήταν σκουριασμένη. Ένα ποδήλατο έχει επίσης λάστιχα. Τα λάστιχα ήταν ξεφουσκωτά.

Ο ακροατής θα είχε πιθανώς σκεφτεί ότι περισσότερα εννοήθηκαν απ' όσα ειπώθηκαν και ότι του συμπεριφέρθηκα σα να εστερείτο βασικών γνώσεων, (δηλαδή σα να ήταν πνευματικά καθυστερημένος). Για μια ακόμη φορά, αποδεικνύεται ότι τίποτα στη χρήση των γλωσσικών τύπων δεν είναι ανακριβές, αλλά αντιθέτως, η λανθασμένη χρήση των πραγματωλογικών συμβάσεων μπορεί να είναι προσβλητική.

Οι τύποι **κανονικότητας** που μόλις περιγράφηκαν είναι εξαιρετικά απλά παραδείγματα της χρήσης της γλώσσας που παραγνωρίζονται από τις περισσότερες γλωσσολογικές αναλύσεις. Προκειμένου να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι για τους οποίους η διερεύνηση αυτών, και πολλών άλλων, πτυχών της συνηθισμένης χρήσης της γλώσσας έχουν

αποτελέσει το πεδίο της πραγματολογίας, πρέπει να κάνουμε μια σύντομη ιστορική αναδρομή στον τρόπο με τον οποίο τα πράγματα εξελίχθηκαν.

Το Καλάθι των Αχρήστων της Πραγματολογίας

Για μεγάλο διάστημα στη μελέτη της γλώσσας υπήρχε έντονο ενδιαφέρον στα τυπικά συστήματα ανάλυσης, που συχνά προέρχονταν από τα μαθηματικά και τη λογική. Η έμφαση είχε δοθεί στην ανακάλυψη μερικών από τις αφηρημένες αρχές που βρίσκονται στον πυρήνα της γλώσσας. Θέτοντας τα αφηρημένα και ενδεχομένως παγκόσμια χαρακτηριστικά της γλώσσας στο κέντρο των ερευνητικών τους ενασχολήσεων, οι γλωσσολόγοι και οι φιλόσοφοι της γλώσσας έτειναν να βάζουν κάθε σημείωση που είχαν για την καθημερινή χρήση της γλώσσας στο περιθώριο. Καθώς οι σημειώσεις αυτές άρχισαν να πολλαπλασιάζονται, οι γλωσσολόγοι τις εγκατέλειπαν και κατέληξαν στο καλάθι των αχρήστων. Από το ξέχειλο αυτό καλάθι θα αντλήσουμε στις επόμενες σελίδες. Πρέπει να θυμόμαστε ότι τα περιεχόμενα αυτού του καλάθιού αρχικά δεν ήταν οργανωμένα σε μια μόνο κατηγορία. Ήταν καθορισμένα αρνητικά, δεν ήταν εύκολη η διαχείριση των υλικών στα τυπικά συστήματα ανάλυσης. Συνεπώς, προκειμένου να γίνει κατανοητό τι υλικό πρόκειται να τραβήξουμε από καλάθι των αχρήστων, πρέπει πραγματικά να δούμε πώς έφτασε εκεί.

Τα πεδία πάνω στα οποία πολλοί γλωσσολόγοι και φιλόσοφοι της γλώσσας εργάστηκαν ήταν αφιερωμένα στη δομή της γλώσσας. Εξετάστε την πρόταση [4].

[4] Η πάπια έτρεξε προς τη Μαρία και την έγλειψε.

Μια συντακτική προσέγγιση της πρότασης θα αφορούσε τους κανόνες που καθορίζουν τη σωστή δομή και αποκλείουν κάθε λανθασμένη διάταξη όπως «Προς η πάπια τη Μαρία έτρεξε». Ακόμη, η συντακτική ανάλυση θα έπρεπε να δείξει ότι υπάρχει ένα στοιχείο το οποίο απουσιάζει (και__ την έγλειψε) πριν από το ρήμα «έγλειψε» και να εξηγήσει τους

κανόνες που επιτρέπουν την ύπαρξη αυτού του κενού στην πρόταση ή που κάνουν αποδεκτή την αντωνυμία «αυτή» στην ίδια θέση. Παρόλα αυτά, όσοι ασχολούνται με τη σύνταξη θα θεωρούσαν τελείως άσχετη την επισήμανση ότι οι πάπιες δεν είναι δυνατό να κάνουν τέτοια πράγματα και ότι ίσως ο ομιλητής σκόπευε να χρησιμοποιήσει τη λέξη «σκύλος». Πράγματι, από συντακτική άποψη, μια πρόταση όπως «*Το μπουκάλι της σάλτσας έτρεξε προς τη Μαρία*», είναι εξίσου συντακτικά ορθή, όπως και η πρόταση [4].

Στο πεδίο της σημασιολογίας, όμως, θα υπήρχε κάποιο πρόβλημα. Μια οντότητα με την ονομασία «πάπια» έχει ένα νοηματικό χαρακτηριστικό (έμψυχο), ενώ «ένα μπουκάλι σάλτσας» είναι (άψυχο). Από τη στιγμή που ένα ρήμα όπως το «έτρεξε» χρειάζεται ένα έμψυχο υποκείμενο η λέξη «πάπια» είναι εύστοχη, σε αντίθεση με το «*ένα μπουκάλι σάλτσας*».

Η σημασιολογία επίσης, ασχολείται με τις συνθήκες αληθείας των αποφάνσεων που εκφράζονται με προτάσεις. Αυτές οι αποφάνσεις γενικά αντιστοιχούν στο βασικό κυριολεκτικό νόημα μιας απλής πρότασης και συμβατικά παρουσιάζονται με τα γράμματα p , q και r . Ας πούμε ότι η βαθύτερη νοηματική σχέση που εκφράζεται με το παράδειγμα «*Η πάπια έτρεξε προς τη Μαρία*», είναι η πρόταση p , και «*η πάπια έγλειψε τη Μαρία*», είναι η q . Αυτές οι δύο αποφάνσεις συνδέονται με το λογικό συνδετικό σύμβολο της σύζευξης: $\&$ (ονομάζεται «συνδετικό και»). Επομένως, η προτασιακή αναπαράσταση της πρότασης στο [4] είναι όπως στο [5].

$$[5] \ p \ \& \ q$$

Εάν η p είναι αληθής και η q είναι αληθής, τότε η $p \ \& \ q$ αληθής. Εάν ούτε η p ούτε η q είναι αληθείς (δηλαδή είναι ψευδείς), τότε η σύζευξή τους, $p \ \& \ q$ είναι αναγκαστικά ψευδής. Αυτού του είδους η ανάλυση χρησιμοποιείται εκτενώς στην τυπική σημασιολογία.

Δυστυχώς, σ' αυτού του είδους την ανάλυση, όταν η $p \ \& \ q$ είναι αληθής, τότε ως λογικό επακόλουθο η $q \ \& \ p$ είναι αληθής. Σημειωτέον ότι $q \ \& \ p$, σ' αυτήν την συγκεκριμένη περίπτωση θα έπρεπε να εκφραστεί όπως στο [6].

$$[6] \ \textit{Η πάπια έγλειψε τη Μαίρη και έτρεξε προς αυτήν.}$$

Στην καθημερινή χρήση της γλώσσας, αυτή η περίπτωση δεν είναι ακριβώς ίδια με την αρχική περίπτωση, όπως περιγράφηκε στο παράδειγμα [4]. Υπάρχουν δύο συμβάντα που περιγράφονται με τη σειρά και περιμένουμε η σειρά των συμβάντων, να καθρεπτίζεται στην περιγραφή τους.

Εάν η p δηλώνει μια πράξη και η q μια άλλη πράξη, υπάρχει η τάση να ερμηνεύεται η σύζευξη «και», όχι ως λογικό $\&$, αλλά ως την συνεχιστική έκφραση «και έπειτα». Αυτό είναι ένα άλλο παράδειγμα ότι εννοήθηκαν περισσότερα απ' όσα ειπώθηκαν. Μπορούμε να προτείνουμε μια γενική αρχή της χρήσης της γλώσσας που μπορεί να δηλωθεί όπως στο [7].

[7] *Ερμηνεύστε τα γεγονότα που αναφέρονται βάσει της σειράς που λαμβάνουν χώρα.*

Αυτό που εκφράζεται στο [7] δεν αποτελεί κανόνα σύνταξης ή σημασιολογίας. Δεν αποτελεί καν κανόνα. Αποτελεί μια πραγματολογική αρχή την οποία συχνά χρησιμοποιούμε για να κατανοήσουμε αυτά που ακούμε και διαβάζουμε, αλλά που μπορεί και να την αγνοήσουμε αν δεν εφαρμόζεται σε κάποιες περιστάσεις.

Υπάρχουν πολλές άλλες αρχές αυτού του τύπου που θα εξεταστούν στα κεφάλαια που ακολουθούν. Στο κεφάλαιο 2, θα αρχίσουμε με μια πραγματικά απλή αρχή: όσα περισσότερα κοινά έχουν δυο συνομιλητές, τόσο λιγότερα χρειάζεται να πουν για να επιτευχθεί η μεταξύ τους επικοινωνία. Η συγκεκριμένη αρχή εξηγεί τη συχνή χρήση λέξεων όπως «αυτό» και «εκείνο», που χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε σε πράγματα σ' ένα φυσικό περιβάλλον (π.χ «Θα ήθελες αυτό ή εκείνο;»). Η έρευνα αυτής της βασικής πλευράς χρήσης της γλώσσας αποτελεί τη μελέτη της δείξης (deixis).

2

Δείξη και Απόσταση

Η **δείξη (deixis)** είναι (ελληνικός) τεχνικός όρος που χρησιμοποιείται για να δηλώσει ένα πολύ συνηθισμένο χαρακτηριστικό των εκφράσεων. Σημαίνει «δείξιμο» μέσω της γλώσσας. Οποιοσδήποτε γλωσσολογικός τύπος χρησιμοποιείται γι' αυτό το «δείξιμο», αποτελεί μια **δεικτική έκφραση (deictic expression)**. Όταν παρατηρείς ένα παράξενο αντικείμενο και ρωτάς «Τι είναι αυτό;», χρησιμοποιείς μια δεικτική έκφραση «αυτό», προκειμένου να προσδιορίσεις κάτι στο άμεσο περιβάλλον. Οι δεικτικές εκφράσεις μερικές φορές ονομάζονται και **δεικτικά στοιχεία (indexicals)**. Είναι από τις πρώτες εκφράσεις που χρησιμοποιούν τα μικρά παιδιά και χρησιμεύουν για να δείξει κανείς πρόσωπα, μέσω της **προσωπικής δείξης (person deixis)**, («εγώ», «εσύ») χώρους, μέσω της **χωρικής δείξης (spatial deixis)** («εδώ», «εκεί») ή χρόνο, μέσω της **χρονικής δείξης (temporal deixis)** («τώρα», «τότε»). Η ερμηνεία αυτών των εκφράσεων καθορίζεται από τον ομιλητή και τον ακροατή, καθώς και από το περιβάλλον στο οποίο εκτυλίσσεται η επικοινωνία. Πράγματι, οι δεικτικές εκφράσεις χρησιμοποιούνται κυρίως σε διαπροσωπικές συναλλαγές, όπου φράσεις, όπως η [1] γίνονται κατανοητές από ανθρώπους που είναι παρόντες, αλλά ενδέχεται να χρειαστεί μετάφραση για κάποιον που δεν είναι παρών.

[1] *Θα το βάλω εδώ.*

(Ασφαλώς αντιλαμβάνεστε ότι ο Γιάννης έλεγε στην Άννα ότι επρόκειτο να βάλει ένα επιπλέον κλειδί του σπιτιού, σ' ένα ντουλάπι της κουζίνας.)

Η δείξη αποτελεί είδος αναφοράς που είναι αναπόσπαστα δεμένο με το περιβάλλον του ομιλητή. Η βασική διάκριση των δεικτικών εκφράσεων είναι: «κοντά στον ομιλητή» και «μακριά από τον ομιλητή». Στα αγγλικά το «κοντά στον ομιλητή» αποδίδεται με **«όρους εγγύτητας»** (**‘proximal’ terms**) όπως «this, here, now», («αυτό, εδώ, τώρα»). Το «μακριά από τον ομιλητή» με **«όρους απόστασης»**, (**‘distal terms’**) όπως «that, there, then» («εκείνο, εκεί, τότε»). Η ερμηνεία των όρων εγγύτητας σχετίζεται με τη θέση του ομιλητή ή **το δεικτικό κέντρο** (**‘deictic center’**), οπότε το «τώρα» γενικά γίνεται αντιληπτό σα να αναφέρεται σε κάποιο σημείο ή χρονική περίοδο με κέντρο το χρόνο εκφώνησης από τον ομιλητή. Οι όροι απόστασης μπορούν απλά να υποδείξουν το σημείο «μακριά από τον ομιλητή», αλλά σε ορισμένες γλώσσες χρησιμοποιούνται για να διαφοροποιήσουν το σημείο «κοντά στον αποδέκτη» και «μακριά και από τον ομιλητή και από τον αποδέκτη». Έτσι, στα ιαπωνικά η αντωνυμία «εκείνο» μεταφράζεται με δυο τρόπους, ως ‘sore’, που σημαίνει «εκείνο κοντά στον αποδέκτη», και ως ‘are’, «εκείνο μακριά και από τον ομιλητή και από τον αποδέκτη», ενώ ένας τρίτος όρος, ο όρος εγγύτητας ‘kore’, χρησιμοποιείται για να δηλώσει «αυτό κοντά στον ομιλητή».

Προσωπική Δείξη

Η διάκριση που μόλις περιγράψαμε, αφορά την προσωπική δείξη και αναφέρει τον ομιλητή («εγώ») και τον αποδέκτη («εσύ»). Η απλοϊκότητα αυτών των τύπων αποκρύπτει την πολυπλοκότητα της χρήσης τους. Προκειμένου να μάθει κανείς αυτές τις δεικτικές εκφράσεις πρέπει να αντιληφθεί ότι κάθε πρόσωπο μετακινείται από το («εγώ») στο («εσύ») συνεχώς κατά τη διάρκεια μιας συνομιλίας. Όλα τα παιδιά διέρχονται ένα στάδιο στην κατάκτηση της γλώσσας, όπου η διάκριση αυτή είναι προβληματική, έτσι χρησιμοποιούν εκφράσεις όπως ‘Read you a story’ (αντί του ‘me’), όταν κρατούν το αγαπημένο τους βιβλίο.

Η προσωπική δείξη λειτουργεί βάσει ενός τριμερούς διαχωρισμού, που εκφράζεται παραδειγματικά με τις αντωνυμίες πρώτου προσώπου («εγώ»), δεύτερου προσώπου («εσύ») και τρίτου προσώπου («αυτός», «αυτή», «αυτό»). Σε πολλές γλώσσες αυτές οι

δεικτικές κατηγορίες (ομιλητής – αποδέκτης – άλλοι), τροποποιούνται λεπτομερώς με δείκτες που δηλώνουν σχετική κοινωνική θέση (π.χ αποδέκτης υψηλής κοινωνικής θέσης, έναντι αποδέκτη χαμηλής κοινωνικής θέσης). Εκφράσεις που υποδεικνύουν υψηλότερη κοινωνική θέση περιγράφονται ως **τιμητικοί όροι (honorifics)**. Η εξέταση των συνθηκών που οδηγεί στην επιλογή του ενός ή του άλλου από αυτούς τους τύπους μερικές φορές περιγράφεται ως **κοινωνική δείξη (social deixis)**.

Ένα σχετικά γνωστό παράδειγμα κοινωνικής αντίθεσης, που κωδικοποιείται στην προσωπική δείξη, είναι ο διαχωρισμός ανάμεσα σε τύπους που χρησιμοποιούνται για έναν οικείο ή μη οικείο αποδέκτη. Αυτός είναι γνωστός ως **διάκριση ενικού/πληθυντικού (T/V distinction)**, από τους γαλλικούς τύπους ‘tu’ = εσύ, για τον οικείο και ‘vous’ = εσείς, για το μη οικείο. Η διάκριση αυτή γίνεται σε πολλές γλώσσες, όπως στα γερμανικά (‘du/Sie’) και τα ισπανικά (‘tu/Usted’). Η επιλογή ενός από τους δύο τύπους υποδεικνύει τη σχέση που διατηρεί ο ομιλητής με τον αποδέκτη. Σε κοινωνικά πλαίσια, όπου συνήθως σημειώνεται η διάκριση ανάμεσα στην κοινωνική τάξη του ομιλητή και του αποδέκτη, ο ανώτερος κοινωνικά, μεγαλύτερος ηλικιακά και ισχυρότερος ομιλητής, τείνει να χρησιμοποιεί το ‘tu’ όταν απευθύνεται σε έναν κατώτερο, νεότερο και λιγότερο ισχυρό αποδέκτη, ο οποίος με τη σειρά του απευθύνεται στον πρώτο με το ‘vous’. Όταν επιτελείται κάποια κοινωνική αλλαγή, όπως για παράδειγμα στη σύγχρονη Ισπανία, όπου μια νεαρή επιχειρηματίας (υψηλό οικονομικό επίπεδο), μιλάει στη μεγαλύτερη της οικιακή βοηθό (χαμηλότερο οικονομικό επίπεδο), πώς απευθύνεται η μια στην άλλη; Απ’ ότι λέγεται, ο ηλικιακός διαχωρισμός, παραμένει ισχυρότερος από τον οικονομικό, συνεπώς η μεγαλύτερη ηλικιακά γυναίκα χρησιμοποιεί το ‘tu’ και η νεότερη το ‘Usted’.

Η ισπανική εκδοχή για τον μη οικείο (‘Usted’), ιστορικά σχετίζεται με έναν τύπο που στην ουσία δεν αναφερόταν ούτε στο πρώτο πρόσωπο (ομιλητής), ούτε στο δεύτερο πρόσωπο (αποδέκτης), αλλά σε ένα τρίτο πρόσωπο (σε κάποιον άλλο). Στους δεικτικούς όρους, το τρίτο πρόσωπο δε δηλώνει άμεσα συμμετέχοντα στη βασική αλληλεπίδραση (εγώ-εσύ), ο οποίος παραμένοντας ξένος, είναι απαραίτητα πιο απόμακρος. Κατά συνέπεια, στην προσωπική δείξη οι αντωνυμίες τρίτου προσώπου δηλώνουν απόσταση. Η χρήση τρίτου προσώπου, έναντι του δευτέρου, αποτελεί έναν τρόπο διατήρησης της απόστασης κατά την επικοινωνία (μη οικειότητα). Αυτό συμβαίνει στα ελληνικά και σε

άλλες γλώσσες, για να εκφραστεί ειρωνεία ή χιούμορ, όπως όταν κάποιος που είναι πολύ απασχολημένος στην κουζίνα απευθύνεται σε κάποιον που είναι πολύ τεμπέλης όπως στο παράδειγμα [2].

[2] *Θα ήθελε η υψηλότητά του λίγο καφέ;*

Η απόσταση που εκφράζεται μέσω μορφών των τύπων τρίτου προσώπου, χρησιμοποιείται επίσης για τη διατύπωση κατηγοριών (π.χ «δεν καθάρισε») ή λιγότερο άμεσα όπως στο [3^α] ή προκείμενου να κάνουμε μια προσωπική υπόδειξη να μοιάζει απρόσωπη σαν να βασίζεται σε γενικό κανόνα, όπως στο [3β].

[3] *α. Κάποιος δεν καθάρισε.*

β. Όλοι οφείλουμε να καθαρίζουμε.

Ασφαλώς, ένας ομιλητής μπορεί να διατυπώσει γενικούς «κανόνες», σαν να απευθύνεται σε έναν ομιλητή ή και σε περισσότερους, χρησιμοποιώντας το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο («εμείς»), όπως στο [4].

[4] *Εμείς καθαρίζουμε εδώ πέρα.*

Στα αγγλικά και σε άλλες γλώσσες υπάρχει μια δύναμη αμφισημία σε τέτοιου είδους χρήσεις που επιδέχονται δύο διαφορετικές ερμηνείες. Υπάρχει ένα αποκλειστικό «εμείς» (**exclusive ‘we’**), (ο ομιλητής μαζί με άλλους, εκτός από τον αποδέκτη) και ένα εγκλειστικό «εμείς» (**inclusive ‘we’**), (που συμπεριλαμβάνει τον ομιλητή και τον αποδέκτη). Σε μερικές γλώσσες αυτός ο διαχωρισμός γραμματικοποιείται, (π.χ στη γλώσσα *Fijian*, χρησιμοποιείται ο όρος *‘keimami’* για το αποκλειστικό πρώτο πρόσωπο του πληθυντικού και ο όρος *‘keda’* για το εγκλειστικό). Η αμφισημία που παρουσιάζεται στο παράδειγμα [4] παρέχει τη δυνατότητα στον ακροατή να δώσει ο ίδιος την κατάλληλη ερμηνεία. Ο ίδιος ο ακροατής αποφασίζει εάν αποτελεί μέλος του συνόλου στον οποίο απευθύνεται ο «κανόνας», (άρα είναι αποδέκτης), ή εάν δεν αποτελεί μέλος

του συνόλου (συνεπώς δεν είναι αποδέκτης). Σε αυτή την περίπτωση ο ακροατής αποφασίζει τι είναι αυτό το «παραπάνω» που μεταδίδουν εκφράσεις όπως η [4].

Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αποκλειστική και εγκλειστική δείξη είναι επίσης εμφανής στη διαφορά ανάμεσα στο 'Let's go' (σε κάποιους φίλους) και 'Let us go' (σε κάποιον που περιλαμβάνει τον ομιλητή και φίλους). Η ενέργεια του 'going' είναι εγκλειστική στην πρώτη περίπτωση, αποκλειστική στη δεύτερη.

Χωρική Δείξη

Η έννοια της απόστασης που ήδη αναφέρθηκε, σχετίζεται φανερά με τη χωρική δείξη, με την οποία ενδεικνύεται η σχετική τοποθεσία ανθρώπων και πραγμάτων. Στα σύγχρονα αγγλικά χρησιμοποιούνται μόνο δυο επιρρήματα για το βασικό διαχωρισμό : 'here' και 'there', («εδώ» και «εκεί»), αλλά σε παλαιότερα κείμενα και σε κάποιες διαλέκτους συναντάται ένα αρκετά μεγαλύτερο σύνολο δεικτικών εκφράσεων. Εκτός από το 'yonder', (μεγαλύτερη απόσταση από τον ομιλητή), χρησιμοποιούνται ακόμη λέξεις όπως 'hither' (εκείθεν) και 'thence' (εντεύθεν), που τώρα ακούγονται αρχαϊκές. Αυτά τα δυο τελευταία επιρρήματα περιλαμβάνουν την έννοια της κίνησης προς ή από τον ομιλητή. Κάποια ρήματα κίνησης όπως το 'come' και το 'go', διατηρούν δεικτική έννοια όταν χρησιμοποιούνται για να υποδείξουν κίνηση προς τον ομιλητή ('come to bed') ή από τον ομιλητή ('go to bed').

Μια εκδοχή της έννοιας της κίνησης προς τον ομιλητή, φαίνεται να είναι το πρώτο δεικτικό νόημα που γίνεται αντιληπτό από τα παιδιά και χαρακτηρίζει τη χρήση των λέξεων, όπως 'this' και 'here'. Αυτές οι λέξεις διαφοροποιούνται από τα 'that' και 'there', που σχετίζονται με πράγματα που απομακρύνονται από το οπτικό πεδίο των παιδιών (δεν είναι πλέον ορατά).

Σχετικά με τη χωρική δείξη πάντως, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η απόσταση από τον ομιλητή μπορεί να ορίζεται πνευματικά και φυσικά. Οι ομιλητές προσωρινά απομακρύνονται από την οικεία τοποθεσία τους, εξακολουθούν συχνά να χρησιμοποιούν το 'here' («εδώ») εννοώντας την οικεία αυτή τοποθεσία, σαν να βρίσκονται ακόμη εκεί.

Οι ομιλητές επίσης μπορούν να προβάλουν τον εαυτό τους σε κάποια τοποθεσία προτού πραγματικά βρεθούν σε αυτή, όπως π.χ όταν λένε, «θα έρθω αργότερα» (= κίνηση προς την τοποθεσία του αποδέκτη). Το φαινόμενο αυτό πολλές φορές περιγράφεται ως **δεικτική προβολή (deistic projection)**. Όλο και πιο συχνά κάνουμε χρήση αυτής της δυνατότητας, καθώς η τεχνολογία μάς επιτρέπει να «χειραγωγούμε» τις τοποθεσίες. Εάν το «εδώ» σημαίνει τον τόπο εκφώνησης από τον ομιλητή (και το «αυτή τη στιγμή» το χρόνο της εκφώνησης), τότε μια φράση όπως η [5], δε θα ήταν αποδεκτή.

[5] *Αυτή τη στιγμή δεν είμαι.*

Παρόλα αυτά, μπορώ να εγγράψω την πρόταση [5] σε έναν αυτόματο τηλεφωνητή, αφήνοντας να εννοηθεί, ότι το «αυτή τη στιγμή» αφορά οποιαδήποτε χρονική στιγμή με καλεί κάποιος και όχι τη στιγμή που πραγματικά ηχογράφησα το μήνυμα. Πράγματι, η ηχογράφιση του [5] αποτελεί ένα είδος θεατρικής παράστασης για ένα μελλοντικό ακροατήριο στην οποία παρουσιάζω τον εαυτό μου να βρίσκεται στη ζητούμενη τοποθεσία. Μια παρόμοια δεικτική προβολή, με θεατρικά μέσα, πραγματοποιείται όταν χρησιμοποιώ τον ευθύ λόγο, προκειμένου να παρουσιάσω το πρόσωπο, την τοποθεσία και τα συναισθήματα κάποιου άλλου προσώπου ή πράγματος. Για παράδειγμα, θα μπορούσα να πω για μια επίσκεψη σ' ένα μαγαζί με ζώα, τα εξής:

[6] *Παρακολουθούσα εκείνο το μικρό σκυλάκι με το θλιμμένο ύφος στο κλουβί.
Ήταν σα να έλεγε «είμαι τόσο δυστυχισμένο εδώ, θα με ελευθερώσεις;»*

Το «εδώ» του κλουβιού δεν είναι η φυσική τοποθεσία του προσώπου που εκφωνεί (του ομιλητή), αλλά προβάλλεται ως τοποθεσία του προσώπου που υποδύεται το ρόλο του σκυλιού.

Ίσως η πραγματολογική βάση της χωρικής δείξης είναι στην πραγματικότητα η **ψυχολογική απόσταση**. Αντικείμενα κοντινά, από φυσική άποψη, ο ομιλητής τα αντιμετωπίζει σα να βρίσκονται και ψυχολογικά κοντά. Επίσης κάτι που είναι φυσικά απόμακρο γενικά αντιμετωπίζεται σα να είναι και ψυχολογικά απόμακρο (π.χ «Εκείνος ο άντρας εκεί πέρα»). Παρ' όλα αυτά, ένας ομιλητής μπορεί επίσης να υποδείξει κάτι που

είναι φυσικά κοντά, (π.χ ένα άρωμα που μυρίζει ο ομιλητής) σα να είναι ψυχολογικά μακριά όπως στην αγγλική έκφραση ('I don't like that'). Σύμφωνα με αυτή την ανάλυση, μια λέξη όπως 'that' δεν έχει ένα συγκεκριμένο (σημασιολογικό) νόημα, αντίθετα, ο ομιλητής της «δίνει» νόημα σε σχέση με το περιβάλλον που βρίσκεται.

Παρόμοιες ψυχολογικές διεργασίες φαίνεται να ισχύουν στο διαχωρισμό ανάμεσα στις εκφράσεις εγγύτητας και απόστασης που χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν τη χρονική δείξη.

Χρονική Δείξη

Έχουμε ήδη παρατηρήσει ότι η χρήση του όρου εγγύτητας «τώρα» δηλώνει και τα δύο: και το χρόνο που συμπίπτει με τη φράση του ομιλητή και το χρόνο κατά τον οποίο ακούγεται η φωνή του ομιλητή (το «τώρα» του ακροατή). Σε αντίθεση με το «τώρα» η έκφραση απόστασης «τότε» ανταποκρίνεται και στο παρελθόν [7^α] και στο μέλλον [7^β] σε σχέση με το παρόν του ομιλητή.

[7] α. Στις 22 Νοέμβρη του 1963; Ήμουν στη Σκοτία τότε.

β. Δείπνο το Σάββατο στις 8:30; Εντάξει, θα σε δω τότε.

Αξίζει να σημειωθεί ότι χρησιμοποιούμε επίσης περίπλοκα συστήματα μη δεικτικής χρονικής αναφοράς, όπως χρονολόγια (ημερομηνίες, όπως στο [7^α]) και ωρολόγια (ώρες, όπως στο [7^β]). Παρόλα αυτά, αυτοί οι τύποι χρονικής αναφοράς μαθαίνονται (αρκετά) αργότερα απ' ό,τι οι δεικτικές εκφράσεις όπως «χτες», «αύριο», «σήμερα το βράδυ», «την επόμενη εβδομάδα», «την προηγούμενη εβδομάδα», «αυτή την εβδομάδα». Όλες αυτές οι εκφράσεις βασίζονται για την ερμηνεία τους στη γνώση της σχετικής ώρας της εκφώνησης μιας συγκεκριμένης φράσης. Εάν δε γνωρίζουμε την ώρα «εκφώνησης» (συγγραφής δηλαδή) ενός σημειώματος, όπως στο [8], σε μια πόρτα γραφείου δε γνωρίζουμε εάν ο χρόνος αναμονής θα είναι μικρός ή μεγάλος.

[8] *Επιστρέφω σε μια ώρα.*

Παρομοίως, εάν επιστρέψουμε την επόμενη μέρα σ' ένα μπαρ που είχε το σημείωμα [9], τότε θα είμαστε ακόμη μια μέρα νωρίτερα για το δωρεάν ποτό.

[9] *Δωρεάν μπύρα αύριο.*

Η ψυχολογική βάση της χρονικής δείξης μοιάζει να είναι ίδια με αυτή της χωρικής δείξης. Αντιμετωπίζουμε τα χρονικά γεγονότα σαν αντικείμενα που κινούνται προς τα εμάς (μπαίνουν στη θέα μας), ή μακριά από εμάς (βγαίνουν από τη θέα μας). Μια μεταφορά που χρησιμοποιείται στα αγγλικά και σε άλλες γλώσσες είναι αυτή των γεγονότων που έρχονται προς τον ομιλητή από το μέλλον (π.χ 'the coming week' = «η ερχόμενη εβδομάδα») και απομακρύνονται από τον ομιλητή προς το παρελθόν (π.χ 'in days gone by' = «τον περασμένο καιρό», 'the past week' = «την προηγούμενη εβδομάδα»). Επίσης, αντιμετωπίζουμε το κοντινό ή άμεσο μέλλον σα να βρίσκεται κοντά στο χρόνο εκφώνησης της πράξης, χρησιμοποιώντας το δεικτικό εγγύτητας «αυτό» και το οριστικό άρθρο, όπως «αυτό το Σαββατοκύριακο» ή «αυτή την Πέμπτη».

Ένα βασικό (αλλά συχνά μη αναγνωρίσιμο) είδος χρονικής δείξης στα αγγλικά είναι η επιλογή του χρόνου του ρήματος. Ενώ άλλες γλώσσες χρησιμοποιούν διάφορους ρηματικούς τύπους για να εκφράσουν διαφορετικούς χρόνους, τα αγγλικά έχουν μόνο δύο βασικούς τύπους, το παρόν, όπως στο [10α] και το παρελθόν, όπως στο [10β].

[10] α. *I live here now.* (= *Μένω εδώ τώρα*)

β. *I lived there then.* (= *Έμενα εκεί πριν*)

Ο ενεστώτας (present tense) είναι ο τύπος εγγύτητας και ο αόριστος (past tense) ο τύπος απόστασης. Κάτι που συνέβη κατά το παρελθόν, όπως στο [11^α], τυπικά αντιμετωπίζεται από τον ομιλητή σα μακρινό σε σχέση με την παρούσα κατάσταση. Ίσως λιγότερο φανερά, κάτι που αντιμετωπίζεται σαν εξαιρετικά απίθανο (ή αδύνατο) να

συμβεί την παρούσα στιγμή, δηλώνεται επίσης μέσω του τύπου απόστασης (αορίστου), όπως στο [11β].

[11] α. *I could swim (when I was a child).* (= Μπορούσα να κολυμπώ όταν ήμουν παιδί).

β. *I could be in Hawaii (if I had a lot of money).* (= Θα μπορούσα να είμαι στη Χαβάη, εάν είχα πολλά χρήματα)

Ο αόριστος (past tense) στα αγγλικά χρησιμοποιείται πάντα στις **υποθετικές προτάσεις** που περιγράφουν γεγονότα που παρουσιάζονται από τον ομιλητή σα να μη βρίσκονται κοντά στην παροντική αλήθεια, όπως στο [12].

[12] α. *If I had a yacht, ...* (= εάν είχα ένα γιότ...)

β. *If I was rich, ...* (= εάν ήμουν πλούσιος...)

Καμία από τις ιδέες που εκφράζονται στο [12] δεν αντιμετωπίζονται σα να έχουν συμβεί στο παρελθόν. Παρουσιάζονται σα δεικτικά αποστασιοποιημένες από την παρούσα κατάσταση του ομιλητή. Τόσο απόμακρες που πράγματι μεταδίδουν μια αρνητικότητα (συμπεραίνουμε ότι ο ομιλητής δεν έχει γιοτ και δεν είναι πλούσιος).

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η σύνταξη των υποθετικών προτάσεων στα αγγλικά (στις οποίες περιλαμβάνονται και εκείνες του τύπου ‘Had I known sooner...’ “αν ήξερα τότε ...”) πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι στη χρονική δείξη ο τύπος που δηλώνει την απόσταση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει, όχι μόνο την απόσταση από τον παρόντα χρόνο, αλλά επίσης την απόσταση από την τρέχουσα πραγματικότητα και τα γεγονότα.

Δείξη και Γραμματική

Ο βασικός διαχωρισμός προσωπικής, χωρικής και χρονικής δείξης που περιγράψαμε, βρίσκει εφαρμογή σε μια από τις πιο συνηθισμένες δομικές διακρίσεις της αγγλικής γραμματικής, ανάμεσα σε ευθύ και πλάγιο λόγο (direct/indirect speech). Όπως ήδη αναφέρθηκε, οι δεικτικές εκφράσεις που χρησιμοποιούνται για τα πρόσωπα ('you'), για τις τοποθεσίες ('here') και για το χρόνο ('this evening'), μπορούν να ερμηνευτούν όλες στα ίδια συμφραζόμενα όπως, για παράδειγμα, όταν ο ομιλητής εκφωνεί το [13^α].

[13] α. *Are you planning to be here this evening?* (= Σχεδιάζεις να βρίσκεσαι εδώ το βράδυ;)

β. *I asked her if she was planning to be there that evening.* (=Την ρώτησα εάν σχεδίαζε να βρίσκεται εκεί εκείνο το απόγευμα).

Όταν τα συμφραζόμενα αλλάζουν, όπως στο παράδειγμα [13β] για να γίνει πλάγια αναφορά στην προηγούμενη φράση, τότε η φράση αυτή σημαδεύεται δεικτικά σε σχέση με την περίσταση της ερώτησης.

Παρατηρείται ότι οι όροι εγγύτητας που εμφανίζονται στο [13^α], έχουν μετατραπεί σε όρους απόστασης στο [13β]. Αυτή η πολύ συνηθισμένη για την αγγλική γλώσσα διαφορά στον πλάγιο λόγο, υποδεικνύει τη διάκριση ανάμεσα στο «σημείο κοντά στον ομιλητή», που σχετίζεται με τον ευθύ λόγο, και το «σημείο μακριά από τον ομιλητή», που αφορά τον πλάγιο λόγο. Οι δεικτικοί όροι εγγύτητας μιας φράσης κατά τον ευθύ λόγο, μεταδίδουν συχνά μ' ένα δραματικό τρόπο την αίσθηση ότι βρισκόμαστε στο ίδιο περιβάλλον με αυτό στο οποίο εκτυλίσσεται η πράξη. Οι δεικτικοί όροι απόστασης στον πλάγιο λόγο κάνουν το αυθεντικό λεκτικό γεγονός να φαίνεται πιο απόμακρο.

Δεν πρέπει να μας παραξενεύει το γεγονός ότι οι δεικτικές εκφράσεις τοποθετήθηκαν στο καλάθι των αχρήστων της πραγματολογίας. Η ερμηνεία τους βασίζεται στα

συμφραζόμενα και στην πρόθεση του ομιλητή και εκφράζουν σχετική απόσταση. Λαμβάνοντας υπόψη το μικρό τους μέγεθος και την εξαιρετικά μεγάλη ποικιλία των πιθανών χρήσεων τους, οι δεικτικές εκφράσεις πάντα σημαίνουν πολύ περισσότερα απ' όσα λέγονται.

3

Αναφορά και συμπερασμός (reference and inference)

Μέσα από την προηγούμενη συζήτηση για την δείξη, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η χρήση λέξεων που αναφέρονται σε ανθρώπους και πράγματα ήταν ένα σχετικά απλό ζήτημα. Πράγματι είναι αρκετά εύκολο να γίνει από τους ανθρώπους, αλλά είναι μάλλον δύσκολο να εξηγήσουμε πώς γίνεται. Γνωρίζουμε ότι οι ίδιες οι λέξεις δεν αναφέρονται σε τίποτα. Οι άνθρωποι αναφέρονται. Θα μπορούσαμε καλύτερα να θεωρήσουμε την αναφορά σαν μια πράξη στην οποία ένας ομιλητής ή συγγραφέας χρησιμοποιεί γλωσσολογικούς τύπους για να καταστήσει ικανό έναν ακροατή ή αναγνώστη να προσδιορίσει κάτι.

Αυτοί οι γλωσσολογικοί τύποι είναι **αναφορικές εκφράσεις (referring expressions)**, που μπορεί να είναι κύρια ονόματα (π.χ., Σαίξπηρ, Κάθου Ριβουέλτο, Χαβάη), ονοματικές προτάσεις οριστικές (για παράδειγμα «ο συγγραφέας», «ο τραγουδιστής», «το νησί»,) ή αόριστες (π.χ. «αυτός», «εκείνη», «αυτό», «αυτούς»). Η επιλογή ενός τύπου αναφορικής έκφρασης από έναν άλλο, φαίνεται ότι βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, σε αυτά που ο ομιλητής θεωρεί ότι ο ακροατής τα γνωρίζει ήδη. Σε κοινά οπτικά συμφραζόμενα, αυτές οι αντωνυμίες που λειτουργούν σαν δεικτικές εκφράσεις (π.χ., «πάρ'το», «κοίτα τον») μπορεί να είναι αρκετές για επιτυχή αναφορά, αλλά, όπου ο προσδιορισμός της ταυτότητας φαίνεται πιο δύσκολος, μπορεί να χρησιμοποιηθούν πιο λεπτομερείς ονοματικές φράσεις (π.χ. «θυμάσαι τον ηλικιωμένο ξένο με το αστείο καπέλο;»).

Η αναφορά λοιπόν είναι καθαρά δεμένη με τους στόχους του ομιλητή (π.χ. για να προσδιορίσει κάτι) και τις πεποιθήσεις του ομιλητή (π.χ. μπορεί να περιμένει ότι ο ακροατής γνωρίζει αυτό το συγκεκριμένο κάτι). Στην χρήση της γλώσσας, για να συμβεί επιτυχής αναφορά πρέπει επίσης να αναγνωρίσουμε τον ρόλο του **συμπερασμού (inference)**. Επειδή δεν υπάρχει απευθείας σχέση ανάμεσα

στις οντότητες και τις λέξεις, το καθήκον του ακροατή είναι να συμπεράνει σωστά ποια οντότητα έχει σκοπό να προσδιορίσει ο ομιλητής χρησιμοποιώντας μία συγκεκριμένη αναφορική έκφραση. Δεν είναι ασυνήθιστο να θέλουμε να αναφερθούμε σε κάποια οντότητα ή κάποιο πρόσωπο χωρίς να γνωρίζουμε ακριβώς πιο «όνομα» θα ήταν η καταλληλότερη λέξη για να χρησιμοποιήσουμε. Μπορεί ακόμη και να χρησιμοποιούμε ασαφείς εκφράσεις (π.χ., «εκείνο το μπλε», «το κείνο κει», «το πώς το λένε»), εμπιστευόμενοι την ικανότητα του ακροατή να συμπεράνει πιο αντικείμενο αναφοράς έχουμε στο νου μας. Οι ομιλητές επίσης επινοούν ονόματα. Ήταν ένας άνδρας που μοίραζε δέματα στο γραφείο μας, του οποίου το «αληθινό» όνομα δεν το γνώριζα αλλά μπορούσα να συμπεράνω την ταυτότητά του όταν η γραμματέας αναφερόταν σε αυτόν όπως στο παράδειγμα [1].

[1] *Ο κύριος Κολώνιας άργησε σήμερα.*

Το παράδειγμα [1] μπορεί να χρησιμεύσει για να απεικονίσει ότι η αναφορά δεν βασίζεται σε μία αντικειμενικά σωστή (ενάντια στη λανθασμένη) ονοματοθεσία, αλλά σε μία τοπικά επιτυχή (ενάντια στην ανεπιτυχή) επιλογή έκφρασης.

Μπορούμε επίσης να σημειώσουμε από το παράδειγμα [1] ότι η επιτυχής αναφορά είναι απαραίτητα αποτέλεσμα συνεργασίας, καθώς και ο ομιλητής και ο ακροατής έχουν από ένα ρόλο στο να σκέφτονται τι έχει ο άλλος στο νου.

Αναφορικές και αποδοτικές χρήσεις (referential and attributive uses)

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι δεν έχουν όλες οι αναφορικές εκφράσεις αναγνωρίσιμα φυσικά σημεία. Οι αόριστες ονοματικές προτάσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προσδιορίσουν μία φυσικά παρούσα οντότητα, όπως στο [2α.], αλλά μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν για να περιγράψουν οντότητες οι οποίες

συμπεραίνεται ότι υπάρχουν, αλλά είναι άγνωστες, όπως στο [2β.], ή οντότητες οι οποίες, από όσα γνωρίζουμε, δεν υπάρχουν [2γ.].

2. α. *Είναι /Υπάρχει ένας άντρας που σε περιμένει.*

β. *Θέλει να παντρευτεί μία γυναίκα με πολλά χρήματα.*

γ. *Θα μας άρεσε πολύ να βρούμε έναν πανύψηλο καλαθοσφαιριστή/ παίκτη του μπάσκετ.*

Η έκφραση στο [2β.], «μία γυναίκα με πολλά χρήματα», μπορεί να ορίσει μία οντότητα η οποία είναι γνωστή στον ομιλητή μόνο από την άποψη των περιγραφικών ιδιοτήτων της. Η λέξη «μία» θα μπορούσε να αντικατασταθεί από το «οποιαδήποτε» σε αυτή την περίπτωση. Αυτό ορισμένες φορές αποκαλείται **αποδοτική χρήση**, που σημαίνει «οποιοσδήποτε/ ο,τιδήποτε ταιριάζει στην περιγραφή». Αυτό θα ήταν διαφορετικό από μία **αναφορική χρήση**, από όπου έχω ουσιαστικά ένα άτομο στο μυαλό μου και, αντί να χρησιμοποιήσω το όνομά της ή κάποια άλλη περιγραφή, επιλέγω την έκφραση στο [2β.], ίσως επειδή νομίζω ότι θα σας ενδιέφερε να ακούσετε περισσότερο πως αυτή η γυναίκα έχει πολλά χρήματα, παρά το όνομά της.

Μία παρόμοια διάκριση μπορεί να βρεθεί με οριστικές ονοματικές φράσεις. Στη διάρκεια μίας ειδησεογραφικής αναφοράς σε έναν μυστηριώδη θάνατο, ο ρεπόρτερ ίσως πει το [3] χωρίς να γνωρίζει σίγουρα αν υπάρχει κάποιο άτομο το οποίο θα μπορούσε να είναι το παραπεμπόμενο της οριστικής έκφρασης «ο δολοφόνος». Αυτό θα μπορούσε να είναι μία αποδοτική χρήση (π.χ. «οποιοσδήποτε διέπραξε τον φόνο»), βασισμένη στο συμπέρασμα του ομιλητή ότι πρέπει να υπάρχει κάποιο αντικείμενο αναφοράς..

[3] *Δεν υπήρξε κανένα σημάδι του δολοφόνου.*

Ωστόσο, εάν ένα συγκεκριμένο άτομο έχει αναγνωριστεί ως δράστης του φόνου και κυνηγήθηκε μέσα σε ένα κτίριο, αλλά διέφυγε, τότε, η διατύπωση της έκφρασης [3] σχετικά με αυτό το άτομο θα μπορούσε να είναι μία αναφορική χρήση, βασισμένη στην γνώση του ομιλητή πως υπάρχει κάποιο αντικείμενο αναφοράς.

Το νόημα σε αυτή την διάκριση είναι ότι οι ίδιες οι εκφράσεις δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται σαν να έχουν αναφορά (όπως συμπεραίνεται συχνά σε σημασιολογικές προσεγγίσεις), αλλά είναι, ή δεν είναι, επενδυμένες με αναφορική λειτουργία στα συμφραζόμενα ενός ομιλητή ή ενός συγγραφέα. Οι ομιλητές συχνά μας καλούν να συμπεράνουμε, διαμέσου αποδοτικών χρήσεων, ότι μπορούμε να προσδιορίσουμε εκείνο για το οποίο μιλούν, ακόμη και όταν η οντότητα ή το άτομο το οποίο περιγράφεται ίσως δεν υπάρχει, όπως στο [2γ.]. Κάποια άλλα διάσημα μέλη αυτής της ομάδας είναι η «νεράιδα των δοντιών» ή ο Άγιος Βασίλης.

Ονόματα και αντικείμενα αναφοράς (names and referents)

Η εκδοχή η αναφορά να παρουσιάζεται εδώ είναι μία εκδοχή στην οποία υπάρχει μία βασική «προθετική-για-αναγνώριση» και «αναγνωριστική-της-πρόθεσης» συνεργασία στην δουλειά. Αυτή η ανάγκη, όχι μόνο δουλειά, διαδικασίας ανάμεσα σε έναν ομιλητή και έναν ακροατή, φαίνεται ότι δουλεύει, από άποψη συμβατικότητας, ανάμεσα σε όλα τα μέλη μίας κοινότητας που μοιράζονται έναν κοινό πολιτισμό και μία κοινή γλώσσα. Αυτό σημαίνει πως υπάρχει μία σύμβαση όπου ορισμένες αναφορικές εκφράσεις θα χρησιμοποιηθούν για να αναγνωρίσουν συγκεκριμένες οντότητες σε μόνιμη βάση. Είναι καθημερινή μας η εμπειρία της επιτυχούς λειτουργίας αυτής της σύμβασης, η οποία ίσως μας προκαλεί να συμπεράνουμε πως αναφορικές εκφράσεις μπορούν μόνο να ορίσουν πολύ συγκεκριμένες οντότητες. Αυτό το συμπέρασμα ίσως μας οδηγήσει να σκεφτούμε ότι ένα όνομα ή κύριο ουσιαστικό όπως ο «Σαίξπηρ», μπορεί μόνο να χρησιμοποιηθεί για να προσδιορίσει ένα συγκεκριμένο πρόσωπο, και μία έκφραση που περιλαμβάνει ένα κοινό ουσιαστικό, όπως το «σάντουιτς με τυρί», μπορεί μόνο να χρησιμοποιηθεί για να προσδιορίσει ένα συγκεκριμένο πράγμα. Αυτή η πεποίθηση είναι λανθασμένη. Μία αληθινά πραγματολογική θεώρηση της αναφοράς μας επιτρέπει να δούμε πως ένα

πρόσωπο μπορεί να προσδιοριστεί διαμέσου της έκφρασης «το σάντουιτς με τυρί» και ένα πράγμα μπορεί να προσδιοριστεί διαμέσου του ονόματος «Σαίξπηρ».

Για παράδειγμα, δεν θα ήταν παράξενο για έναν φοιτητή να ρωτήσει έναν άλλο την ερώτηση στο [4α] και να λάβει την απάντηση στο [4β.].

[4] α. *Μπορώ να δανειστώ τον Σαίξπηρ σου;*

β. *Ναι, (αυτό) είναι εκεί, επάνω στο τραπέζι.*

Δεδομένων των συμφραζομένων που μόλις δημιουργήθηκαν, το προτιθέμενο αντικείμενο αναφοράς και το συναγόμενο αντικείμενο αναφοράς δεν θα ήταν ένα πρόσωπο, αλλά πιθανώς ένα βιβλίο (παρατηρήστε την αντωνυμία «αυτό»).

Σε ένα εστιατόριο, ένας σερβιτόρος φέρνει μία παραγγελία για έναν άλλο σερβιτόρο και τον ρωτάει το [5α.] και ακούει το [5β.] ως απάντηση.

[5] α. *Πού κάθεται ο σάντουιτς με τυρί;*

β. *(Αυτός) είναι εκεί πέρα, δίπλα στο παράθυρο.*

Δεδομένων των συμφραζομένων, το αναφερόμενο που αναγνωρίζεται δεν είναι ένα πράγμα, αλλά ένα πρόσωπο (παρατηρήστε την αντωνυμία «αυτός»).

Τα παραδείγματα στα [4] και [5] ίσως μας επιτρέπουν να δούμε πιο καθαρά πώς ακριβώς λειτουργεί η αναφορά. Το παράδειγμα με τον Σαίξπηρ στο [4] προτείνει ότι υπάρχει μία συμβατική (και ενδεχομένως πολιτισμικά συγκεκριμένη) ομάδα οντοτήτων, οι οποίες μπορούν να αναγνωριστούν με την χρήση του ονόματος του συγγραφέα. Ας τις αποκαλούμε «πράγματα που παρήγαγε ο συγγραφέας». Αυτό θα μας επέτρεπε να βγάλουμε νόημα από τις προτάσεις στο [6].

[6] α. *Ο Σαίξπηρ καταλαμβάνει ολόκληρο το ράφι της βάσης.*

β. *Πάμε να δούμε Σαίξπηρ στο Λονδίνο.*

γ. *Στο σχολείο απεχθανόμουν τον Σαίξπηρ.*

Προφανώς, αυτή η σύμβαση δεν απαντάει μόνο στους συγγραφείς, αλλά και στους καλλιτέχνες [7α.], στους συνθέτες [7β.], τους μουσικούς [7γ.], και πολλούς άλλους παραγωγούς αντικειμένων.

[7] α. *Ο Πικάσσο είναι στον μακρινό τοίχο.*

β. *Ο νέος Μότσαρτ αξίζει περισσότερο από τον Μπαχ.*

γ. *Λείπουν οι Rolling Stones μου!*

Φαίνεται να υπάρχει μία **πραγματολογική σύνδεση (pragmatic connection)** ανάμεσα στα κύρια ουσιαστικά και τα αντικείμενα τα οποία θα συνδεθούν συμβατικά, μέσα σε μία κοινωνικο-πολιτικά προσδιορισμένη κοινότητα, με εκείνα τα ουσιαστικά. Χρησιμοποιώντας ένα κύριο όνομα αναφορικά, για να αναγνωρίσουμε οποιοδήποτε τέτοιο αντικείμενο καλεί τον ακροατή να εξάγει το αναμενόμενο συμπέρασμα (π.χ., από το όνομα του συγγραφέα το βιβλίο του συγγραφέα), και ως εκ τούτου φανερώνεται ο ίδιος ή η ίδια (ο/η ακροατής) ως μέλος της ίδιας κοινότητας με τον ομιλητή. Σε τέτοιες περιπτώσεις, είναι μάλλον προφανές ότι περισσότερα μεταβιβάζονται παρά λέγονται.

Η φύση της ερμηνείας της αναφοράς που μόλις περιγράφηκε είναι επίσης εκείνη που επιτρέπει στους αναγνώστες μίας εφημερίδας να κατανοούν τις επικεφαλίδες των εφημερίδων που χρησιμοποιούν ονόματα χωρών, όπως δίνεται σαν παράδειγμα στο [8α.], όπου το αντικείμενο αναφοράς γίνεται κατανοητό ως ομάδα ποδοσφαίρου, και όχι ως κυβέρνηση, και στο [8β.], όπου γίνεται κατανοητό ως κυβέρνηση, και όχι ως ομάδα ποδοσφαίρου.

[8] α. *Η Βραζιλία κερδίζει το Παγκόσμιο Κύπελλο.*

β. *Η Ιαπωνία κερδίζει τον πρώτο γύρο των εμπορικών διαπραγματεύσεων.*

Ο ρόλος του συγκεκριμένου (the role of co-text)

Σε πολλά από τα προηγούμενα παραδείγματα, η ικανότητά μας να προσδιορίσουμε τα αντικείμενα αναφοράς ουσιαστικά έχει εξαρτηθεί από κάτι περισσότερο από την κατανόησή της αναφορικής έκφρασης. Έχει βοηθηθεί από το γλωσσολογικό υλικό, ή **συγκείμενο (co-text)**, που συνοδεύει την αναφορική έκφραση. Όταν το [8α] εμφανίστηκε σαν επικεφαλίδα, «η Βραζιλία» ήταν μία αναφορική έκφραση και το «κερδίζει το παγκόσμιο κύπελλο» ήταν μέρος του συγκεκριμένου (το υπόλοιπο της εφημερίδας ήταν περισσότερα συγκεκριμένα). Το συγκείμενο καθαρά περιορίζει το πεδίο δυνατών ερμηνειών που μπορεί να δώσουμε για μία λέξη όπως η «Βραζιλία». Επομένως είναι παραπλανητικό να θεωρήσουμε ότι η αναφορά γίνεται κατανοητή μονάχα σε σχέση με την ικανότητά μας να προσδιορίσουμε αντικείμενα αναφοράς μέσω της αναφορικής έκφρασης. Ουσιαστικά η αναφορική έκφραση προβάλλει ένα πεδίο αναφοράς που είναι ορισμένα πιθανά αντικείμενα αναφοράς. Επιστρέφοντας σε ένα προηγούμενο παράδειγμα μπορούμε να δείξουμε ότι, ενώ η φράση «το σάντουιτς με τυρί» παραμένει η ίδια, τα διαφορετικά συγκείμενα στο [9α] και [9β] οδηγούν σε διαφορετικό είδος ερμηνείας σε κάθε περίπτωση (δηλ. «φαγητό» στο [9α] και πρόσωπο στο [9β]).

[9] α. *Το σάντουιτς με τυρί φτιάχνεται με άσπρο ψωμί.*

β. *Το σάντουιτς με τυρί έφυγε χωρίς να πληρώσει.*

Φυσικά το συγκείμενο είναι απλά ένα γλωσσολογικό μέρος του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται μία αναφορική έκφραση. Το φυσικό περιβάλλον ή **τα συμφραζόμενα (context)**, ίσως αναγνωρίζονται πιο εύκολα ως έχοντα μία ισχυρή επίδραση στον τρόπο με τον οποίο οι αναφορικές εκφράσεις πρέπει να ερμηνευθούν. Το φυσικό συμφραζόμενο ενός εστιατορίου ίσως ακόμη και οι συμβατικότητες της ομιλίας αυτών που εργάζονται εκεί μπορεί να είναι κρίσιμο για την ερμηνεία του [9β]. Παρομοίως είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε ότι το

συμφραζόμενο για το [10α] είναι ένα νοσοκομείο , για το [10β] ένα οδοντιατρείο και για το [10γ] ο χώρος υποδοχής ενός ξενοδοχείου.

[10] α. *Η καρδιακή προσβολή δεν πρέπει να μετακινηθεί*

β. *Το δέκα και μισή μόλις ακυρώθηκε.*

γ. *Δύο δωμάτια παραπονέθηκαν για την ζέστη.*

Τα παραδείγματα [10α,β,γ,] παρέχουν κάποια στήριξη για την ανάλυση της αναφοράς που εξαρτάται από τοπικά συμφραζόμενα και τις τοπικές γνώσεις των συμμετεχόντων. Μπορεί να εξαρτάται κρίσιμα από την οικειότητα με τις τοπικές κοινωνικοπολιτιστικές συμβατικότητες ως βάση για τον συμπερασμό (για παράδειγμα , αν κάποιος είναι στο νοσοκομείο άρρωστος τότε αυτός ή αυτή μπορεί να προσδιορίζεται από τις νοσοκόμες με το όνομα της ασθένειας) . Αυτές οι συμβατικότητες μπορεί να διαφέρουν ουσιωδώς από μία κοινωνική ομάδα σε μία άλλη και μπορεί να σημειώνονται διαφορετικά από μία γλώσσα σε μία άλλη. Τότε , η αναφορά δεν είναι απλά μία σχέση ανάμεσα στη σημασία μίας λέξης ή φράσης και ένα αντικείμενο ή πρόσωπο στον κόσμο. Είναι μία κοινωνική πράξη στην οποία ο ομιλητής συμπεραίνει ότι η λέξη ή φράση που επελέγη για να προσδιορίσει ένα αντικείμενο ή πρόσωπο θα ερμηνευθεί όπως σκόπευε ο ομιλητής .

Ενδοκειμενική αναφορά

(anaphoric reference)

Η προηγούμενη συζήτηση είχε σχέση με μεμονωμένες πράξεις αναφοράς. Στο μεγαλύτερο μέρος του γραπτού και προφορικού μας λόγου ωστόσο, πρέπει να παρακολουθούμε για ποιον ή γιατί συζητάμε για περισσότερο από μία πρόταση κάθε φορά. Μετά την αρχική εισαγωγή κάποιας οντότητας, οι ομιλητές θα

χρησιμοποιήσουν ποικίλες εκφράσεις για να διατηρήσουν τη αναφορά, όπως στο παράδειγμα [11].

[11]. Στην ταινία, ένας άντρας και μία γυναίκα προσπαθούσαν να πλύνουν μία γάτα. Ο άντρας κρατούσε τη γάτα ενώ η γυναίκα της έριχνε νερό. Αυτός κάτι της είπε και άρχισαν να γελάνε.

Η αρχική αναφορά, ή η εισαγωγική μνεία, συχνά είναι αόριστη («ένας άντρας» «μία γυναίκα» «μία γάτα»). Στο [11] οι οριστικές ονοματικές φράσεις («ο άντρας» «η γάτα» «η γυναίκα») και οι αντωνυμίες («της» «αυτός» «της») είναι παραδείγματα επακόλουθης αναφοράς σε αντικείμενα που έχουν ήδη εισαχθεί και η οποία είναι γενικά γνωστή ως ενδοκειμενική αναφορά (anaphoric reference ή anaphora). Με τεχνική ορολογία, η δεύτερη ή επακόλουθη έκφραση είναι **το αναφορικό στοιχείο (the anaphor)** και η αρχική έκφραση είναι **ο αναφερόμενος όρος (the antecedent)**.

Είναι δελεαστικό να σκεφτούμε την ενδοκειμενική αναφορά σαν μία διαδικασία που συνεχίζει να προσδιορίζει ακριβώς την ίδια οντότητα όπως εμφανίζεται στον αναφερόμενο όρο. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτό το συμπέρασμα διαφέρει ελάχιστα από την ερμηνεία, αλλά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου περιγράφεται κάποια αλλαγή ή επίδραση, η ενδοκειμενική αναφορά πρέπει να ερμηνεύεται διαφορετικά. Στο παράδειγμα [12], από μία συνταγή, η αρχική αναφορική έκφραση «έξι πατάτες» προσδιορίζει κάτι διαφορετικό από την αναφορική αντωνυμία «τις» η οποία πρέπει να ερμηνευθεί ως «οι έξι ξεφλουδισμένες και κομμένες πατάτες».

[12] Ξεφλουδίστε και κόψτε σε φέτες έξι πατάτες. Βάλτε τις σε κρύο αλατισμένο νερό.

Συναντάμε επίσης μερικές φορές μία αναστροφή του προτύπου αναφερόμενος όρος - αναφορικό στοιχείο στην αρχή των ιστοριών όπως στο παράδειγμα [13].

[13] . *Εστριψα στη γωνία και σχεδόν πάτησα πάνω του. Ήταν ένα μεγάλο φίδι στη μέση του μονοπατιού.*

Σημειώστε ότι η αντωνυμία « του » χρησιμοποιείται πρώτα και είναι δύσκολο να την ερμηνεύσουμε μέχρι να παρουσιαστεί ολόκληρη η ονοματική φράση στην επόμενη γραμμή. Αυτό το πρότυπο είναι τεχνικά γνωστό ως **καταφορά (cataphora)**, και είναι πολύ λιγότερο συνηθισμένο από την ενδοκειμενική αναφορά .

Υπάρχει ένα πεδίο εκφράσεων που χρησιμοποιούνται για την ενδοκειμενική αναφορά. Οι πιο συνηθισμένοι τύποι είναι οι αντωνυμίες, όπως η αντωνυμία « το » στο [14α] αλλά χρησιμοποιούνται επίσης και οριστικές ονοματικές φράσεις , για παράδειγμα, « οι φέτες » στο [14β].

[14] α. *Ξεφλουδίστε ένα κρεμμύδι και κόψτε το σε φέτες.*

β. *Ρίξτε τις φέτες σε καυτό λάδι.*

γ. *Μαγειρέψετε για τρία λεπτά.*

Όταν η ερμηνεία απαιτεί να προσδιορίσουμε μία οντότητα , όπως στο « μαγειρέψετε για τρία λεπτά » στο [14γ], και δεν είναι παρούσα καμία γλωσσολογική έκφραση , αυτό ονομάζεται **μηδενική αναφορά (zero anaphora)** ή **έλλειψη (ellipsis)**. Η χρήση της μηδενικής αναφοράς σαν ένα μέσον για να διατηρήσουμε την αναφορά δημιουργεί ξεκάθαρα μία προσδοκία ότι ο ακροατής θα είναι ικανός να συμπεράνει ποιον ή τι σκοπεύει ο ομιλητής να προσδιορίσει. Αυτή είναι άλλη μία εμφανής περίπτωση όπου μεταβιβάζονται περισσότερα από όσα λέγονται.

Επίσης αναμένουμε να κάνει ο ακροατής πιο εξειδικευμένα είδη συμπερασμού όταν οι αναφορικές εκφράσεις δεν φαίνονται να συνδέονται γλωσσολογικά με τους αναφερόμενους όρους τους. Αυτό το σημείο το παρατηρήσαμε στο 1^ο κεφάλαιο με το παράδειγμα του ποδηλάτου και απεικονίζεται πιο αναλυτικά στο [15].

[15] α. *Μόλις ενοικίασα ένα σπίτι. Η κουζίνα είναι πολύ μεγάλη.*

β. *Ηπιαμε και Μπουτάρη μαζί με το δείπνο. Το κρασί ήταν το καλύτερο μέρος.*

γ. *Το λεωφορείο έφτασε στην ώρα του, αλλά αυτός δεν σταμάτησε.*

Για να βγάλουμε νόημα από το [15α], απαιτείται ένας συμπερασμός (δηλαδή αν το x είναι σπίτι, τότε το x έχει κουζίνα) για να κάνουμε τη αναφορική σύνδεση. Τέτοιοι συμπερασμοί εξαρτώνται από γνώσεις που συμπεραίνουμε οι οποίες, όπως στο [15β], μπορεί να είναι πολύ περισσότερο συγκεκριμένες (δηλ. το Μπουτάρη είναι ένα είδος κρασιού). Επιπρόσθετα, ο συμπερασμός μπορεί να θεωρηθεί τόσο αυτόματος για ορισμένους ομιλητές (για παράδειγμα, το λεωφορείο έχει οδηγό), ώστε χρησιμοποιούν αμέσως αντωνυμία για την ενδοκειμενική αναφορά, όπως στο [15γ]. Σε αυτό το παράδειγμα, σημειώστε ότι ο αναφερόμενος όρος («το λεωφορείο») και το σημείο αναφοράς («αυτός») δεν βρίσκονται σε γραμματική συμφωνία (δηλαδή κανονικά το λεωφορείο θα ήταν «αυτό»). Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, η επιτυχής αναφορά δεν εξαρτάται σε κάποια αυστηρά φιλολογική ή γραμματικά «σωστή» σχέση ανάμεσα στις ιδιότητες του αντικειμένου αναφοράς και της αναφορικής έκφρασης που επελέγη. Η λέξη «σάντουιτς» μπορεί να προσδιορίσει ένα πρόσωπο και η αντωνυμία «αυτός» μπορεί να είναι ένα στοιχείο αναφοράς για κάποιο πράγμα. Το κλειδί για να βγάλουμε νόημα από την αναφορά είναι ότι η πραγματολογική διαδικασία με την οποία οι ομιλητές επιλέγουν τις γλωσσολογικές εκφράσεις με την πρόθεση να προσδιορίσουν συγκεκριμένες οντότητες και με το συμπέρασμα ότι οι ακροατές θα συνεργασθούν και θα ερμηνεύσουν αυτές τις εκφράσεις όπως σκόπευε ο ομιλητής.

Η κοινωνική διάσταση της αναφοράς μπορεί επίσης να είναι συνδεδεμένη με την επίδραση της συνεργασίας. Η άμεση αναγνώριση του αντικειμένου αναφοράς, ακόμη και όταν χρησιμοποιείται μία ελάχιστη αναφορική έκφραση (για παράδειγμα μία αντωνυμία), αντιπροσωπεύει κάτι το κοινό και γι' αυτό το λόγο αντιπροσωπεύει κοινωνική ομοιότητα. Η επιτυχής αναφορά σημαίνει ότι μία πρόθεση αναγνωρίστηκε, μέσω του συμπερασμού, υποδεικνύοντας ένα είδος κοινής γνώσης και επομένως κοινωνικής σύνδεσης. Το συμπέρασμα της κοινής γνώσης είναι επίσης κρίσιμα παρόν στην μελέτη της προϋπόθεσης.

4

Προϋπόθεση και συνεπαγωγή (presupposition and entailment)

Στην προηγούμενη συζήτηση για την αναφορά, έγινε μία προσφυγή στην ιδέα ότι οι ομιλητές συμπεραίνουν πως ορισμένες πληροφορίες είναι ήδη γνωστές στους ακροατές τους. Επειδή αντιμετωπίζονται ως γνωστές, τέτοιες πληροφορίες γενικά δεν δηλώνονται και, επομένως, μετράνε σαν μέρος των όσων μεταβιβάζονται χωρίς να λέγονται. Οι τεχνικοί όροι προϋπόθεση και συνεπαγωγή χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν δύο διαφορετικές όψεις αυτού του είδους πληροφοριών.

Αξίζει να σημειώσουμε στην αρχή ότι η προϋπόθεση και η συνεπαγωγή θεωρούνταν πολύ πιο κεντρικές στην πραγματολογία στο παρελθόν απ' ό τι τώρα. Σε πιο πρόσφατες προσεγγίσεις, υπήρξε λιγότερο ενδιαφέρον για το είδος της επιστημονικής συζήτησης που συνδέεται με την λογική ανάλυση αυτών των φαινομένων. Χωρίς να γίνει εισαγωγή σ' αυτό το είδος αναλυτικής συζήτησης, ωστόσο, γίνεται πολύ δύσκολο να καταλάβουμε πως αναπτύχθηκε η τωρινή σχέση ανάμεσα στη σημασιολογία και την πραγματολογία. Πολλά από αυτά που ακολουθούν σ' αυτό το κεφάλαιο έχουν σχεδιασθεί για να απεικονίσουν την διαδικασία σκέψης μέσα από κάποια προβλήματα στην ανάλυση ορισμένων όψεων της αόρατης σημασίας. Ας ξεκινήσουμε προσδιορίζοντας την ορολογία μας.

Η **προϋπόθεση (presupposition)** είναι κάτι το οποίο ο ομιλητής συμπεραίνει πως είναι η κατάσταση που ισχύει πριν διατυπώσει την έκφρασή του. Προϋποθέσεις έχουν οι ομιλητές, όχι οι προτάσεις. Η **συνεπαγωγή (entailment)** είναι κάτι που λογικά ακολουθεί αυτό που διακηρύσσεται στην έκφραση. Συνεπαγωγές έχουν οι προτάσεις, όχι οι ομιλητές.

Μπορούμε να προσδιορίσουμε μερικές από τις πληροφορίες που δύναται να συμπεράνουμε ότι θα μπορούσαν να συνδέονται με την έκφραση [1].

[1]. *Ο αδερφός της Μαρίας αγόρασε τρία άλογα.*

Στην παραγωγή της έκφρασης [1], ο ομιλητής κανονικά αναμένεται ότι προϋποθέτει πως υπάρχει ένα πρόσωπο που λέγεται Μαρία και ότι αυτό το πρόσωπο έχει έναν αδερφό. Ο ομιλητής μπορεί επίσης να έχει τις πιο συγκεκριμένες προϋποθέσεις ότι η Μαρία έχει μόνο έναν αδελφό και ότι αυτός έχει πολλά χρήματα. Όλες αυτές οι προϋποθέσεις είναι του ομιλητή και όλες τους μπορεί στην πραγματικότητα να είναι λανθασμένες. Η πρόταση [1] θα αντιμετωπισθεί σαν να έχει τις συνεπαγωγές ότι ο αδερφός της Μαρίας αγόρασε κάτι, αγόρασε τρία ζώα, αγόρασε δύο άλογα, αγόρασε ένα άλογο, και πολλές άλλες παρόμοιες λογικές συνέπειες. Αυτές οι συνεπαγωγές προκύπτουν από την πρόταση αδιαφορώντας στην πραγματικότητα εάν οι πεποιθήσεις του ομιλητή είναι σωστές ή λανθασμένες. Μεταβιβάζονται χωρίς να λέγονται. Εξαιτίας της λογικής της φύσης, ωστόσο, η συνεπαγωγή γενικά δεν συζητιέται τόσο πολύ στην σύγχρονη πραγματολογία όσο η, πιο εξαρτημένη από τον ομιλητή, έννοια της προϋπόθεσης.

Προϋπόθεση (presupposition)

Σε πολλές συζητήσεις για την έννοια αυτή, η προϋπόθεση αντιμετωπίζεται σαν μία σχέση μεταξύ δύο περιόδων. Αν πούμε ότι η πρόταση [2α] περιλαμβάνει την περίοδο p και η πρόταση [2β] περιλαμβάνει την περίοδο q , τότε, χρησιμοποιώντας το σύμβολο $\gg$, που σημαίνει «προϋποθέτει», μπορούμε να παρουσιάσουμε την σχέση όπως φαίνεται στο [2γ].

[2] α. *Ο σκύλος της Μαρίας είναι χαριτωμένος.* ($=p$)

β. *Η Μαρία έχει σκύλο.* ($=q$)

γ. $p \gg q$

Είναι ενδιαφέρον ότι, όταν παράγουμε το αντίθετο της πρότασης [2α] αρνούμενοι αυτή την πρόταση ($= \text{OXI } p$), όπως στο [3α], παρατηρούμε ότι η σχέση της προϋπόθεσης δεν αλλάζει. Αυτό σημαίνει πως η ίδια περίοδος q επαναλαμβάνεται στο [3β], εξακολουθεί να προϋποτίθεται από το $\text{OXI } p$, όπως φαίνεται στο [3γ].

[3] α. *Ο σκύλος της Μαρίας δεν είναι χαριτωμένος.* ($=\text{OXI } p$)

β. *Η Μαρία έχει σκύλο.* ($=q$)

γ. $\text{OXI } p \gg q$

Αυτή η ιδιότητα της προϋπόθεσης περιγράφεται γενικά ως **σταθερότητα υπό άρνηση (constancy under negation)**. Βασικά σημαίνει ότι προϋπόθεση μίας δήλωσης θα παραμένει σταθερή (δηλαδή ακόμη αληθινή) ακόμη και όταν αυτή η δήλωση υπόκειται σε άρνηση. Σαν περαιτέρω παράδειγμα, θεωρήστε μία κατάσταση στη οποία διαφωνείται (μέσω μίας άρνησης όπως στο [4β]) με κάποιον ο οποίος έχει ήδη κάνει την δήλωση [4α].

[4] α. *Όλοι γνωρίζουν ότι ο Γιάννης είναι ομοφυλόφιλος.* ($=p$)

β. *Δεν γνωρίζουν όλοι ότι ο Γιάννης είναι ομοφυλόφιλος.* ($=\text{OXI } p$)

γ. *Ο Γιάννης είναι ομοφυλόφιλος.* ($=q$)

δ. $p \gg q \ \& \ \text{OXI } p \gg q$

Σημειώστε πως, μολονότι και οι δύο ομιλητές διαφωνούν για την εγκυρότητα της p (δηλαδή την δήλωση [4α]), και οι δύο παραδέχονται την αλήθεια που εκφράζει η q (δηλαδή η [4γ]) ενώ κάνουν τις δηλώσεις τους. Η περίοδος q , όπως φαίνεται στο [4δ], προϋποτίθεται και από την p και από την $\text{OXI } p$, παραμένοντας σταθερή υπό άρνηση.

Είδη προϋπόθεσης (types of presupposition)

Στην ανάλυση του τρόπου με τον οποίο τα συμπεράσματα των ομιλητών εκφράζονται συνήθως, οι προϋποθέσεις έχουν συνδεθεί με την χρήση ενός μεγάλου αριθμού λέξεων, φράσεων και συντάξεων. Πρέπει να θεωρήσουμε τους γλωσσολογικούς αυτούς τύπους ως δείκτες των **δυνάμει προϋποθέσεων (potential presuppositions)**, οι οποίες μπορούν να γίνουν πραγματικές προϋποθέσεις μόνο σε σχέση με τα συμφραζόμενα των ομιλητών.

Όπως απεικονίζεται ήδη στα παραδείγματα [1] έως [3], η κτητική δομή στα ελληνικά συνδέεται με μία προϋπόθεση ύπαρξης. Η **υπαρκτική προϋπόθεση (existential presupposition)** δεν είναι παρούσα μόνο σε κτητικές δομές (π.χ., «το αυτοκίνητό σου» >> «έχεις ένα αυτοκίνητο»), αλλά γενικότερα σε κάθε οριστική ονομαστική φράση. Χρησιμοποιώντας οποιαδήποτε από τις εκφράσεις στο [5], ο ομιλητής συμπεραίνεται ότι δεσμεύεται από την ύπαρξη των οντοτήτων που ονομάζονται.

[5] *Ο Βασιλιάς της Σουηδίας, η γάτα, το κορίτσι της διπλανής πόρτας, το συγκρότημα Counting Crows*

Θα πρέπει να αναθεωρήσουμε την βάση των υπαρκτικών προϋποθέσεων αργότερα, αλλά πρώτα θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ένα διαφορετικό είδος προϋπόθεσης ήταν παρόν στο [4]. Στο παράδειγμα [4], το ρήμα «γνωρίζω» απαντάται στη σύνταξη «Όλοι γνωρίζουν πως q», με το q ως προϋπόθεση. Η προϋποτιθέμενη πληροφορία, ακολουθώντας ένα ρήμα όπως το «γνωρίζω» μπορεί να αντιμετωπιστεί ως γεγονός, και περιγράφεται ως **γεγονοτική προϋπόθεση (factive presupposition)**. Ένας αριθμός άλλων ρημάτων, όπως τα «συνειδητοποιώ» στο [6α.] και το «μετανιώνω» στο [6β.], όπως και φράσεις που περιλαμβάνουν το «είμαι» με το «ενήμερος», «παράξενος» [6δ.] και «χαρούμενος» [6ε.] έχουν πραγματικές προϋποθέσεις.

[6] α. *Εκείνη δεν συνειδητοποίησε πως αυτός ήταν άρρωστος. (>> Ήταν άρρωστος)*

- β. *Μετανιώσαμε που του το είπαμε. (>> Του το είπαμε)*
- γ. *Δεν ενημερώθηκα πως παντρεύτηκε. (>> Παντρεύτηκε)*
- δ. *Δεν ήταν παράξενο που έφυγε νωρίς. (>> Έφυγε)*
- ε. *Είμαι χαρούμενος/η που τελείωσε. (>> Τελείωσε)*

Υπάρχει επίσης ένας αριθμός άλλων τύπων, οι οποίοι ίσως θα ήταν καλύτερο να θεωρηθούν ως η πηγή λεξιλογικών προϋποθέσεων. Μιλώντας γενικά, στην **λεκτική προϋπόθεση (lexical presupposition)**, η χρήση ενός τύπου με την επιβεβλημένη του σημασία ερμηνεύεται συμβατικά με την προϋπόθεση ότι γίνεται κατανοητή μία άλλη (μη επιβεβλημένη) σημασία. Κάθε φορά που λέμε ότι κάποιος κατάφερε να κάνει κάτι, η επιβεβλημένη σημασία είναι ότι το άτομο πέτυχε με κάποιον τρόπο. Όταν λέμε ότι κάποιος «δεν κατάφερε», η επιβεβλημένη σημασία είναι ότι το άτομο δεν πέτυχε. Ωστόσο, και στις δύο περιπτώσεις, υπάρχει μία (μη επιβεβλημένη) προϋπόθεση ότι το άτομο «προσπάθησε» να κάνει αυτό το κάτι. Έτσι, το «κατάφερε» ερμηνεύεται συμβατικά ως επιβεβλημένο «πέτυχε» και προϋποτιθέμενο «προσπάθησε». Άλλα παραδείγματα, περιλαμβανομένων των λεξιλογικών αντικειμένων «παύω», «αρχίζω» και «ξανά», παρουσιάζονται, με τις προϋποθέσεις τους, στο [7].

- [7] α. *Έπαψε να καπνίζει. (>> Συνήθιζε να καπνίζει)*
- β. *Άρχισαν να διαμαρτύρονται. (>> Δεν διαμαρτύρονταν προηγουμένως)*
- γ. *Άργησες ξανά. (>> Είχες αργήσει και προηγούμενη φορά)*

Στην περίπτωση της λεξιλογικής προϋπόθεσης, η χρήση μίας συγκεκριμένης έκφρασης από τον ομιλητή θεωρείται ότι προϋποθέτει κάποιο άλλο (μη δηλωμένο) συμφραζόμενο, ενώ στην περίπτωση μίας πραγματικής προϋπόθεσης, η χρήση μίας συγκεκριμένης έκφρασης θεωρείται ότι προϋποθέτει την αλήθεια της πληροφορίας που δηλώνεται μετά από αυτή.

Επιπρόσθετα, στις προϋποθέσεις που συνδέονται με την χρήση ορισμένων λέξεων και φράσεων, υπάρχουν επίσης **συντακτικές προϋποθέσεις (structural presuppositions)**. Σε αυτή την περίπτωση, ορισμένες συντάξεις προτάσεων έχουν αναλυθεί ως συμβατικά και τακτικά προϋποτιθέμενες ότι μέρος της σύνταξης ήδη ισχύει.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ομιλητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν τέτοιες συντάξεις για να αντιμετωπίσουν τις πληροφορίες ως προϋποτιθέμενες (π.χ. συμπεραίνεται ότι ισχύει) και γι' αυτό τον λόγο να γίνονται αποδεκτές από τον ακροατή ως αληθινές. Για παράδειγμα, η σύνταξη των ερωτήσεων με θέμα *wh-* στα αγγλικά, όπως φαίνεται στα [8α.] και [8β.], ερμηνεύεται συμβατικά με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες μετά τον ερωτηματικό τύπο (δηλ. «when» και «where») είναι ήδη γνωστές ως το θέμα της ερώτησης.

[8] α. *When did he leave?* (>> *He left*) [*Πότε έφυγε αυτός;* (>> *Έφυγε*)]

β. *Where did you buy the bike?* (>> *You bought the bike*) [*Πού αγόρασες το ποδήλατο;* (>> *Αγόρασες το ποδήλατο*)]

Το είδος της προϋπόθεσης που απεικονίζεται στο [8] μπορεί να οδηγήσει τους ακροατές να πιστέψουν πως η πληροφορία που παρουσιάζεται είναι απαραίτητα αληθινή, περισσότερο παρά η προϋπόθεση του ατόμου που διατυπώνει την ερώτηση. Για παράδειγμα, ας πούμε ότι στεκόμαστε σε μία διασταύρωση ένα βράδυ. Δεν παρατηρήσαμε εάν ο φωτεινός σηματοδότης είχε δείξει κόκκινο πριν ένα αυτοκίνητο περάσει την διασταύρωση. Το αυτοκίνητο αμέσως συγκρούστηκε. Ήμασταν μάρτυρες στην σύγκρουση και αργότερα μας ρωτάνε την ερώτηση στο [9].

[9] *Πόσο γρήγορα έτρεχε το αυτοκίνητο όταν προσπέρασε το κόκκινο σήμα;*

Αν απλά απαντήσουμε την ερώτηση όπως διατυπώνεται (απλά απαντήσουμε την ερώτηση!) και εκτιμήσουμε την ταχύτητα του αυτοκινήτου, τότε θα εμφανιστούμε να δεχόμαστε την αλήθεια της προϋπόθεσης (π.χ. >> το αυτοκίνητο προσπέρασε το κόκκινο σήμα). Τέτοιες προϋποθέσεις, βασισμένες στην σύνταξη, πιθανώς αντιπροσωπεύουν λεπτούς τρόπους για να κάνεις αυτό που πιστεύει ο ομιλητής να φανεί ως αυτό που πρέπει να πιστεύει ο ομιλητής.

Μέχρι τώρα, έχουμε θεωρήσει τα συμφραζόμενα μέσα στα οποία συμπαίρνονται οι προϋποθέσεις μόνο ως αληθινά. Υπάρχουν, ωστόσο, παραδείγματα μη πραγματικών προϋποθέσεων που συνδέονται με έναν αριθμό ρημάτων στα αγγλικά. **Μη γεγονοτική**

προϋπόθεση (non-factive presupposition) είναι η προϋπόθεση η οποία συμπεραίνεται ως μη αληθινή. Ρήματα όπως τα «ονειρεύομαι», «φαντάζομαι» και «προσποιούμαι», όπως φαίνονται στο [10], χρησιμοποιούνται με την προϋπόθεση πως αυτό που ακολουθεί δεν είναι αληθινό.

[10] α. *Ονειρεύτηκα πως ήμουν πλούσιος/α. (>> Δεν ήμουν πλούσιος/α)*

β. *Φανταστήκαμε πως ήμασταν στην Χαβάη. (>> Δεν ήμασταν στην Χαβάη)*

γ. *Προσποιείται πως είναι άρρωστος. (>> Δεν είναι άρρωστος)*

Έχουμε ήδη σημειώσει, στο τέλος της συζήτησης για την δείξη, μία σύνταξη η οποία ερμηνεύεται με μία μη πραγματική προϋπόθεση («Αν είχα κότερο,»). Πράγματι, αυτό το είδος σύνταξης, δημιουργεί μία **μη πραγματική προϋπόθεση (counter-factual presupposition)**, με την έννοια ότι αυτό που προϋποτίθεται δεν είναι μόνο μη αληθινό, αλλά είναι το αντίθετο από αυτό που είναι αληθινό, ή «αντίθετο στα γεγονότα». Μία υπό όρους σύνταξη του τύπου που φαίνεται στο [11], γενικά ονομαζόμενη αντιπραγματικός υποθετικός λόγος, προϋποθέτει ότι η πληροφορία στις υποθετικές προτάσεις δεν είναι αληθινή την στιγμή που διατυπώνεται.

[11] *Αν ήσουν φίλος/η μου, θα με είχες βοηθήσει. (>> Δεν είσαι φίλος/η μου)*

Η ύπαρξη μη πραγματικών προϋποθέσεων είναι μέρος ενός ενδιαφέροντος προβλήματος για την ανάλυση εκστομιζόμενων με περίπλοκη σύνταξη, γενικά γνωστό ως το «πρόβλημα της προβολής», το οποίο πρόκειται να διερευνηθεί στην επόμενη παράγραφο.

Τα ενδεικτικά των δυνάμει προϋποθέσεων που έχουν συζητηθεί μέχρι τώρα συνοψίζονται στον Πίνακα 4.1.

ΕΙΔΟΣ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ	ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ
υπαρκτική	Ο/η/το X	>> ο/η/το X υπάρχει
γεγονοτική	Μετάνιωσα που έφυγα	>> Έφυγα

μη γεγονοτική	Προσποιείται ότι είναι ευτυχισμένος	>> Δεν ήταν ευτυχισμένος
λεξική	Κατάφερε να δραπετεύσει	>> Προσπάθησε να δραπετεύσει
δομική	Πότε πέθανε αυτή;	>> Αυτή πέθανε
μη πραγματική	Αν δεν ήμουν άρρωστος/η,	>> Είμαι άρρωστος/η

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1. Ενδεχόμενες προϋποθέσεις.

Το πρόβλημα της προβολής (the projection problem)

Υπάρχει μία βασική προσδοκία ότι η προϋπόθεση μίας απλής πρότασης θα εξακολουθεί να είναι αληθινή όταν αυτή η απλή πρόταση γίνεται μέρος μίας πιο περίπλοκης πρότασης. Αυτή είναι η μία εκδοχή της γενικής ιδέας ότι η σημασία ολόκληρης της πρότασης είναι ένας συνδυασμός της σημασίας των μερών της. Ωστόσο, η σημασία ορισμένων προϋποθέσεων (ως «μέρη») δεν επιβιώνει για να γίνει σημασία κάποιων περίπλοκων προτάσεων (ως «σύνολα»). Αυτό είναι γνωστό ως **πρόβλημα της προβολής (the projection problem)**. Στο παράδειγμα 12, θα δούμε τι συμβαίνει στην προϋπόθεση q («η Ελένη ήταν άρρωστη»), η οποία συμπεραίνεται ότι ισχύει στην απλή δομή του [12γ], αλλά δεν «προβάλλει» στην περίπλοκη δομή [12η]. Για να ακολουθήσουμε αυτό το είδος ανάλυσης, πρέπει να σκεφτούμε μία κατάσταση στην οποία κάποιος θα έλεγε: «Φαντάστηκα ότι η Ελένη ήταν άρρωστη και κανείς δεν κατάλαβε ότι ήταν άρρωστη».

[12] α. *Κανείς δεν καταλάβαινε ότι η Ελένη ήταν άρρωστη.* ($= p$)

β. *Η Ελένη ήταν άρρωστη.* ($= q$)

γ. $p \gg q$

(Σε αυτό το σημείο, ο ομιλητής διατυπώνοντας το [12α], προϋποθέτει το [12β])

δ. Φαντάστηκα ότι η Ελένη ήταν άρρωστη. (= r)

ε. Η Ελένη δεν ήταν άρρωστη. (= $OXI\ q$)

στ. $r \gg OXI\ q$

(Σε αυτό το σημείο, ο ομιλητής διατυπώνοντας την έκφραση [12δ], προϋποθέτει το [12ε], το αντίθετο του [12δ].)

ζ. Φαντάστηκα ότι η Ελένη ήταν άρρωστη και κανείς δεν καταλάβαινε ότι ήταν άρρωστη.

η. $r \ \& \ p \gg OXI\ q$

(Σε αυτό το σημείο, αφού έχουμε συνδυάσει τα r & q , η προϋπόθεση q δεν μπορεί πλέον να θεωρείται ότι ισχύει.)

Σ' ένα παράδειγμα όπως το [12], η τεχνική ανάλυση μπορεί να είναι απλή, αλλά μπορεί να είναι δύσκολο να σκεφτούμε συμφραζόμενα στα οποία κάποιος θα μιλούσε κατ' αυτόν τον τρόπο. Ίσως τα συμφραζόμενα στο παράδειγμα [13] φαίνονται καλύτερα. Σ' ένα επεισόδιο μίας σαπουνόπερας, δύο ηθοποιοί κάνουν τον διάλογο που φαίνεται στο παράδειγμα [13].

[13] Σωτηρία: Είναι πολύ λυπηρό. Ο Γιώργος μετανοιώνει που κατέστησε έγκυο τη Μαρία.

Ιωάννα: Μα δεν την κατέστησε έγκυο. Τώρα το ξέρουμε.

Αν συνδυάσουμε δύο από τις εκφράσεις του παραδείγματος [13], παίρνουμε την διαδοχή «ο Γιώργος μετανοιώνει που κατέστησε έγκυο τη Μαρία, αλλά δεν τη κατέστησε έγκυο». Προσδιορίζοντας τις δύο διαφορετικές προτάσεις που εμπλέκονται, όπως στο [14], μπορούμε να δούμε ότι η προϋπόθεση q στο [14β] δεν επιβιώνει ως προϋπόθεση των συνδυασμένων εκφράσεων στο [14ε].

Ενας τρόπος να σκεφτούμε ολόκληρη την πρόταση που παρουσιάζεται στο [14ε] είναι σαν μία έκφραση ενός προσώπου που αναφέρει τι συνέβη εκείνη τη

μέρα στη σαπουνόπερα. Αυτό το πρόσωπο δεν θα συμπεράνει ότι η προϋπόθεση q (δηλ. ότι ο Γιώργος κατέστησε έγκυο τη Μαρία) ισχύει όταν διατυπώνει το [14ε].

[14] α. *Ο Γιώργος μετανιώνει που κατέστησε έγκυο την Μαρία.* ($= p$)

β. *Ο Γιώργος κατέστησε έγκυο την Μαρία.* ($= q$)

γ. $P \gg q$

δ. *Δεν την κατέστησε έγκυο.* ($= r$)

ε. *Ο Γιώργος μετανιώνει που κατέστησε έγκυο την Μαρία, αλλά δεν την κατέστησε έγκυο.* ($= p \ \& \ r$)

στ. $p \ \& \ r \gg \text{OXI } q$

Ένας τρόπος να σκεφτούμε ολόκληρη την πρόταση που παρουσιάζεται στο [14ε], είναι σαν μία έκφραση κάποιου που αναφέρει τι συνέβη εκείνη τη μέρα στη σαπουνόπερα. Αυτό το πρόσωπο δεν θα συμπεράνει ότι η προϋπόθεση q (δηλ. ότι ο Γιώργος κατέστησε έγκυο τη Μαρία) ισχύει όταν διατυπώνει το [14ε].

Μία απλή εξήγηση για το γεγονός ότι οι προϋποθέσεις δεν «προβάλλουν» είναι επειδή καταστρέφονται από τις συνεπαγωγές. Θυμηθείτε ότι μία συνεπαγωγή είναι κάτι που ακολουθεί απαραίτητα αυτό που διατυπώνεται. Στο παράδειγμα [13], η έκφραση της Ιωάννας «δεν την κατέστησε έγκυο» ουσιαστικά συνεπάγεται ότι «ο Γιώργος δεν κατέστησε έγκυο τη Μαρία» ως λογική συνέπεια. Έτσι, όταν το πρόσωπο που παρακολουθούσε την σαπουνόπερα μας λέει ότι «ο Γιώργος μετανιώνει που κατέστησε έγκυο τη Μαρία, αλλά δεν την κατέστησε έγκυο», έχουμε την προϋπόθεση q και τη συνεπαγωγή OXI q. Η συνεπαγωγή (μία απαραίτητη συνέπεια εκείνου που λέγεται) είναι απλά πιο ισχυρή από την προϋπόθεση (ένα προηγούμενο συμπέρασμα).

Η ισχύς της συνεπαγωγής μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να ακυρώσει τις υπαρκτικές προϋποθέσεις κανονικά συμπεραίνουμε πως όταν κάποιος χρησιμοποιεί μία οριστική περιγραφή του είδους «ο X» (π.χ., «ο Βασιλιάς της Αγγλίας»), προϋποθέτει την ύπαρξη της οντότητας που περιγράφεται όπως στην έκφραση [15α]. Επίσης σε οποιαδήποτε έκφραση του τύπου «ο X δεν υπάρχει»,

όπως στο [15β], υπάρχει η συνεπαγωγή ότι δεν υπάρχει ο Χ. Αλλά αυτός που λέει το [15β] έχει ακόμη την προϋπόθεση ότι υπάρχει η οντότητα που περιγράφεται;

[15].- α. *Ο Βασιλιάς της Αγγλίας μας επισκέφτηκε.*

β. *Δεν υπάρχει Βασιλιάς της Αγγλίας!*

Αντί να σκεφτούμε ότι ο ομιλητής που διατυπώνει το [15β] πιστεύει ταυτόχρονα ότι υπάρχει Βασιλιάς της Αγγλίας (= προϋπόθεση) και ότι δεν υπάρχει Βασιλιάς της Αγγλίας (= συνεπαγωγή), αναγνωρίζουμε ότι η συνεπαγωγή είναι πιο ισχυρή από την προϋπόθεση. Εγκαταλείπουμε την υπαρκτική προϋπόθεση.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, ίσως είναι καλύτερα να σκεφτούμε όλα τα είδη προϋποθέσεων που απεικονίζονται στο Πίνακα 4.1. ως «δυνάμει προϋποθέσεις», οι οποίες γίνονται πραγματικές προϋποθέσεις μόνο όταν οι ομιλητές έχουν πρόθεση να τις καταστήσουν αναγνωρίσιμες ως πραγματικές προϋποθέσεις μέσα στις εκφράσεις. Οι ομιλητές πράγματι μπορούν να υποδείξουν ότι η δύναμει προϋπόθεση δεν παρουσιάζεται σαν ισχυρό συμπέρασμα. Οι κτητικές δομές όπως «το αυτοκίνητό του» έχουν μία δύναμει προϋπόθεση (δηλαδή αυτός έχει αυτοκίνητο), η οποία μπορεί να παρουσιασθεί δοκιμαστικά μέσω εκφράσεων όπως «ή κάτι τέτοιο», όπως στο [16].

[16].- α. *Τι γυρεύει αυτός ο τύπος στη μάντρα παρκαρίσματος;*

β. *Ψάχνει το αυτοκίνητό του ή κάτι τέτοιο.*

Στο [16β], ο ομιλητής δεν δεσμεύεται με την προϋπόθεση (αυτός έχει αυτοκίνητο) σαν τελικό γεγονός. Αξίζει να θυμηθούμε ότι ποτέ δεν έχουν προϋπόθεση οι λέξεις ή οι φράσεις. Μόνο οι ομιλητές έχουν προϋποθέσεις.

Διατεταγμένες συνεπαγωγές (ordered entailments)

Μιλώντας γενικά, η συνεπαγωγή δεν μία πραγματολογική έννοια (δηλ. δεν έχει να κάνει με την σημασία του ομιλητή), αλλά αντίθετα θεωρείται μία καθαρά λογική έννοια, η οποία συμβολίζεται με $||$ -. Μερικά παραδείγματα συνεπαγωγής για την πρόταση [17] παρουσιάζονται στο παράδειγμα [18].

- [17].- *Ο Γιάννης κυνήγησε τρεις σκίους*. ($= p$)
[18].- α. *Κάτι κυνήγησε τρεις σκίους* ($= q$)
β. *Ο Γιάννης κάτι έκανε τρεις σκίους*. ($= r$)
γ. *Ο Γιάννης κυνήγησε τρία κάτι*. ($= s$)
δ. *Κάτι συνέβη*. ($= t$)

Παρουσιάζοντας τη σχέση της συνεπαγωγής ανάμεσα στο [17] και το [18α] ως $p ||- q$, έχουμε συμβολίσει απλά μία λογική συνέπεια. Ας πούμε ότι διατυπώνοντας την έκφραση [17], ο ομιλητής απαραίτητα δεσμεύεται με την αλήθεια πολλών αφανών συνεπαγωγών (από τις οποίες μερικές μόνο Ψ , έχουμε συμβολίσει απλά μία λογική συνέπεια. Ας πούμε ότι διατυπώνοντας την έκφραση [17], ο ομιλητής απαραίτητα δεσμεύεται με την αλήθεια πολλών **αφανών συνεπαγωγών (background entailments)** (από τις οποίες μερικές μόνο παρουσιάζονται στο [18α-δ]). Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση της έκφρασης [17], ο ομιλητής θα υποδεικνύει πώς πρέπει να διατάσσονται αυτές οι συνεπαγωγές. Αυτό σημαίνει ότι ο ομιλητής θα μεταβιβάζει, συνήθως με τον τόνο της φωνής, ποια συνεπαγωγή συμπεραίνεται ότι είναι προφανής, ή πιο σημαντική για να ερμηνευτεί με την σημασία που θέλουμε, παρά οποιαδήποτε άλλη. Για παράδειγμα, διατυπώνοντας την έκφραση [19α], ο ομιλητής υποδεικνύει ότι η **προφανής συνεπαγωγή (foreground entailment)**, και επομένως το κύριο συμπέρασμά της, είναι ότι ο Γιάννης κυνήγησε ένα συγκεκριμένο αριθμό σκίους.

- [19].- α. *Ο Γιάννης κυνήγησε ΤΡΕΙΣ σκίους*.

β. Ο ΓΙΑΝΝΗΣ κυνήγησε τρεις σκίουρους.

Στο [19β], το επίκεντρο μετατίθεται στο Γιάννη, και το κύριο συμπέρασμα είναι ότι κάτι κυνήγησε τρεις σκίουρους. Σε αυτή την προσέγγιση, μία λειτουργία του τόνου της φωνής είναι ξεκάθαρα συνδεδεμένη με το να επισημαίνει το κύριο συμπέρασμα του ομιλητή στην παραγωγή της έκφρασης. Ως τέτοια λειτουργία, επιτρέπει στον ομιλητή να επισημάνει στον ακροατή πιο είναι το επίκεντρο του μηνύματος, και τι συμπέρασμα εξάγεται.

Μία πολύ παρόμοια λειτουργία εκτίθεται από την δομή με προτεταγμένο το it στα αγγλικά, όπως φαίνεται στο [20].

[20] α. *It was JOHN who chased the squirrels* (Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ήταν που κυνήγησε τους σκίουρο

β. *It wasn't ME who took your money.* (Δεν ήμουν ΕΓΩ που πήρα τα χρήματά σου)

Και στα δύο παραδείγματα στο [20], ο ομιλητής μπορεί να μεταβιβάσει αυτά που πιστεύει ότι ήδη σκέφτεται ο ακροατής (δηλ. την προφανή συνεπαγωγή). Στο [20β.] αυτή η προφανής συνεπαγωγή (δηλ. “someone took your money” = «κάποιος πήρε τα χρήματά σου») αποτελεί την κοινή γνώση για να γίνει η άρνηση της προσωπικής ευθύνης. Η έκφραση [20β.] μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να συνεισφέρει η προφανής συνεπαγωγή στον ακροατή χωρίς ουσιαστικά να το δηλώνει (π.χ., σαν πιθανή κατηγορία). Είναι άλλο ένα παράδειγμα όπου μεταβιβάζονται περισσότερα απ’ όσα λέγονται.

5

Συνεργασία και Υπονόηση

Στο μεγαλύτερο μέρος της προηγούμενης ανάλυσης , υποθέσαμε ότι οι ομιλητές και οι ακροατές , που συμμετέχουν στη συζήτηση , συνεργάζονται , σε γενικές γραμμές , μεταξύ τους . Για παράδειγμα , η συνεργασία είναι απαραίτητος παράγοντας ώστε να είναι επιτυχής η αναφορά . Οι ακροατές , για να αποδεχτούν τις προϋποθέσεις που θέτουν οι ομιλητές , φυσιολογικά πρέπει να υποθέσουν ότι ο ομιλητής που λέει ‘ το αυτοκίνητο μου ’ είναι ιδιοκτήτης του αυτοκινήτου στο οποίο αναφέρεται και δεν προσπαθεί να εξαπατήσει τον ακροατή . Αυτή η αίσθηση της συνεργασίας είναι , απλά , αυτή στην οποία δεν υποτίθεται ότι οι συνομιλούντες προσπαθούν να μπερδέψουν , να ξεγελάσουν ή να αποκρύψουν σχετικές πληροφορίες ο ένας από τον άλλο . Στις περισσότερες περιπτώσεις , αυτού του είδους η συνεργασία αποτελεί μόνο το αρχικό σημείο της προσπάθειας να γίνουν κατανοητά τα λεγόμενα .

Κατά τη διάρκεια του μεσημεριανού φαγητού δύο γυναικών , η μία ρωτά την άλλη αν της αρέσει το χάμπουργκερ που τρώει , και εκείνη απαντά :

[1] *Ένα χάμπουργκερ είναι ένα χάμπουργκερ.*

Από μία άκρως λογική άποψη , η απάντηση [1] φαίνεται να μην έχει καμία επικοινωνιακή αξία , αφού εκφράζει κάτι ολοφάνερο . Το παράδειγμα [1] και άλλες προφανώς άσκοπες εκφράσεις όπως ‘business is business’ ή ‘boys will be boys’ ονομάζονται **ταυτολογίες(tautologies)**. Όταν χρησιμοποιούνται στις συνομιλίες , ο ομιλητής θέλει ξεκάθαρα να εννοήσει περισσότερα απ’ όσα λέγονται .

Όταν η ακροάτρια ακούει την φράση [1] ,πρέπει , πρώτα-πρώτα , να υποθέσει ότι η ομιλήτρια είναι συνεργάσιμη και σκοπεύει να εννοήσει κάτι . Αυτό , πρέπει να είναι κάτι παραπάνω από αυτό που σημαίνουν οι λέξεις . Πρόκειται για μία πρόσθετη επεξηγηματική σημασία που ονομάζεται **υπονόηση(implicature)**. Λέγοντας τη φράση του παραδείγματος [1] η ομιλήτρια περιμένει ότι η ακροάτρια θα μπορέσει να

καταλάβει , βάσει όσων έχουν ήδη γίνει γνωστά , την υπονόηση σε αυτά τα συμφραζόμενα .

Αφού της δόθηκε η δυνατότητα να αξιολογήσει το χάμπουργκερ , η ομιλήτρια στο [1] απάντησε χωρίς να το αξιολογήσει τελικά , έτσι υπονόηση αποτελεί το ότι δεν πρόκειται να εκφράσει ούτε καλή ούτε κακή γνώμη . Αν δούμε τα συμφραζόμενα και από άλλες απόψεις , πρόσθετες υπονοήσεις(π.χ.: η ομιλήτρια θεωρεί ότι όλα τα χάμπουργκερ είναι τα ίδια .) μπορούν να δημιουργηθούν .

Οι υπονοήσεις είναι τα καλύτερα παραδείγματα που αποδεικνύουν ότι περισσότερα εννοούνται παρά λέγονται ,αλλά , για να ερμηνευθούν , θα πρέπει πρώτα να υποτεθεί ότι χρησιμοποιείται η βασική αρχή της συνεργασίας .

Η Αρχή της Συνεργασίας

Ας φανταστούμε το παρακάτω σκηνικό. Μία γυναίκα κάθεται σε ένα παγκάκι ενός πάρκου και ένας μεγάλος σκύλος είναι ξαπλωμένος μπροστά στο παγκάκι. Ένας άντρας έρχεται και κάθεται στο παγκάκι.

[2] Άντρας: *Ο σκύλος σας δαγκώνει;*

Γυναίκα: *Όχι .*

(*Ο άντρας σκύβει και χαϊδεύει το σκύλο. Ο σκύλος του δαγκώνει το χέρι.*)

Άντρας: *Άουτς! Είπατε ότι ο σκύλος σας δεν δαγκώνει!*

Γυναίκα: *Πράγματι. Μόνο που αυτός δεν είναι ο σκύλος μου.*

Ένα απ' τα προβλήματα στο σκηνικό αυτό σχετίζεται με την επικοινωνία. Ειδικότερα, φαίνεται ότι δημιουργείται ένα πρόβλημα στο συμπέρασμα του άντρα, αφού εννοήθηκαν περισσότερα απ' όσα ειπώθηκαν. Δεν εντοπίζεται πρόβλημα στην προϋπόθεση διότι, η υπόθεση στη φράση “ο σκύλος σας ” (επομένως η γυναίκα έχει ένα σκύλο) είναι αληθής και για τους δύο ομιλητές . Το πρόβλημα εντοπίζεται στην υπόθεση που κάνει ο άντρας ότι η ερώτηση του “ ο σκύλος σας δαγκώνει;” και η απάντηση της

γυναίκας “ Όχι” αναφέρεται στο σκύλο που βρίσκεται μπροστά τους. Από την οπτική γωνία του άντρα, η απάντηση της γυναίκας παρέχει λιγότερη πληροφόρηση απ’ ότι αναμένεται. Με άλλα λόγια, πιθανόν να έπρεπε να χορηγηθεί και η πληροφορία της τελευταίας πρότασης. Φυσικά, αν είχε αναφερθεί αυτή η πληροφορία νωρίτερα, η ιστορία δεν θα ήταν αστεία. Για να είναι αστείο το γεγονός , η γυναίκα πρέπει να δώσει λιγότερες πληροφορίες απ’ όσες αναμένονται.

Η ιδέα της ύπαρξης ενός αναμενόμενου ποσού πληροφορίας το οποίο να παρέχεται κατά την συζήτηση είναι μόνο μία όψη της γενικότερης ιδέας ότι οι εμπλεκόμενοι σε μία συζήτηση θα συνεργαστούν μεταξύ τους. (Βέβαια, η γυναίκα στο παράδειγμα [2] μπορεί πράγματι να δείχνει ότι δεν θέλει να λάβει μέρος σε καμία συνεργασιακή αλληλεπίδραση με τον ξένο.). Στις περισσότερες περιπτώσεις, η υπόθεση της συνεργασίας είναι τόσο εμφανής που μπορεί να ονομαστεί **αρχή της συνεργασίας(cooperative principle)** της ομιλίας και να αναλυθεί σε τέσσερις υπο-αρχές, οι οποίες ονομάζονται **συνομιλιακά αιτήματα(maxims)**, όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.1.

Η αρχή της συνεργασίας : Η συμβολή σου στην συνομιλία να είναι αναμενόμενη, όπως επιβάλλεται στο εκάστοτε στάδιο της συνομιλίας, σύμφωνα με τον αποδεκτό σκοπό ή την κατεύθυνση της συνομιλιακής ανταλλαγής στην οποία συμμετέχεις.

Συνομιλιακά αιτήματα:

Ποσότητας

1. Η συμβολή σου να είναι όσο αναμένεται πληροφοριακή (σύμφωνα με τους εκάστοτε στόχους της συνομιλίας.)
2. Η συμβολή σου να μην είναι περισσότερο πληροφοριακή απ’ όσο αναμένεται.

Ποιότητας Η συμβολή σου να είναι αληθής.

1. Να μη λες αυτό που θεωρείς ψευδές.
2. Να μη λες αυτό για το οποίο δεν έχεις επαρκή τεκμηρίωση.

Συνάφειας Να είσαι συναφής.

Τρόπου Να είσαι σαφής.

1. Να αποφεύγεις ασάφειες στην έκφραση.
2. Να αποφεύγεις τις αμφισημίες.
3. Να είσαι σύντομος/-η (να αποφεύγεις πλατειασμούς).
4. Ο λόγος σου να έχει τάξη.

Πίνακας 5.1. *Η αρχή της συνεργασίας (κατά τον Grice, 1975)*

Είναι σημαντικό αυτά τα συνομιλιακά αιτήματα να αναγνωρίζονται ως αδήλωτες υποθέσεις , κατά τη συνομιλία. Υποθέτουμε ότι , φυσιολογικά , οι άνθρωποι θα δώσουν ένα κατάλληλο ποσό πληροφοριών (σε αντίθεση με το παράδειγμα [2])· υποθέτουμε ότι λένε την αλήθεια , ότι είναι συναφείς και ότι προσπαθούν να είναι όσο πιο σαφείς μπορούν. Επειδή αυτές οι αρχές είναι αυτονόητες σε μία κανονική αλληλεπίδραση, οι ομιλητές σπάνια τις αναφέρουν. Ωστόσο, υπάρχουν κάποια είδη εκφράσεων τα οποία οι ομιλητές χρησιμοποιούν για να τονίσουν ότι μπορεί να περιέλθουν στον κίνδυνο της *μη* απόλυτης τήρησης των αρχών. Αυτές οι εκφράσεις ονομάζονται **συνομιλιακοί οριοθέτες(hedges)**.

Συνομιλιακοί Οριοθέτες

Η σπουδαιότητα του συνομιλιακού αιτήματος της **ποιότητας(quality)** στη συνομιλιακή αλληλεπίδραση στα Αγγλικά , μπορεί να μετρηθεί καλύτερα με βάση τον αριθμό των εκφράσεων που χρησιμοποιούνται για να δείξουν ότι αυτό που λέμε μπορεί να μην είναι απόλυτα ακριβές . Οι αρχικές φράσεις στο παράδειγμα [3 α-γ] και η τελική φράση στο [3δ] είναι σημειώσεις προς τον ακροατή σε σχέση με την ακρίβεια της κύριας δήλωσης .

[3] α .Εξ' όσων γνωρίζω , είναι παντρεμένοι .

β .Μπορεί να κάνω λάθος , αλλά νομίζω την είδα να φορά βέρα

γ .Δεν ξέρω αν είναι σωστό αυτό , αλλά άκουσα ότι έγινε μυστικός γάμος στη Χαβάη .

δ .Δεν μπορούσαν να ζήσουν χωριστά , υποθέτω.

Τα λεγόμενα της συνομιλίας στο [3] , θα μπορούσε να είναι μία πρόσφατη φημολογία , που αναφέρεται σε κάποιο γνωστό στους ομιλητές ζευγάρι . Επίσης , μπορούν να χρησιμοποιηθούν προσεκτικές σημειώσεις ή **οριοθέτες(hedges)** για να δείξουν ότι ο/η ομιλητής/-τρια έχει συνειδητοποιήσει το συνομιλιακό αίτημα της **ποσότητας(quantity)** , όπως στις αρχικές φράσεις του παραδείγματος [4 α-γ] , όπου η ομιλήτρια κάνει έναν απολογισμό των πρόσφατων διακοπών της .

[4] α .*Όπως πιθανότατα γνωρίζεις , φοβάμαι τα ζώφια .*

β .*Λοιπόν , για να μην μακρυνορώ , μαζέψαμε τα πράγματα μας και φύγαμε .*

γ .*Δε θα σε κουράσω με λεπτομέρειες , αλλά ήταν ένα συναρπαστικό ταξίδι .*

Δείκτες εξαρτώμενοι από την προσδοκία της σχετικότητας(από το συνομιλιακό αίτημα της **συνάφειας(relation)**) μπορούν να λεχθούν απ' τους ομιλητές όταν λένε 'Α , παρεπιπτόντως' και αναφέρουν κάποιες πληροφορίες ενδεχομένως άσχετες με το κύριο θέμα του διαλόγου . Επίσης , οι ομιλητές χρησιμοποιούν εκφράσεις όπως 'τελοσπάντων' ή 'λοιπόν , τελοσπάντων' , για να δείξουν ότι έχουν παρασυρθεί από μία συζήτηση μη συναφή με το θέμα και θέλουν να την διακόψουν . Κάποιες εκφράσεις που μπορούν να θεωρηθούν οριοθέτες , στην περίπτωση της προσδοκίας της σχετικότητας παρατίθενται στις φράσεις [5 α-γ] από μία σύσκεψη .

[5] α .*Δεν ξέρω αν αυτό είναι σημαντικό , αλλά κάποιοι φάκελοι λείπουν .*

β .*Μπορεί να φανεί αφελής η ερώτηση , αλλά ποιανού χειρόγραφο είναι αυτό ;*

γ .*Χωρίς να θέλω να αλλάξω το θέμα , αλλά μήπως αυτό δεν συνδέεται με το θέμα του προϋπολογισμού ;*

Η γνώση των προσδοκιών του **τρόπου(manner)** μπορεί να οδηγήσει τους ομιλητές στη χρήση οριοθετών του τύπου που φαίνεται στις φράσεις [6 α-γ] μετά από ένα αυτοκινητιστικό δυστύχημα

[6] α .Μπορεί να ακουστεί λίγο παράξενο , αλλά θυμάμαι ότι ήμουν μέσα σ' ένα αυτοκίνητο .

β .Μπορεί να είναι παράλογο αυτό που λέω , αλλά το αυτοκίνητο δεν είχε φώτα .

γ .Δεν είμαι σίγουρος/-η αν αυτό είναι ξεκάθαρο , αλλά νομίζω ότι το άλλο αυτοκίνητο προχωρούσε με την όπισθεν .

Όλα αυτά τα παραδείγματα οριοθετών αποδεικνύουν ότι οι ομιλητές είναι όχι μόνο γνώστες των συνομιλιακών αιτημάτων , αλλά ότι θέλουν να δείξουν ότι προσπαθούν να τα παρατηρήσουν. Ίσως τέτοιοι τύποι γνωστοποιούν , επίσης , το ενδιαφέρον των ομιλητών , ώστε να κριθούν απ'τους ακροατές ως συνεργάσιμοι συνομιλητές .

Ωστόσο , υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι ομιλητές μπορεί να μην ακολουθούν τις προσδοκίες της αρχής της συνεργασίας . Σε δικαστήρια και σε σχολικές αίθουσες , μάρτυρες και μαθητές καλούνται συχνά να πουν πράγματα που είναι ήδη γνωστά στο κοινό(με αυτόν τον τρόπο καταστρατηγείται το συνομιλιακό αίτημα της ποσότητας)Αυτό το τόσο ειδικευμένο θεσμικό είδος ομιλίας είναι εντελώς διαφορετικό από μία απλή συζήτηση .

Κι όμως , ακόμη και στους καθημερινούς διάλογους , ένας ομιλητής μπορεί να ξεφύγει από τις προσδοκίες των συνομιλιακών αιτημάτων χρησιμοποιώντας εκφράσεις όπως 'Κανένα σχόλιο' ή 'Τα χείλη μου είναι σφραγισμένα' ως απάντηση σε μία ερώτηση . Μία ενδιαφέρουσα όψη τέτοιων εκφράσεων είναι ότι , αν και , τυπικά , δεν είναι 'τόσο πληροφοριακές όσο απαιτείται' από τα συμφραζόμενα , αξιολογούνται σαν να εννοούν περισσότερα απ'όσα λένε στην πραγματικότητα (δηλ. ο ομιλητής ξέρει την απάντηση) . Αυτή η τυπική αντίδραση (δηλ. πρέπει να υπάρχει κάτι 'καλό' εδώ)των ακροατών σε οποιαδήποτε καταπάτηση των συνομιλιακών αιτημάτων είναι , στην πραγματικότητα , ο μόνος τρόπος για να γίνει κατανοητή η έννοια της συνομιλιακής υπονόησης .

Συνομιλιακές Υπονοήσεις

Το βασικό συμπέρασμα ενός διαλόγου , αν βέβαια δεν δηλώνεται αλλιώς , είναι ότι οι συμμετέχοντες συνομιλούν με βάση την αρχή της συνεργασίας και των συνομιλιακών αιτημάτων . Στο παράδειγμα [7] , ίσως να φαίνεται ότι ο Κώστας καταπατεί τις απαιτήσεις του συνομιλιακού αιτήματος της ποσότητας.

[7] Λένα : *Ελπίζω να έφερεις το βούτυρο και το γάλα .*

Κώστας : *A...,έφερα το βούτυρο .*

Η Λένα , αφού ακούσει την απάντηση του Κώστα , υποθέτει ότι ο Κώστας συνεργάζεται και δεν αγνοεί εντελώς το συνομιλιακό αίτημα της ποσότητας . Απ' την άλλη πλευρά , εκείνος δεν ανέφερε το γάλα . Αν το είχε φέρει , θα το έλεγε ,αφού με τον τρόπο αυτό θα παρέμενε πιστός στο συνομιλιακό αίτημα της ποσότητας . Όμως εκείνος βασίζεται στο γεγονός ότι , εκείνη συμπέρανε πως , αφού δεν το ανέφερε , δεν το έχει φέρει . Σ' αυτή την περίπτωση , ο Κώστας εννόησε πιο πολλά απ' όσα είπε μέσω μίας **συνομιλιακής υπονόησης (conversational implicature)** .

Μπορούμε να αναπαραστήσουμε την δομή των λεγομένων με τους συμβολισμούς β (=βούτυρο) και γ (=γάλα) όπως στο παράδειγμα [8] . Με το σύμβολο $+>$ για κάθε υπονόηση αντικαθιστούμε την πρόσθετη μεταδιδόμενη σημασία .

[8] Λένα : $\beta \& \gamma ;$

Κώστας : $\beta \quad (+>OXI \gamma)$

Είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε ότι οι ομιλητές μεταδίδουν έννοιες μέσα απ' τις υπονοήσεις και οι ακροατές αναγνωρίζουν αυτές τις συνομιλιακές σημασίες μέσω των υπονοήσεων . Οι επιλεγμένες υπονοήσεις θα διατηρήσουν το συμπέρασμα της συνεργασίας .

Γενικευμένες Συνομιλιακές Υπονοήσεις

Στην περίπτωση του παραδείγματος [7] , ιδιαίτερα όπως παρουσιάζεται στο [8] , δεν απαιτείται ειδική γνώση του υποβάθρου του γλωσσικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο βρίσκεται η φράση ώστε να εξαχθούν τα αναγκαία συμπεράσματα . Η ίδια διαδικασία υπολογισμού της υπονόησης θα γινόταν αν η Δώρα ρωτούσε τη Μαίρη αν κάλεσε τις φίλες της Βίκυ(=β) και Γιώτα(=γ) στο πάρτι , όπως στο παράδειγμα [9α] και της απαντά στο [9β] . Τα συμφραζόμενα είναι διαφορετικά απ'ότι στο [7] , αλλά η γενική διαδικασία αναγνώρισης της υπονόησης είναι ίδια με αυτήν στο [8] .

[9] α .Δώρα :*Προσκάλεσες τη Βίκυ και την Γιώτα ;*(β&γ ;)

β .Μαίρη :*Κάλεσα τη Βίκυ .* (β+>ΟΧΙ γ)

Όταν δεν απαιτούνται ειδικές γνώσεις για να υπολογιστεί η πρόσθετη μεταδιδόμενη σημασία , όπως στο [7] έως και στο [9] , η υπονόηση ονομάζεται **γενικευμένη συνομιλιακή υπονόηση**(**generalised conversational implicature**) .Ένα συνηθισμένο παράδειγμα περιλαμβάνει φράσεις με το αόριστο άρθρο 'ένας/μία/ένα' όπως 'ένας κήπος' και 'ένα παιδί' , όπως στο παράδειγμα [10] . Αυτές οι φράσεις αξιολογούνται τυπικά , σύμφωνα με την γενικευμένη συνομιλιακή υπονόηση , σαν : ένα X +> όχι το X του ομιλητή .

[10] *Μία μέρα βρέθηκα σε έναν κήπο. Ένα παιδί κοιτούσε πάνω απ' το φράχτη .*

Οι υπονοήσεις ότι ο κήπος και το παιδί , που αναφέρονται , δεν ανήκουν στον/-ην ομιλητή/-τρια , υπολογίζονται με βάση την αρχή ότι αν ο/η ομιλητής/-τρια μπορούσε να γίνει πιο κατανοητός/-η (δηλ. πιο πληροφοριακός/-ή, ακολουθώντας το συνομιλιακό αίτημα της ποσότητας) , τότε αυτός/-ή θα είχε πει 'ο κήπος μου' και 'το παιδί μου' .

Ένας αριθμός άλλων γενικευμένων συνομιλιακών υπονοήσεων εννοείται συχνά με βάση την αξιολογική κλίμακα και αυτές οι υπονοήσεις είναι γνωστές σαν **διαβαθμίσιμες υπονοήσεις**(**scalar implicatures**) .

Διαβαθμίσιμες Υπονοήσεις

Πάντα , κάποιες πληροφορίες μεταδίδονται μέσω της επιλογής μίας λέξης που εκφράζει μία αξία σε μία αξιολογική κλίμακα . Αυτό είναι ολοφάνερο από την άποψη της έκφρασης της ποσότητας , όπως φαίνεται στις κλίμακες του παραδείγματος [11] , όπου όροι διαβαθμίζονται από την υψηλότερη προς τη χαμηλότερη αξία .

[11] < όλα , τα περισσότερα , πολλά , μερικά >
< πάντα , συχνά , μερικές φορές >

Ο/Η ομιλητής/-τρια , όταν σχηματίζει μία φράση , διαλέγει μία λέξη από την κλίμακα , η οποία είναι η πιο πληροφοριακή και η πιο ειλικρινής (ποσοτικά και ποιοτικά) σύμφωνα με τις περιστάσεις , όπως στο παράδειγμα [12] .

[12] Σπουδάζω γλωσσολογία και έχω περάσει μερικά από τα απαιτούμενα μαθήματα .

Ο/Η ομιλητής/-τρια , με το να επιλέξει τον όρο μερικά , δημιουργεί μία υπονόηση(+> όχι όλα). Αυτή ονομάζεται διαβαθμίσιμη υπονόηση(scalar implicature).Η βάση στις διαβαθμίσιμες υπονοήσεις είναι ότι , όταν οποιοσδήποτε όρος της κλίμακας χρησιμοποιείτε , οι όροι ψηλότερα απ'αυτόν υπονοούνται . Στην πρώτη κλίμακα του [11] , οι λέξεις 'όλα , τα περισσότερα , πολλά ' βρίσκονται ψηλότερα από το 'αρκετά ' . Με δεδομένο τον ορισμό της διαβαθμίσιμης υπονόησης και λέγοντας 'μερικά από τα απαιτούμενα μαθήματα' , ο/η ομιλητής/-τρια δημιουργεί και άλλες υπονοήσεις (π.χ.: +> όχι τα περισσότερα , +> όχι πολλά).

Μπορούμε να αναγνωρίσουμε και άλλες διαβαθμίσιμες υπονοήσεις , στην περίπτωση που ο/η ομιλητής/-τρια συνεχίσει να μιλά για τα μαθήματα γλωσσολογίας λέγοντας τη φράση του παραδείγματος [13] .

[13] Μερικές φορές είναι πολύ ενδιαφέροντα .

Χρησιμοποιώντας τη λέξη ‘μερικές φορές’ , ο/η ομιλητής/-τρια εννοεί μέσω της υπονόησης , την αρνητικότερη μορφή που βρίσκεται υψηλότερα στην κλίμακα των συχνοτήτων (+> όχι πάντα , +> όχι συχνά) .

Υπάρχουν πολλές διαβαθμίσιμες υπονοήσεις , που παράγονται απ’τη χρήση εκφράσεων , που μπορεί να μη θεωρήσουμε ότι ανήκουν άμεσα σε κάποια κλίμακα . Για παράδειγμα , η φράση στο [14α] θα θεωρηθεί ότι υπονοεί ‘ +> όχι σίγουρο’ σαν υψηλότερη αξία στην κλίμακα ‘των πιθανοτήτων’ και στο [14β] σαν ‘ +> όχι αναγκαίο’ στην κλίμακα ‘των υποχρεώσεων’ και ‘ +> όχι παγωμένο’ στην κλίμακα ‘του κρύου’ .

[14] α .*Είναι πιθανό να καθυστέρησαν .*

β .*Πρέπει να φυλαχτούν σε δροσερό μέρος .*

Ένα αξιοπρόσεκτο χαρακτηριστικό των διαβαθμισμένων υπονοήσεων είναι ότι , όταν οι ομιλητές διορθώνουν κάποια λεπτομέρεια στα λεγόμενα τους , όπως στο [15] , ουσιαστικά ακυρώνουν κάποια από τις διαβαθμισμένες υπονοήσεις .

[15] *Αγόρασα αρκετά κοσμήματα στο Χονγκ-Κονγκ –εεε, βασικά αγόρασα τα περισσότερα από ‘κει .*

Η ομιλήτρια , αρχικά , υπονοεί ‘+> όχι τα περισσότερα’ αφού λέει ‘αρκετά’ , αλλά στη συνέχεια , διορθώνει τον εαυτό της χρησιμοποιώντας τη λέξη ‘τα περισσότερα’ . Ωστόσο , αυτή η τελική χρήση δίνει μία ακόμη διαβαθμισμένη υπονόηση (+> όχι όλα) .

Ειδικευμένες Συνομιλιακές Υπονοήσεις

Στα προηγούμενα παραδείγματα , οι υπονοήσεις είχαν υπολογιστεί χωρίς ειδική γνώση κάποιου ειδικευμένου γλωσσικού περιβάλλοντος . Ωστόσο , στα περισσότερα απ’αυτά , οι διάλογοι λαμβάνουν χώρα σε συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον , μέσα στο οποίο προϋποθέτονται τοπικά αναγνωριζόμενα συμπεράσματα . Τέτοιου είδους

συμπεράσματα απαιτούνται για να υπολογιστούν οι μεταδιδόμενες έννοιες που απορρέουν απ'τα ειδικευμένες συνομιλιακές υπονοήσεις(**particularised conversational implicatures**) . Ας πάρουμε παράδειγμα τον διάλογο [16] , όπου η απάντηση του Tom δεν είναι συναφής(για να ήταν , θα έπρεπε να απαντούσε με ένα 'Ναι' ή 'Όχι') .

[16] *Νίκος : Θα έρθεις στο πάρτι απόψε ;*

Τάκης : Έρχονται οι γονείς μου .

Προκειμένου να γίνει συναφής η απάντηση του Τάκη , ο Νίκος θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την υποτιθέμενη γνώση που κάθε φοιτητής σε μία τέτοια περίπτωση θα πρέπει να έχει . Ο Τάκης θα περάσει το απόγευμα με τους γονείς του και ένα τέτοιο απόγευμα είναι πάντα βαρετό(συνεπώς +> Τάκης όχι στο πάρτι) .

Οι ειδικευμένες συνομιλιακές υπονοήσεις ,επειδή είναι οι πιο συνηθισμένες , ονομάζονται απλώς υπονοήσεις . Ένα άλλο παράδειγμα , στο οποίο ο ομιλητής δεν ακολουθεί (δηλ. περιφρονεί) το συνομιλιακό αίτημα του τρόπου , παρουσιάζεται στο [17] .

[17] *Ann : Where are you going with the dog ?*

Sam : To the V-E-T.

Σύμφωνα με το τοπικό γλωσσικό περιβάλλον αυτών των ομιλητών , θεωρείται ότι ο σκύλος αναγνωρίζει τη λέξη 'vet' και απεχθάνεται την επίσκεψη στον κτηνίατρο . Έτσι , ο Sam προτιμά μία πιο επιμελημένη , συλλαβιστή(δηλ. λιγότερο σύντομη) εκδοχή του μηνύματος , υπονοώντας ότι δεν θέλει να γνωρίζει ο σκύλος την απάντηση στην ερώτηση που μόλις τέθηκε .

Στο διάλογο [18] , μόλις η Σόνια μπήκε στο γραφείο της Βούλας και παρατήρησε όλα αυτά τα χαρτιά στο γραφείο της .Η απάντηση της Σόνιας δείχνει ότι περιφρονεί το συνομιλιακό αίτημα της συνάφειας .

[18] *Σόνια : Καλά , το αφεντικό σου τρελάθηκε εντελώς ;*

Βούλα : Πάμε να πάρουμε καφέ .

Για να διατηρήσει την υπόθεση της συνεργασίας , η Σόνια θα πρέπει να συμπεράνει κάποιους τοπικούς λόγους (π.χ.: το αφεντικό βρίσκεται κοντά .) για τους οποίους η Βούλα ολοφάνερα απαντά χωρίς συνάφεια . Ουσιαστικά , η υπονόηση εδώ έγκειται στο ότι η Βούλα δεν μπορεί να απαντήσει στην ερώτηση στο συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον .

Εκτός από αυτά , τα σχεδόν πεζά παραδείγματα υπονοήσεων , υπάρχουν και άλλες πιο διασκεδαστικές , όπως τα [19] και [20] , όπου , αρχικά , φαίνεται ότι οι απαντήσεις περιφρονούν τη συνάφεια .

[19] *Ηλίας : Σ ‘αρέσει το παγωτό ;*

Αλέξης : Ο Πάπας είναι καθολικός ;

[20] *Ηλίας : Οι χορτοφάγοι τρώνε μπριζόλες ;*

Αλέξης : Οι κότες έχουν χείλια ;

Στο [19] , ο Αλέξης δεν απαντά με ένα ‘Ναι’ ή ‘Όχι’ . Ο Ηλίας υποθέτει ότι ο Αλέξης είναι συνεργάσιμος και σκέφτεται την ερώτηση του Αλέξη για τον Πάπα , όπου η απάντηση είναι ‘Ναι’ . Έτσι λοιπόν , η απάντηση είναι γνωστή , αλλά η φύση της απάντησης του Αλέξη υπονοεί ότι η απάντηση στην ερώτηση είναι ‘Φυσικά και ναι!’ . Σε μία τέτοια περίπτωση , μία πρόσθετη μεταδιδόμενη έννοια είναι ότι , επειδή η απάντηση είναι ολοφάνερη , η ερώτηση δεν έπρεπε καν να τεθεί . Το παράδειγμα [20] παρέχει το ίδιο συμπέρασμα με την απάντηση ‘Φυσικά και όχι!’ σαν μέρος της υπονόησης .

Ιδιότητες των Συνομιλιακών Υπονοήσεων

Μέχρι τώρα , όλες οι υπονοήσεις που αναλύθηκαν , τοποθετούνταν μέσα σε συνομιλίες και τα συμπεράσματα εξήγαγαν άνθρωποι που άκουγαν τις φράσεις και επεδίωκαν να διατηρήσουν την υπόθεση της συνομιλικής αλληλεπίδρασης . Οι άνθρωποι μπορούν εύκολα να αρνηθούν ότι ήθελαν να εννοήσουν κάποιες σημασίες , αφού οι υπονοήσεις αποτελούν μέρος των εννοημένων και όχι των ειπωμένων . Είναι

δυνατόν οι συνομιλιακές υπονοήσεις να μην γίνουν αποδεκτές . Μπορούν ρητά να μην γίνουν αποδεκτές(ή , από την άλλη πλευρά , να ενδυναμωθούν) με διάφορους τρόπους . Για παράδειγμα , υπάρχει μία σταθερή υπονόηση , που σχετίζεται με την αναφορά σε αριθμούς , και όπου ο/η ομιλητής/-τρια εννοεί *μόνο* τον συγκεκριμένο αριθμό , όπως στο παράδειγμα [21] .

[21] *Κέρδισες πέντε ευρώ ! (+> ΜΟΝΟ πέντε)*

Όπως φαίνεται στο παράδειγμα [22] , ωστόσο , είναι σχετικά εύκολο για έναν/μία ομιλητή/-τρια να διακόψει την υπονόηση (+> μόνο) χρησιμοποιώντας τη φράση ‘τουλάχιστον’ [22α] , ή να ακυρώσει την υπονόηση προσθέτοντας περισσότερες πληροφορίες που ακολουθούν μετά την φράση ‘βασικά’ [22β] ή να ενδυναμώσει την υπονόηση δίνοντας συμπληρωματικές πληροφορίες όπως στο [22γ] .

[22] α . *Κέρδισες τουλάχιστον πέντε ευρώ !*

β . *Κέρδισες πέντε ευρώ , βασικά , κέρδισες δέκα !*

γ . *Κέρδισες πέντε ευρώ , δηλαδή τέσσερα περισσότερα από ένα !*

Έχουμε ήδη τονίσει ότι σε πολλά από τα προηγούμενα παραδείγματα οι υπονοήσεις μπορούν να γίνουν αντιληπτές από τους ακροατές μέσω του συμπεράσματος . Στην περίπτωση των καθορισμένων ιδιοτήτων , λοιπόν , οι συνομιλιακές υπονοήσεις μπορούν να εντοπιστούν , να διακοπούν , να ακυρωθούν και να διακοπούν . Καμία από τις ιδιότητες αυτές δεν εφαρμόζεται στις **συμβατικές υπονοήσεις(conventional implicatures)** .

Συμβατικές Υπονοήσεις

Σε αντίθεση με τις συνομιλιακές υπονοήσεις που αναφέρθηκαν ως τώρα οι **συμβατικές υπονοήσεις(conventional implicatures)** δεν βασίζονται στην αρχή της συνεργασίας ούτε των συνομιλιακών αιτημάτων . Δεν είναι αναγκαίο να εμφανίζονται

στη συνομιλία και η κατανόηση τους δεν εξαρτάται από την ύπαρξη ενός συγκεκριμένου γλωσσικού περιβάλλοντος . Όπως και οι λεκτικές προϋποθέσεις , έτσι και οι συμβατικές υπονοήσεις , σχετίζονται με συγκεκριμένες λέξεις και καταλήγουν σε επιπρόσθετες μεταδιδόμενες έννοιες , όταν αυτές οι λέξεις χρησιμοποιούνται . Ο σύνδεσμος ‘but’ είναι μία απ’ αυτές τις λέξεις . Η κατανόηση οποιασδήποτε φράσης του τύπου p but q θα βασιζόταν στον σύνδεσμο $p \& q$ συν μία υπονόηση ‘αντίθεσης’ μεταξύ της πληροφορίας που φέρει το p και αυτής που φέρει το q . Στο παράδειγμα [23] , το γεγονός ότι ‘η Τάνια πρότεινε το μαύρο φόρεμα’($=p$) αντιτίθεται , μέσω της συμβατικής υπονόησης του ‘but’ , με το ‘Εγώ διάλεξα το λευκό’($=q$) .

[23] α . *Η Τάνια πρότεινε το μαύρο φόρεμα , αλλά εγώ διάλεξα το λευκό*

β . *$p \& q$ ($+>$ το p βρίσκεται σε αντίθεση με το q) .*

Άλλες λέξεις όπως τα ‘ακόμη’ και ‘ακόμη και’ περιέχουν , επίσης , συμβατικές υπονοήσεις . Όταν το ‘ακόμη και’ περιέχεται σε μία πρόταση που περιγράφει ένα γεγονός , δημιουργείται μία υπονόηση ‘αντίθεσης με το προσδοκώμενο’ . Έτσι , στο παράδειγμα [24] αναφέρονται δύο γεγονότα (δηλ. ο Φώτης έρχεται και ο Φώτης βοηθά) με την συμβατική υπονόηση του ‘ακόμη’ να προσθέτει μία ‘σε αντίθεση με το προσδοκώμενο’ ερμηνεία στα γεγονότα .

[24] α . *Ακόμη και ο Φώτης ήρθε στο πάρτυ .*

β . *Μετά , βοήθησε ακόμη και στο καθάρισμα .*

Η συμβατική υπονόηση του ‘ακόμη’ είναι ότι η παρούσα κατάσταση αναμένεται να γίνει διαφορετική ή ίσως η αντίθετη , καθώς περνά η ώρα . Στη φράση [25α] η ομιλήτρια παράγει μία υπονόηση σύμφωνα με την οποία περιμένει ότι η φράση ‘Ο Διονύσης ήρθε’($=p$) να επαληθευτεί αργότερα , όπως στο [25β] .

[25] α . *Ο Διονύσης δεν ήρθε ακόμη ($=OXI \ p$)*

β . *Το $OXI \ p$ είναι αληθές($+>$ το p θα επαληθευτεί αργότερα)*

Ίσως να είναι πιθανό να αντιμετωπιστούν οι διαφορετικές έννοιες του ‘και’ (που αναλύθηκαν στο Κεφ . 1) σαν περιπτώσεις συμβατικής υπονόησης σε διαφορετικές δομές . Όταν δύο δηλώσεις , που περιέχουν αναλλοίωτες πληροφορίες , συνδέονται με το ‘και’ , όπως στο παράδειγμα [26α] η υπονόηση είναι μόνο οι φράσεις ‘επιπρόσθετα’ ή ‘plus’ . Όταν οι δύο δηλώσεις περιέχουν μία δυναμική , αναφερόμενη σε δράση , πληροφορία , όπως στο [26β] , τότε η υπονόηση του ‘και’ γίνεται ‘και τότε’ και φανερώνει την συνέχεια .

[26] α . *Yesterday , Mary was happy and ready to work*($p \ \& \ q , +> p \text{ plus } q$) .

β . *Ντύθηκε και έφυγε* . ($p \ \& \ q , +>$ το q μετά το p) .

Εξαιτίας των διαφορετικών υπονοήσεων , τα δύο μέρη στο [26α] μπορούν να αντιστραφούν , με μικρή διαφορά στη σημασία . Αν , όμως , αντιστραφούν τα δύο μέρη στο [26β] , η διαφορά στην σημασία είναι τεράστια .

Για πολλούς γλωσσολόγους , η έννοια της ‘υπονόησης’(implicature) αποτελεί μία από τις κεντρικές ιδέες στην πραγματολογία . Μία υπονόηση είναι , οπωσδήποτε , ένα τρανταχτό παράδειγμα στο οποίο εννοούνται πιο πολλά απ’ όσα λέγονται . Για τους ίδιους αυτούς γλωσσολόγους , μία άλλη κεντρική ιδέα στην πραγματολογία είναι η παρατήρηση ότι οι φράσεις φανερώνουν ενέργειες , που γενικά είναι γνωστές ως ‘λεκτικές πράξεις’(speech acts) .

6

Λεκτικές Πράξεις και Λεκτικά Συμβάντα

Οι άνθρωποι, προσπαθώντας να εκφραστούν, όχι μόνο παράγουν φράσεις που περιέχουν γραμματικές δομές και λέξεις ,αλλά και επιτελούν πράξεις μέσω αυτών των φράσεων. Για παράδειγμα ,στην περίπτωση που ο εργοδότης σου έχει μεγάλη εξουσία , τότε με τη φράση του στο παράδειγμα [1] δεν κάνει απλά μία δήλωση.

[1] *Απολύεσαι.*

Η φράση του παραδείγματος [1] μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δηλώσει την απόλυση σου. Μολαταύτα, οι ενέργειες που εκτελούνται με φράσεις δεν είναι πάντα τόσο δραματικές ή δυσάρεστες όπως στο παράδειγμα [1]. Η πράξη ενδέχεται να είναι ευχάριστη , όπως η φιλοφρόνηση του παραδείγματος [2α] , η αναγνώριση της ευγνωμοσύνης του [2β] , ή η έκφραση έκπληξης του [2γ].

[2] α . *Είσαι τόσο γλυκιά(-ός) .*

β . *Παρακαλώ.*

γ . *Είσαι τρελός(-η) !*

Οι ενέργειες που εκτελούνται μέσω του λόγου γενικά ονομάζονται **λεκτικές πράξεις(speech acts)** και συχνά χωρίζονται σε κατηγορίες όπως η συγγνώμη , το παράπονο , η φιλοφρόνηση , η πρόσκληση , η υπόσχεση ή η παράκληση.

Αυτοί οι περιγραφικοί όροι για τα διαφορετικά είδη των λεκτικών πράξεων χρησιμοποιούνται ανάλογα με την επικοινωνιακή πρόθεση του/της ομιλητή/-τριας που σχηματίζει μία φράση . Ο/Η ομιλητής/-τρια , φυσιολογικά , περιμένει ότι η επικοινωνιακή του/της πρόθεση θα αναγνωριστεί από τον/την ακροατή/-τρια . Και οι δύο(ομιλητής/-τρια και ακροατής/-τρια) υποβοηθούνται σε αυτή τη διαδικασία από τις συνθήκες που πλαισιώνουν την εκφορά . Αυτές οι συνθήκες , στις οποίες

συμπεριλαμβάνονται και άλλες εκφορές , ονομάζονται **λεκτικά συμβάντα(speech events)** . Από πολλές απόψεις , είναι η φύση του λεκτικού συμβάντος η οποία καθορίζει την ερμηνεία μίας φράσης ως επιτέλεση μίας συγκεκριμένης λεκτικής πράξης . Μία χειμωνιάτικη μέρα , ο ομιλητής παίρνει ένα φλυτζάνι τσάι , νομίζοντας ότι μόλις φτιάχτηκε , πίνει μία γουλιά και λέει τη φράση του παραδείγματος [3] . Είναι πιθανό ότι θα εκληφθεί ως παράπονο .

[3] *Αυτό το τσάι είναι πολύ παγωμένο !*

Μεταβάλλοντας τις συνθήκες , σε μία πολύ ζεστή καλοκαιρινή μέρα, ο/η ακροατής/-τρια προσφέρει ένα ποτήρι παγωμένο τσάι στον/-ην ομιλητή/-τρια ο/η οποίος /-α , πίνοντας μία γουλιά , λέει τη φράση [3] που , κατά πάσα πιθανότητα , εκλαμβάνεται ως έπαινος . Αν , λοιπόν , η ίδια φράση μπορεί να ερμηνευθεί ως δύο διαφορετικά είδη λεκτικής πράξης , τότε , ολοφάνερα , μία μόνο φράση δεν μπορεί να αντιστοιχεί σε μία μόνο πράξη . Επίσης , αυτό σημαίνει ότι η ερμηνεία μίας λεκτικής πράξης δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί αποκλειστικά και μόνο μέσα από τη εκφώνησή της .

Λεκτικές Πράξεις

Γενικά , η πράξη που εκτελείται με την παραγωγή μίας φράσης αποτελείται από τρία σχετιζόμενα ενεργήματα . Το πρώτο , το **λεκτικό ενεργήμα(locutionary act)** , που αποτελεί τη βασική ενέργεια της φράσης ή την παραγωγή μίας γλωσσικής έκφρασης με νόημα . Αν έχετε δυσκολία στο να προφέρετε ήχους και λέξεις ώστε να πείτε μία φράση με νόημα σε μία γλώσσα (π.χ.: πρόκειται για μία ξένη γλώσσα ή έχετε μείνει βουβός/-ή από κατάπληξη) τότε δεν θα καταφέρετε να παράγετε ένα λεκτικό ενεργήμα . Λέγοντας την φράση *‘Aha mokafa’* , φυσιολογικά , δεν θα εκληφθεί ως λεκτικό ενεργήμα . Αντιθέτως , η φράση [4] είναι λεκτικό ενεργήμα .

[4] *I’ve just made some coffee .*

Συνήθως , δεν παράγουμε καλοσχηματισμένες φράσεις χωρίς λόγο . Σχηματίζουμε μία φράση έχοντας κάποιο είδος λειτουργίας κατά νου .Αυτή είναι η δεύτερη διάσταση , το **ελλεκτικό ή προσλεκτικό ενέργημα(illocutionary act)** . Το ενέργημα αυτό εκτελείται μέσω της επικοινωνιακής ισχύος μίας φράσης . Μπορούμε να πούμε τη φράση [4] για να κάνουμε μία δήλωση , μία προσφορά , για να εξηγήσουμε ή για κάποιον άλλο επικοινωνιακό σκοπό . Αυτό , γενικά , ονομάζεται **ελλεκτική ή προσλεκτική ισχύς(illocutionary force)** της φράσης .

Φυσικά , δεν σχηματίζουμε μία φράση με μία λειτουργία χωρίς να επιδιώκουμε κάποιο αποτέλεσμα . Αυτή είναι η τρίτη διάσταση και ονομάζεται **διαλεκτικό ή απολεκτικό ενέργημα(perlocutionary act)** . Ανάλογα με την περίπτωση , θα πείτε τη φράση [4] υποθέτοντας ότι ο/η ακροατής/-τρια θα αναγνωρίσει το αποτέλεσμα που επιδιώκετε (π.χ.: να εκθειάσετε την θεσπέσια μυρωδιά ή να πείσετε τον/την ακροατή/-τρια να πει καφέ .)Αυτό , γενικά , ονομάζεται **διαλεκτικό ή απολεκτικό αποτέλεσμα(perlocutionary effect)** .

Από τις τρεις διαστάσεις , η πιο γνωστή είναι η **ελλεκτική ισχύς** . Πράγματι , ο όρος ‘λεκτική πράξη’ συχνά ερμηνεύεται έτσι ώστε να σημαίνει μόνο την ελλεκτική ισχύ μίας φράσης . Αυτή η ισχύς σημαίνει ‘υπολογίζεται ως’(‘counts as’) . Το ίδιο λεκτικό ενέργημα , όπως παρουσιάζεται στο παράδειγμα [5α] , υπολογίζεται ως πρόβλεψη στο [5β] , ως υπόσχεση στο [5γ] , ως προειδοποίηση στο [5δ] . Αυτές οι διαφορετικές αναλύσεις του [5α] αντιπροσωπεύουν διαφορετικές ελλεκτικές δυνάμεις .

[5] α . Θα σε δω αργότερα .(=A)

β . [Προβλέπω ότι] A .

γ . [Σου υπόσχομαι ότι] A .

δ . [Σε προειδοποιώ ότι] A .

Ένα πρόβλημα με τα παραδείγματα του [5] είναι ότι η ίδια η φράση μπορεί , ενδεχομένως , να έχει αρκετές διαφορετικές ελλεκτικές δυνάμεις(π.χ.: υπόσχεση αντί για προειδοποίηση) . Πως μπορεί να υποθέσει ο/η ομιλητής/-τρια ότι η προτιθέμενη ελλεκτική ισχύς θα αναγνωριστεί από τον/την ακροατή/-τρια ; Η ερώτηση τέθηκε αφού

λήφθηκαν υπόψη δύο παράγοντες : οι **Μηχανισμοί Δήλωσης της Ελλεκτικής Ισχύος** και οι **Συνθήκες Επιτυχίας** .

Μ Δ Ε Ι (Μηχανισμοί Δήλωσης της Ελλεκτικής Ισχύος)

Ο πιο φανερός μηχανισμός για να δηλωθεί η ελλεκτική ισχύς (ο **Μηχανισμός Δήλωσης της Ελλεκτικής Ισχύος** ή **Μ Δ Ε Ι** ή **I F I D** ή **Illocutionary Force Indicating Device**) είναι μία έκφραση του τύπου του παραδείγματος [6] , όπου υπάρχει ένα κενό στη θέση του ρήματος το οποίο κατονομάζει ρητά την ελλεκτική πράξη που εκτελείται . Ένα τέτοιο ρήμα μπορεί να ονομαστεί **επιτελεστικό ρήμα** ή **Ερ (performative verb** ή **Vp**) .

[6] Σε (Ερ) ότι ...

Στα παραδείγματα [5γ-δ] το ‘υπόσχομαι’ και το ‘προειδοποιώ’ θα ήταν τα επιτελεστικά ρήματα και , αν δηλωνόταν , θα ήταν ολοφάνερα Μ Δ Ε Ι . Οι ομιλητές/-τριες δεν ‘εκτελούν’ πάντα τις λεκτικές πράξεις τους τόσο ρητά , αλλά κάποιες φορές περιγράφουν την λεκτική πράξη που εκτελείται . Φανταστείτε την τηλεφωνική συνομιλία στο παράδειγμα [7] , μεταξύ ενός άνδρα , που προσπαθεί να επικοινωνήσει με τη Μαρία , και τη φίλη της Μαρίας .

[7] Εκείνος : Μπορώ να μιλήσω στη Μαρία ;

Εκείνη : Όχι , δεν είναι εδώ .

Εκείνος : Σε ρωτάω – μπορώ να της μιλήσω ;

Εκείνη : Κι εγώ σου απαντάω – ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ !

Σε Αυτή τη συνομιλία , και οι δύο ομιλητές έχουν περιγράψει , και τονίσει , την ελλεκτική ισχύ (‘ρωτώ’ και ‘απαντώ’) των φράσεων τους .

Ωστόσο , στο μεγαλύτερο μέρος του διαλόγου , δεν υπάρχει κανένα επιτελεστικό ρήμα . Άλλοι Μ Δ Ε Ι που μπορούν να αναγνωρισθούν είναι η σειρά των λέξεων , ο

τονισμός , η διακύμανση της φωνής , όπως φαίνεται στις διαφορετικές εκδοχές των ίδιων βασικών στοιχείων (Φ) στο παράδειγμα [8] .

[8] α . Φεύγεις ! [Σου λέω ότι Φ] .

β . Φεύγεις ; [Ζητώ επιβεβαίωση για το αν Φ] .

γ . Μήπως θα φύγεις ; [Σε ρωτάω αν Φ] .

Αν και μπορούν να χρησιμοποιηθούν και άλλοι μηχανισμοί για να δηλωθεί η ελλεκτική ισχύς , όπως ο χαμηλός τόνος της φωνής για μία προειδοποίηση ή απειλή , η φράση πρέπει , επίσης , να παραχθεί κάτω από συγκεκριμένες συμβατικές προϋποθέσεις , ώστε να υπολογιστεί ότι έχει την προτιθέμενη ελλεκτική ισχύ .

Συνθήκες Επιτυχίας

Για να αναγνωριστεί ως σκόπιμη η εκτέλεση κάποιας λεκτικής πράξης , υπάρχουν κάποιες αναμενόμενες ή κατάλληλες συνθήκες , των οποίων ο τεχνικός όρος είναι **συνθήκες επιτυχίας(felicity conditions)** . Για κάποιες ολοφάνερες περιπτώσεις , όπως στο παράδειγμα [9] , η εκτέλεση θα είναι ανεπιτυχής αν ο/η ομιλητής/-τρια δεν είναι συγκεκριμένο άτομο σε συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον (σε αυτή την περίπτωση , ο δικαστής στην αίθουσα δικαστηρίου) .

[9] Καταδικάζεσαι σε εξάμηνη φυλάκιση .

Ακόμη , σε καθημερινές συνομιλίες μεταξύ απλών ανθρώπων , εντοπίζονται προϋποθέσεις στις λεκτικές πράξεις . Υπάρχουν **γενικές συνθήκες(general conditions)** για τους συμμετέχοντες , όπως το ότι καταλαβαίνουν τη γλώσσα που χρησιμοποιούν και δεν παίζουν θέατρο ούτε μιλούν ακαταλαβίστικα . Επίσης , υπάρχουν οι **συνθήκες περιεχομένου(content conditions)** . Για παράδειγμα , σε μία υπόσχεση ή σε μία προειδοποίηση , το περιεχόμενο της φράσης πρέπει να αναφέρεται σε μελλοντικό

γεγονός . Μία πρόσθετη συνθήκη περιεχομένου σε μία υπόσχεση προϋποθέτει ότι το μελλοντικό γεγονός θα είναι μία μελλοντική πράξη του/της ομιλητή/-τριας .

Οι **προπαρασκευαστικές συνθήκες(preparatory conditions)** σε μια υπόσχεση είναι πολύ διαφορετικές απ'ότι αυτές σε μία προειδοποίηση . Όταν υπόσχομαι ότι θα κάνω κάτι , δημιουργούνται δύο προπαρασκευαστικές συνθήκες : πρώτον , το γεγονός δεν θα συμβεί από μόνο του και , δεύτερον , το γεγονός θα έχει ένα ωφέλιμο αποτέλεσμα . Όταν προειδοποιώ κάποιον , δημιουργούνται οι εξής προπαρασκευαστικές συνθήκες : δεν είναι ξεκάθαρο ότι ο/η ακροατής/-τρια ξέρει ότι το γεγονός θα συμβεί , ο/η ομιλητής/-τρια , όμως νομίζει ότι το γεγονός θα συμβεί και θα έχει ένα ωφέλιμο αποτέλεσμα . Με αυτές τις συνθήκες σχετίζεται η **συνθήκη ειλικρίνειας(sincerity condition)** στην οποία , για μία υπόσχεση , ο/η ομιλητής/-τρια σκοπεύει ειλικρινά να εκτελέσει τη μελλοντική πράξη και , για μία προειδοποίηση , ο/η ομιλητής/-τρια πιστεύει ειλικρινά ότι το μελλοντικό γεγονός δεν θα έχει ένα ωφέλιμο αποτέλεσμα .

Τέλος , υπάρχει και η **ουσιώδης συνθήκη(essential condition)** , που σχετίζεται με το γεγονός ότι , όταν υπόσχομαι κάτι , σκοπεύω να δημιουργήσω την υποχρέωση εκτέλεσης της πράξης όπως ακριβώς υποσχέθηκα . Με άλλα λόγια , η φράση μετατρέπει τη δήλωση μου από μη υποχρεωτική σε υποχρεωτική . Ομοίως, για μία προειδοποίηση , υπό την ουσιώδη συνθήκη , η φράση μετατρέπει τη δήλωση μου από μη πληροφοριακή για ένα άσχημο γεγονός σε πληροφοριακή . Αυτή η ουσιώδης συνθήκη , λοιπόν , συνδυάζει μαζί με την συγκεκριμενοποίηση αυτού που θα πρέπει να βρίσκεται στη φράση , το περιεχόμενο , τα συμφραζόμενα , και τις προθέσεις του/της ομιλητή/-τριας , με σκοπό να εκτελεστεί καταλλήλως(επιτυχώς) η συγκεκριμένη λεκτική πράξη .

Η Επιτελεστική Υπόθεση

Ένας τρόπος για να κατανοήσουμε πως οι λεκτικές πράξεις πραγματοποιούνται μέσω των φράσεων είναι να υποθέσουμε ότι κάτω από κάθε φράση (Φ) υπάρχει μία πρόταση , παρόμοια με αυτήν στο παράδειγμα [6] , η οποία περιλαμβάνει ένα επιτελεστικό ρήμα (Ερ) , το οποίο καθιστά την ελλεκτική ισχύ ρητή . Αυτό ονομάζεται

επιτελεστική υπόθεση (performative hypothesis) και το βασικό σχήμα της υποκείμενης πρότασης παρουσιάζεται στο [10] .

[10] *Εγώ (δια του παρόντος) Ερ εσένα (ότι) Φ .*

Σε αυτή την πρόταση , το υποκείμενο πρέπει να βρίσκεται σε α' ενικό πρόσωπο ('Εγώ') , που ακολουθείται από την επιρρηματική έκφραση 'δια του παρόντος' , που δείχνει ότι η φράση 'υπολογίζεται ως' μία πράξη , από τη στιγμή που λέγεται . Ακόμη , υπάρχει ένα επιτελεστικό ρήμα (Ερ) στον ενεστώτα και ένα έμμεσο αντικείμενο σε β' ενικό πρόσωπο ('εσένα') . Αυτή η υποκειμενική πρόταση πάντα θα εκφράζει ρητά , όπως στο [11β] και [12β] αυτό που , στις φράσεις , όπως οι [11α] και [12α] , δεν εκφράζεται .

[11] α . *Συγύρισε το δωμάτιο σου !*

β . *Δια του παρόντος σε προστάζω να συγυρίσεις το δωμάτιο σου*

[12] α . *Η δουλειά την Έγινε από την Ελίνα κι εμένα την ίδια .*

β . *Δια του παρόντος σου λέω ότι η δουλειά έγινε από την Ελίνα κι εμένα την ίδια .*

Παραδείγματα , όπως τα [11β] και [12β] (φυσιολογικά χωρίς το 'δια του παρόντος') χρησιμοποιούνται από ομιλητές/-τριες ως **εκφρασμένα επιτελεστικά (explicit performatives)** . Παραδείγματα όπως τα [11α] και [12α] ονομάζονται **μη εκφρασμένα επιτελεστικά (implicit performatives)** , μερικές φορές καλούνται **κύρια επιτελεστικά (primary performatives)** .

Το πλεονέκτημα αυτής της ανάλυσης είναι ότι διασαφηνίζει τα στοιχεία που εμπλέκονται στην παραγωγή και ερμηνεία των φράσεων . Στην σύνταξη , μία αυτοπαθής αντωνυμία (όπως το 'εμένα την ίδια' στο [12]) απαιτεί την εμφάνιση της λέξης στην οποία αναφέρεται (στην περίπτωση αυτή το 'εγώ') μέσα από την ίδια τη δομή της πρότασης . Το εκφρασμένο επιτελεστικά στο [12β] παρέχει το στοιχείο 'εγώ' . Ομοίως , όταν λες σε κάποιον/-α ' Do it yourself ' , η αυτοπαθής 'yourself' υπάρχει εξαιτίας της λέξης 'you' στην οποία αναφέρεται στην εκφρασμένη εκδοχή (' I order you that you do it

yourself’). Ένα άλλο προτέρημα είναι η κατάδειξη ότι κάποια επιρρήματα όπως ‘ειλικρινά’, ή επιρρηματικοί όροι όπως ‘γιατί μάλλον έχω αργήσει’, όπως φαίνεται στο [13], φυσιολογικά συνδέονται στην εκφρασμένη επιτελεστικά πρόταση παρά στην μη εκφρασμένη εκδοχή της .

[13] α . *Ειλικρινά , είναι ένας αχρείος .*

β . *Τι ώρα είναι , γιατί μάλλον έχω αργήσει ;*

Στο [13α] το μέρος που εκφράζεται (το επιτελεστικό ρήμα) είναι αυτό που έχει πραγματοποιηθεί ‘ειλικρινά’ και , στο [13β] είναι η ερώτηση(το επιτελεστικό ρήμα , πάλι) που επικυρώνεται από την πρόταση ‘ Μάλλον έχω αργήσει’.

Υπάρχουν , όμως , και κάποια τεχνικά μειονεκτήματα στην επιτελεστική υπόθεση . Για παράδειγμα , η εκφρασμένη επιτελεστικά εκδοχή της διαταγής [11β] έχει πολύ πιο μεγάλη επίδραση από την μη εκφρασμένη επιτελεστικά εκδοχή [11α] . Συνεπώς , οι δύο εκδοχές δεν είναι ισοδύναμες . Επιπλέον , είναι δύσκολο να γνωρίζουμε ακριβώς ποιο μπορεί να είναι το επιτελεστικό ρήμα (ή ρήματα) για κάποιες φράσεις . Παρόλο που ο/η ομιλητής/-τρια και ο/η ακροατής/-τρια μπορεί να θεωρούν τη φράση στο [14α] προσβολή , θα ήταν περίεργο αν το [14β] θεωρηθεί η εκφρασμένη εκδοχή του .

[14] α . *Είσαι εντελώς ηλίθιος .*

β . ; *Εγώ βρίζω εσένα ότι είσαι εντελώς ηλίθιος .*

Το αληθινά πρακτικό πρόβλημα με κάθε ανάλυση που βασίζεται στην αναγνώριση των εκφρασμένων επιτελεστικών είναι ότι , θεωρητικά , δεν γνωρίζουμε πόσα επιτελεστικά ρήματα υπάρχουν σε κάθε γλώσσα . Αντί να προσπαθούμε να τα κατατάξουμε και μετά να ξεχωρίσουμε κάποια απ’ όλα αυτά , κάποιες πιο γενικές κατηγοριοποιήσεις των ειδών των λεκτικών πράξεων χρησιμοποιούνται συνήθως .

Κατηγοριοποίηση Λεκτικών Πράξεων

Ένα γενικότερο σύστημα κατηγοριοποίησης περιλαμβάνει πέντε τύπους γενικών λειτουργιών που εκτελούνται από πράξεις λόγου: τις κηρυκτικές , τις αποφαντικές , τις εκφραστικές , τις κατευθυντικές και τις δεσμευτικές.

Οι **κηρυκτικές (declarations)** είναι αυτές οι λεκτικές πράξεις που αλλάζουν τον κόσμο μέσω της φράσης. Όπως στο παράδειγμα [15] περιγράφεται ,ο ομιλητής πρέπει να έχει έναν συγκεκριμένο θεσμικό ρόλο ,σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον ,ώστε να κάνει μία σωστή κηρυκτική.

[15] α. *Δήμαρχος:Σας ονομάζω συζύγους.*

β. *Διαιτητής: Αποβάλλεσαι!*

γ. *Αντιπρόσωπος των ενόρκων:Θεωρούμε τον κατηγορούμενο ένοχο.*

Χρησιμοποιώντας μία κηρυκτική ,ο/η ομιλητής/-τρια αλλάζει τον κόσμο μέσω των λέξεων.

Οι **αποφαντικές (representatives)** είναι εκείνες οι λεκτικές πράξεις που φανερώνουν τι πιστεύει ο/η ομιλητής/-τρια ότι είναι αληθινό και τι όχι . Γενικές αλήθειες ,ισχυρισμοί ,συμπεράσματα και περιγραφές όπως παρουσιάζονται στο [16], είναι παραδείγματα όπου ο/η ομιλητής/-τρια παρουσιάζει τον κόσμο όπως εκείνος ή εκείνη πιστεύει ότι είναι.

[16] α. *Η γη είναι επίπεδη.*

β. *Ο Chomsky δεν έγραψε σχετικά με φυστίκια.*

γ. *Ήταν μια ζεστή , ηλιόλουστη μέρα.*

Χρησιμοποιώντας μια αποφαντική , ο ομιλητής ενσωματώνει τις λέξεις στον κόσμο (της λογικής του).

Οι **εκφραστικές(expressives)** είναι αυτές οι λεκτικές πράξεις που δηλώνουν τι αισθάνεται ο/η ομιλητής/-τρια . Εκφράζουν ψυχικές καταστάσεις και μπορούν να είναι δηλώσεις ευχαρίστησης , πόνου , αρέσκειας , δυσαρέσκειας , χαράς ή

λύπης . Όπως φαίνεται στο [17] μπορούν να προκληθούν από κάτι που κάνει ο/η ομιλητής/-τρια ή ο/η ακροατής/-τρια ,αλλά σχετίζονται άμεσα με την εμπειρία του/της ομιλητή/-τριας .

[17] α. Ζητώ ειλικρινά συγγνώμη!

β. Συγχαρητήρια.

γ. Ω ,ναι ,τέλεια , μμμμμ , μπλιαχχ!

Χρησιμοποιώντας μία εκφραστική ,ο/η ομιλητής/-τρια ενσωματώνει τις λέξεις στον κόσμο (των συναισθημάτων).

Οι **κατευθυντικές(directives)** είναι αυτού του είδους οι λεκτικές πράξεις όπου οι ομιλητές συνηθίζουν να χρησιμοποιούν κάποιον άλλο για να κάνουν κάτι. Εκφράζουν τη θέληση του/της ομιλητή/-τριας . Αποτελούνται από τις διαταγές ,τις εντολές ,τις παρακλήσεις ,τις προτάσεις , και όπως φαίνεται στο [18] ,μπορεί να είναι θετικές ή αρνητικές.

[18] α .Δώσε μου ένα φλυτζάνι καφέ . Κάν 'τον σκέτο.

β .Θα μπορούσες να μου δανείσεις ένα στυλό ,
παρακαλώ;

γ .Μην τ 'αγγίζεις.

Χρησιμοποιώντας μία κατευθυντική ,ο/η ομιλητής/-τρια προσπαθεί να ενσωματώσει τον κόσμο στις λέξεις (μέσω του/της ακροατή/-τριας).

Οι **δεσμευτικές(commisives)** είναι εκείνες οι λεκτικές πράξεις τις οποίες χρησιμοποιούν οι ομιλητές για να δεσμευθούν για κάποια μελλοντική πράξη. Εκφράζουν την πρόθεση του/της ομιλητή/-τριας . Αποτελούνται από τις υποσχέσεις ,τις απειλές ,τις αρνήσεις ,τις δεσμεύσεις ,και ,όπως εξηγείται στο [19] ,μπορούν να λεχθούν είτε μόνο από τον/την ομιλητή/-τρια είτε απ ' τον/την ομιλητή/-τρια ως μέλος μίας ομάδας.

[19] α .Θα επιστρέψω.

β .Την επόμενη φορά θα το πετύχω .

γ .Δεν θα το κάνουμε αυτό .

Χρησιμοποιώντας μίας δεσμευτικής ,ο/η ομιλητής/-τριας επιχειρεί να ενσωματώσει τον κόσμο στις λέξεις (μέσω του/της ομιλητή/-τριας).

Αυτές οι πέντε γενικές λειτουργίες λεκτικών πράξεων δίνονται περιληπτικά στον Πίνακα 6.1.

ΕΙΔΟΣ ΛΕΚΤΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ	ΣΧΕΣΗ ΛΟΓΟΥ- ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	ΟΥΣΙΩΔΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗ
Κηρυκτική	οι λέξεις αλλάζουν τον κόσμο	ο ομ. προκαλεί X(αιτία)
Αποφαντική	οι λέξεις ενσωματώνονται στον κόσμο	ο ομ. πιστεύει ότι X(δοξασία)
Εκφραστική	οι λέξεις ενσωματώνονται στον κόσμο	ο ομ. αισθάνεται ότι X(αίσθημα)
Κατευθυντική	ο κόσμος ενσωματώνεται στις λέξεις	ο ομ. θέλει να X(βούληση/επιθυμία)
Δεσμευτική	ο κόσμος ενσωματώνεται στις λέξεις	ο ομ. προτίθεται να X(πρόθεση/σκοπιμότητα)

Πίνακας 6.1.Οι πέντε γενικές λειτουργίες των λεκτικών πράξεων (Searle , 1979)

Άμεσες και Έμμεσες Λεκτικές Πράξεις

Μία διαφορετική προσέγγιση στον διαχωρισμό των ειδών των λεκτικών πράξεων μπορεί να γίνει σε επίπεδο δομής . Ένας σχεδόν απλός δομικός διαχωρισμός μεταξύ των τριών γενικών ειδών των λεκτικών πράξεων παρέχεται από τρία βασικά είδη προτάσεων . Όπως φαίνεται στο [20] , υπάρχει μία εύκολα αναγνωρίσιμη σχέση μεταξύ των τριών δομικών μορφών (αποφαντική ,ερωτηματική , προστακτική) και μεταξύ των τριών γενικών επικοινωνιακών λειτουργιών (δήλωση, ερώτηση , διαταγή/ απαίτηση) .

[20] α .Φοράς ζώνη . (declarative=αποφαντική)

β . Φοράς ζώνη ; (interrogative=ερωτηματική)

γ . *Βάλε ζώνη ! (imperative=προστακτική)*

Όπου υπάρχει άμεση σχέση δομής και λειτουργίας , έχουμε μία **άμεση λεκτική πράξη (direct speech act)** . Όπου η ίδια σχέση είναι έμμεση , πρόκειται για **έμμεση λεκτική πράξη (indirect speech act)** . Έτσι , η κηρυκτική που χρησιμοποιείται για μία δήλωση είναι άμεση λεκτική πράξη , ενώ η κηρυκτική που χρησιμοποιείται για να γίνει μία απαίτηση είναι μία έμμεση λεκτική πράξη . Όπως παρουσιάζεται στο [21] , η φράση [21α] είναι μία κηρυκτική . Όταν χρησιμοποιείται για να δηλωθεί κάτι , όπως δηλώνεται από την παράφραση στο [21β] , λειτουργεί σαν μία άμεση λεκτική πράξη . Όταν χρησιμοποιείται για να δοθεί μία διαταγή/ απαίτηση , όπως δηλώνεται από την παράφραση στο [21γ] , λειτουργεί σαν μία έμμεση λεκτική πράξη .

[21] α . *Κάνει ψύχρα έξω .*

β . *Με την εκφορά αυτή σου μιλώ για τον καιρό .*

γ . *Με την εκφορά αυτή σου ζητώ να κλείσεις την πόρτα .*

Διαφορετικές δομές μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθεί η ίδια βασική λειτουργία , όπως στο [22] , όπου ο/η ομιλητής/-τρια θέλει ο/η ακροατής/-τρια να μην στέκεται μπροστά στην τηλεόραση . Η βασική λειτουργία όλων των φράσεων στο [22] είναι μία διαταγή /απαίτηση , ενώ μόνο η προστακτική δομή του [22α] αντιπροσωπεύει μία άμεση λεκτική πράξη . Η ερωτηματική δομή του [22β] δεν χρησιμοποιείται απλά και μόνο σαν ερώτηση , γι'αυτό είναι μία έμμεση λεκτική πράξη , Οι κηρυκτικές δομές στο [22γ] και [22δ] είναι , επίσης , έμμεσες απαιτήσεις .

[22] α . *Άντε πιο 'κει !*

β . *Πρέπει να στέκεσαι συνέχεια μπροστά στην τηλεόραση ;*

γ . *Στέκεσαι μπροστά στην τηλεόραση*

δ . *Ωραία κάθισες .*

Ένας απ'τους συνηθισμένους τύπους έμμεσης λεκτικής πράξης , όπως φαίνεται στο [23] , έχει τη μορφή μίας ερωτηματικής , αλλά δεν χρησιμοποιείται τυπικά για να

υποβάλλει μία ερώτηση (δηλ. δεν περιμένουμε απλά μία απάντηση αλλά περιμένουμε δράση) . Τα παραδείγματα στο [23] γίνονται αντιληπτά ως παρακλήσεις .

[23] α . *Μου δίνεις το αλάτι ;*

β . *Μπορείς να ανοίξεις το μπουκάλι ;*

Πράγματι , υπάρχει ένα τυπικό υπόδειγμα σύμφωνα με το οποίο κάθε ερώτηση για την υποτιθέμενη ικανότητα του/της ακροατή/-τριας (‘Μπορείς να...;’) ή μελλοντική πιθανότητα σε σχέση με το να κάνει κάτι (‘Θα κάνεις αυτό ;’) κανονικά υπολογίζεται σαν παράκληση να κάνει πράγματι αυτό το κάτι .

Οι έμμεσες λεκτικές πράξεις , γενικά , συνδέονται περισσότερο με τους καλούς τρόπους σε σχέση με τις άμεσες λεκτικές πράξεις . Για να κατανοήσουμε γιατί , δεν αρκεί να εξετάσουμε μόνο φράσεις που εκτελούν μεμονωμένες λεκτικές πράξεις .

Λεκτικά Συμβάντα

Μπορούμε να θεωρήσουμε την έμμεση παράκληση (π.χ.: τις φράσεις στο παράδειγμα [23]) σαν μία ερώτηση για το αν οι συνθήκες για μία παράκληση είναι σωστά τοποθετημένες . Για παράδειγμα , μία προπαρασκευαστική συνθήκη σημαίνει ότι ο/η ομιλητής/-τρια υποθέτει ότι ο/η ακροατής/-τρια είναι ικανός/-ή , ή ΜΠΟΡΕΙ , να εκτελέσει την πράξη . Μία συνθήκη περιεχομένου αφορά μελλοντικές πράξεις , δηλαδή ότι ο/η ακροατής/-τρια ΘΑ εκτελέσει την πράξη . Αυτό το μοντέλο περιγράφεται στο παράδειγμα [24] .

[24] *Έμμεσες παρακλήσεις*

α . *Συνθήκες*

Μελλοντική πράξη του/της

‘ΘΑ κάνεις

περιεχομένου ακροατή/-τριας το X ;’
(ΘA κάνει
το X)

β . Προπαρασκευαστικές συνθήκες Ο/Η ακροατής/-τρια είναι ‘ΜΠΟΡΕΙΣ’ να ικανός/-ή να εκτελέσει την κάνεις το X ; ’
πράξη (ΜΠΟΡΕΙ να κάνει
το X)

γ . Ρωτώντας έναν/μία ακροατή/-τρια – βασισμένη συνθήκη για να δημιουργηθεί μία παράκληση που να καταλήγει σε έμμεση παράκληση .

Υπάρχει μία καθοριστική διαφορά στο να ρωτάς κάποιον αν θα κάνει κάτι και στο να ρωτάς κάποιον αν οι προϋποθέσεις για να κάνει κάτι είναι σωστές , όπως στο [24γ] . Ρωτώντας για τις προϋποθέσεις , τεχνικά , δεν υπολογίζεται ως προσπάθεια απαίτησης/παράκλησης , ενώ επιτρέπει στον/στην ακροατή/-τρια να αντιδράσει ‘σαν’ να είχε ειπωθεί η παράκληση , Επειδή μία απαίτηση/παράκληση επιβάλλεται από τον/την ομιλητή/-τρια στον/στην ακροατή/-τρια θα ήταν καλύτερο , στις περισσότερες κοινωνικές συναναστροφές , για τον/την ομιλητή/-τρια να αποφεύγει μία ευθεία επιβολή μέσω μίας άμεσης απαίτησης . Δεν υφίσταται άμεση απαίτηση , όταν ο/η ομιλητής/-τρια ρωτά για τις προϋποθέσεις .

Η προηγούμενη ανάλυση αφορά , ουσιαστικά , έναν άνθρωπο που προσπαθεί να πείσει κάποιον άλλο να κάνει κάτι αποφεύγοντας , όμως , την άρνηση ή την προσβολή του άλλου . Αυτή η κατάσταση , πάντως , δεν περιέχει μόνο μία φράση. Πρόκειται για μία κοινωνική κατάσταση , στην οποία συμμετέχουν άτομα , τα οποία , αναγκαστικά , έχουν κάποιον κοινωνικό δεσμό μεταξύ τους και τα οποία , σε μία συγκεκριμένη κατάσταση , μπορεί να έχουν συγκεκριμένους σκοπούς .

Το σύνολο των φράσεων που παράγεται από μία τέτοιου είδους κατάσταση ονομάζεται **λεκτικό συμβάν (speech event)** . Πρόκειται , δηλαδή , για μία

δραστηριότητα της οποίας οι συμμετέχοντες αλληλεπιδρούν μέσω της γλώσσας , με έναν συμβατικό τρόπο , ώστε να φτάσουν σε κάποιο αποτέλεσμα . Μπορεί να περιέχει μία ολοφάνερη λεκτική πράξη , όπως στη φράση ‘Αυτό δεν μου αρέσει καθόλου’ που αποτελεί ένα είδος παραπόνου-λεκτικού συμβάντος . Ακόμη , μπορεί να περιλαμβάνει άλλες φράσεις που οδηγούν και , ακολούθως , αλληλεπιδρούν με αυτή την κεντρική πράξη . Στις περισσότερες περιπτώσεις , μία ‘παράκληση’ δεν παράγεται από μία μοναδική λεκτική πράξη που ξεστομίζει κάποιος ξαφνικά . Η παράκληση είναι ένα συνηθισμένο λεκτικό συμβάν , όπως φαίνεται στο [25] .

[25] *Εκείνος : Α! Μαρία! Χαίρομαι που σε βλέπω.*

Εκείνη : Τι τρέχει ;

Εκείνος : Δεν δουλεύει ο υπολογιστής μου

Εκείνη : Χάλασε ;

Εκείνος : Δε νομίζω .

Εκείνη : Τι έπαθε ;

Εκείνος : Δεν ξέρω . Είμαι άσχετος από υπολογιστές .

Εκείνη : Τι μάρκα είναι ;

Εκείνος : Macintosh .Ξέρεις από Macintosh ;

Εκείνη : Ναι .

Εκείνος : Έχεις λίγο χρόνο ;

Εκείνη : Βέβαια .

Εκείνος : Α, ωραία .

Η παραπάνω συνομιλία απαίτησης/παράκλησης μπορεί να ονομαστεί λεκτικό συμβάν χωρίς κεντρική λεκτική πράξη απαίτησης/παράκλησης . Παρατηρείστε , ακόμη , ότι δεν υπάρχει ουσιαστική απαίτηση από κανέναν από τους δύο συνομιλητές για να κάνει ο άλλος κάτι . Η ερώτηση ‘Έχεις λίγο χρόνο ; ’ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ‘προ-παράκληση’ , δίνοντας τη δυνατότητα στην αποδέκτρια να πει ότι είναι απασχολημένη ή ότι πρέπει να πάει κάπου αλλού . Σε αυτά τα συμφραζόμενα , η απάντηση ‘Βέβαια’ δηλώνει , αφενός , τη γνώση της ότι διαθέτει ελεύθερο χρόνο και , αφετέρου , την διάθεση να εκτελεστεί η πράξη που δεν δηλώθηκε . Η ανάλυση των

λεκτικών συμβάντων αποτελεί , προφανώς , έναν άλλο τρόπο για να εξεταστούν πόσα περισσότερα εννοούνται ενώ δεν λέγονται .

Η χρησιμότητα της ανάλυσης των λεκτικών πράξεων βρίσκεται στην διασάφηση των πραγμάτων που μπορούμε να κάνουμε με τις λέξεις και στην εξακρίβωση μερικών από τις μορφές συμβατικής φράσης που χρησιμοποιούμε για να πραγματοποιήσουμε συγκεκριμένες πράξεις . Ωστόσο , πρέπει να εξετάσουμε την πιο εκτεταμένη αλληλεπίδραση για να κατανοήσουμε πως διεκπεραιώνονται οι πράξεις και πως ερμηνεύονται μέσα από τα λεκτικά συμβάντα .

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 1:Ορισμοί και προϊστορία

Κείμενο 1

GEORGIA GREEN:*Pragmatics and Natural Language Understanding*.Lawrence Erlbaum,1989,σελ.3

Η ευρύτερη ερμηνεία της Πραγματολογίας είναι ότι αποτελεί μελέτη της κατανόησης της σκόπιμης ανθρώπινης δράσης.Συνεπώς περιλαμβάνει την ερμηνεία ενεργειών,που θεωρείται ότι επιχειρούνται για να πραγματοποιήσουν κάποιο σκοπό.Οι κεντρικές έννοιες της Πραγματολογίας πρέπει να περιλαμβάνουν τη δοξασία ή πεποίθηση,την πρόθεση(ή στόχο),το σχεδιασμό και την πράξη.Υποθέτοντας ότι τα μέσα και/ή τα αποτελέσματα ενέχουν την επικοινωνία,η Πραγματολογία περιλαμβάνει επίσης όλα τα είδη των μέσων επικοινωνίας,ακόμα και τα μη συμβατικά,μη λεκτικά,μη συμβολικά μέσα,όπως για παράδειγμα,όταν ένας ναυαγοσώστης πετάει μια μπάλα του βόλεϊ στη θάλασσα προς έναν κολυμβητή,που παλεύει να κρατηθεί στη ζωή.Ο ναυαγοσώστης πιστεύει ότι ο κολυμβητής θέλει βοήθεια και ότι θα καταλάβει ότι την μπάλα του βόλεϊ του την πέταξε με σκοπό να του προσφέρει βοήθεια και ότι ο κολυμβητής θα ξέρει πώς να επωφεληθεί από την ιδιότητα της μπάλας να είναι ελαφρύτερη από το νερό.Το παράδειγμα αυτό δείχνει ότι ο ναυαγοσώστης ενεργεί με βάση τουλάχιστον τρεις πεποιθήσεις και μία πρόθεση,δύο πεποιθήσεις σχετικά με τις πεποιθήσεις του κολυμβητή και μία σχετικά με τις επιθυμίες του.

>Απο αυτήν την περιγραφή φαίνεται σαν κάθε πράξη στη ζωή να είναι μέρος της Πραγματολογίας.Νομίζετε ότι η Πραγματολογία είναι η μελέτη όλων των πράξεων,ή θα έπρεπε να περιορίζεται μόνο σε συγκεκριμένες πράξεις;

>Η τελική πρόταση από αυτό το σύντομο απόσπασμα αναφέρει: ''πεποιθήσεις σχετικά με...πεποιθήσεις''. Πώς μπορούμε να ξέρουμε τις πεποιθήσεις κάποιου όταν αναλύουμε τις ενέργειες και τα λόγια του;

>Αν ο κολυμβητής δεν ήθελε βοήθεια(στο παράδειγμα), πώς αυτό θα επηρέαζε την ανάλυση;

Κείμενο 2

‘Pragmatics: meaning and context’. File 70 στο *Language Files: Materials for an introduction to Linguistics* (6η έκδοση). Ohio State University Press 1991, σελ. 223

Για να κατανοήσουμε πλήρως το νόημα μιας πρότασης, πρέπει επίσης να καταλάβουμε το περιβάλλον και τα συμφραζόμενα μέσα στα οποία εκφωνήθηκε. Εξετάστε τη λέξη *μπάλα*. Σε μία πρόταση όπως, *Κλώτσησε την μπάλα στα δίχτυα*, ίσως φέρουμε στο νου μας μια στρογγυλή, ασπρόμαυρη μπάλα ποδοσφαίρου με διάμετρο περίπου 20 εκατοστά. Σε μία πρόταση όπως, *Τρίπλαρε τη μπάλα στο γήπεδο, σούταρε και έβαλε ένα καλάθι*, θα φέρναμε στο νου μας μια μπάλα του μπάσκετ. Αν μας δοθεί ακόμα μια πρόταση, *Έβαλε τη μπάλα στην τρύπα, από ένα μέτρο μακριά*, θα φέρναμε στο νου μας μια άλλη μπάλα, μια μπάλα του γκολφ. Σε αυτά τα παραδείγματα, η λέξη ‘μπάλα’ γίνεται κατανοητή με διαφορετικούς τρόπους ανάλογα με την ενέργεια που επιτελείται κάθε φορά με τη μπάλα. Οποιαδήποτε σημασία γίνεται κατανοητή για τις χρήσεις της λέξης ‘μπάλα’ σε όλα αυτά τα συμφραζόμενα θα είναι μέρος του νοηματικού πυρήνα της λέξης. Αν σκεφτούμε αρκετούς τύπους μπάλας, θα καταλήξουμε σε έναν αμετάβλητο νοηματικό πυρήνα της λέξης *μπάλα*, που θα επιτρέπει στους ομιλητές να αναφέρονται σε οποιαδήποτε μπάλα σε οποιαδήποτε συμφραζόμενα. Παρ’όλα αυτά, αν και μπορούμε να ανακαλύψουμε τον ‘αμετάβλητο πυρήνα’ μιας λέξης, συνήθως καταλαβαίνουμε περισσότερα από αυτόν τον πυρήνα. Τα ΣΥΜΦΡΑΖΟΜΕΝΑ (CONTEXT) συμπληρώνουν τις λεπτομέρειες και μας επιτρέπουν την πλήρη κατανόηση –όπως τα συνηθισμένα χρώματα μιας μπάλας ποδοσφαίρου, το μέγεθος μιας μπάλας του μπάσκετ ή

το βάρος μιας μπάλας του γκολφ.Η μελέτη της συνεισφοράς των συμφραζομένων στο νόημα συχνά ονομάζεται Πραγματολογία.

>Ποιος νομίζετε ότι είναι ο ‘αμετάβλητος νοηματικός πυρήνας’ της λέξης ‘μπάλα’,όπως προτείνεται εδώ;Μπορείτε να σκεφτείτε κάποια χρήση της λέξης ‘μπάλα’,που θα μπορούσε να μην έχει αυτό το ‘κεντρικό’ νόημα;Μπορούν τα ‘συμφραζόμενα’ να γίνουν αιτία ώστε μια λέξη να μην έχει το ‘κεντρικό’ της νόημα;

>Σε τι αναφέρεται ο όρος ‘συμφραζόμενα’ σε αυτό το κείμενο;Αν έχετε μια διαφορετική αντίληψη των ‘συμφραζομένων’,πώς θα αναθεωρούσατε αυτήν την παράγραφο,για να διευκρινίσετε καλύτερα την αντίληψή σας;

>Με ποιους τρόπους η άποψη της Πραγματολογίας,που παρουσιάζεται σε αυτό το κείμενο,είναι παρόμοια ή διαφοροποιείται από τον τρόπο με τον οποίο ορίζεται η Πραγματολογία στο Κείμενο 1;

Κεφάλαιο 2:Δείξη και απόσταση

Κείμενο 3

CHARLES FILLMORE:*Santa Cruz Lectures on Deixis*,Indian University of Linguistics Club,1975,σελ.40-42

Οι πιο προφανείς χωρικοί δεικτικοί όροι είναι τα επιρρήματα ‘‘εδώ’’ και ‘‘εκεί’’ και τα δεικτικά ‘‘αυτό’’ και ‘‘εκείνο’’,με τους πληθυντικούς τύπους τους.Οι πιο προφανείς χρονικοί δεικτικοί όροι είναι επιρρήματα όπως το ‘‘τώρα’’ ή το ‘‘σήμερα’’.Υπάρχουν σημαντικές διαφορές στις χρήσεις αυτών και άλλων δεικτικών λέξεων για τις οποίες θα ήθελα να γίνουμε ξεκάθαροι αμέσως.Συχνά θα χρειαστεί να επισημάνω αν μία λέξη ή φράση στην οποία αναφέρομαι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με τον ένα ή τον άλλο τρόπο,εννοώντας τρεις διαφορετικούς τρόπους,τους οποίους θα ονομάσω *Νευματικό (Gestural)*,*Συμβολικό (Symbolic)* και *Αναφορικό (Anaphoric)*.Με τη νευματική χρήση

μιας δεικτικής έκφρασης εννοώ εκείνη τη χρήση η οποία μπορεί να ερμηνευτεί σωστά μόνο από κάποιον, ο οποίος παρακολουθεί τη φυσική-σωματική πτυχή της επικοινωνιακής περίστασης. Με τη *συμβολική* χρήση μιας δεικτικής έκφρασης εννοώ εκείνη τη χρήση, η ερμηνεία της οποίας εμπλέκει μόνο τη γνώση ορισμένων πτυχών της επικοινωνιακής περίστασης του λόγου, είτε η γνώση προέρχεται από την άμεση αντίληψη είτε όχι. Με την *αναφορική* χρήση μιας έκφρασης εννοώ εκείνη τη χρήση, που μπορεί να ερμηνευτεί σωστά μόνο αν γνωρίζουμε με ποιο άλλο τμήμα του ίδιου λόγου είναι η συγκεκριμένη έκφραση ομοιοαναφορική (coreferential).

Μπορώ να εξηγήσω τη διάκριση για την οποία μιλώ χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τη λέξη “εκεί”. Έχει και τις τρεις χρήσεις. Η νευματική της χρήση φαίνεται σε μια πρόταση όπως, “Θέλω να το βάλεις εκεί”. Πρέπει να γνωρίζετε πού δείχνει ο ομιλητής, ώστε να καταλάβετε ποιο μέρος υποδεικνύει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συμβολικής χρήσης είναι η ερώτηση από τηλεφώνου: “Είναι ο Γιάννης εκεί;”. Αυτή τη φορά, κατανοούμε τη λέξη “εκεί” σαν να σημαίνει “στο μέρος που εσύ βρίσκεσαι”. Ένα παράδειγμα για την αναφορική χρήση του “εκεί” είναι μία πρόταση όπως, “Οδήγησα το αυτοκίνητο ως το πάρκινγκ και το άφησα εκεί”. Σε αυτήν την περίπτωση, η λέξη αναφέρεται σε ένα μέρος το οποίο έχει επισημανθεί νωρίτερα στο λόγο, από τη λέξη “πάρκινγκ”. Πάρτε άλλο ένα παράδειγμα, αυτή τη φορά ένα που να δείχνει μόνο τη διάκριση μεταξύ της νευματικής και της συμβολικής χρήσης. Αν κατά τη διάρκεια της ομιλίας μου κάποιος με ακούσει να χρησιμοποιώ μια φράση όπως, “αυτό το δάκτυλο”, υπάρχει σχετικά μεγάλη πιθανότητα να σηκώσει το κεφάλι, για να δει τι είναι αυτό που θέλω να δείξω. Θα περιμένει η λέξη να συνοδεύεται από ένα νεύμα ή κάποιου είδους επίδειξη. Από την άλλη μεριά, αν με ακούσει να χρησιμοποιώ τη φράση, “αυτό το Πανεπιστημικό τμήμα”, δεν χρειάζεται να κοιτάξει, επειδή γνωρίζει ότι εννοώ “το Πανεπιστημιακό τμήμα στο οποίο διδάσκω αυτή τη στιγμή”, και συμβαίνει να γνωρίζει πού διδάσκω. Το πρώτο παράδειγμα δείχνει τη νευματική χρήση, το δεύτερο τη συμβολική.

> Μπορείτε να μεταφέρετε αυτή τη συζήτηση σε χρονική δείξη (όπως περιγράφηκε στο κεφάλαιο 2), εξετάζοντας το “τότε” (αντί για το “εκεί”) σε νευματικές, συμβολικές και αναφορικές χρήσεις;

.>Δεδομένων των τριων κατηγοριών,που περιγράφονται εδώ,ποια κατηγορία φαίνεται να ταιριάζει με τις τυπικές χρήσεις δεικτικών εκφράσεων όπως ‘‘χτες’’ και ‘‘αύριο’’;

Οι ενδειξεις του χώρου περιλαμβάνονται στο δεικτικό σύστημα μιας γλώσσας,παίρνοντας ως σημείο χωρικής αναφοράς πολλές τοπικές εκφράσεις,την τοποθεσία του ενός,του άλλου,ή και των δύο συμμετεχόντων στις λεκτικές πράξεις.Μερικές φορές,το μόνο που σημαίνει είναι ότι αντί να γίνεται μνεία ενός αντικειμένου αναφοράς όπως απαιτείται για μια έκφραση που δεν χρησιμοποιείται δεικτικά,στη δεικτική της χρήση το αντικείμενο αναφοράς,δεδομένου ότι είναι το σώμα του ίδιου του ομιλητή τη στιγμή της λεκτικής πράξης,απλώς παραλείπεται.Πάρτε για παράδειγμα την έκφραση ‘‘επάνω’’.Αν πω:’’Ο Γιάννης είναι επάνω’’,θα καταλάβετε ότι εννοώ επάνω από το μέρος όπου βρίσκομαι τη στιγμή που λέω την πρόταση,εκτός αν ο αμέσως προηγούμενος λόγος παρείχε κάποιο άλλο σημείο αναφοράς.Αν πω:’’Ο Χάρης μένει εδώ κοντά’’,ισχύει το ίδιο.Θα καταλάβετε ότι ο Χάρης μένει κοντά στο μέρος που βρίσκομαι όταν λέω την πρόταση,εκτός της περίπτωσης που το σημείο αναφοράς έχει προσδιοριστεί στον αμέσως προηγούμενο λόγο.

>Είναι πάντα το σώμα του ομιλητή το στοιχείο του οποίου παραλείπεται η μνεία,όπως ο Fillmore προτείνει εδώ;Λάβετε υπόψη σας χρήσεις λέξεων όπως ‘‘μπροστά’’,’’πίσω’’,’’κάτω(στο δρόμο)’’,’’(από)πάνω’’,’’έξω’’ και όλων των άλλων,που φαίνεται να είναι παρόμοιες με το ‘‘επάνω’’ και το ‘‘εδώ κοντά’’,που χρησιμοποιεί στα παραδείγματά του ο Fillmore.

Κείμενο 4

QUENTIN SMITH:’The multiple uses of indexicals’,στο *Synthese* 78,1989,σελ.182-183.

Η πρόταση,’’Είμαι τελευταίος’’,συχνά χρησιμοποιείται για να δείξει ότι ο ομιλητής είναι στην τελευταία θέση.Αλλά η ίδια πρόταση επίσης χρησιμοποιείται σε μερικές περιπτώσεις,για να δηλώσει ότι κάποιος άλλος είναι στην τελευταία θέση.Παρακολουθώ

έναν αγώνα και το άτομο στο οποίο έχω στοιχηματίσει, το Νο10, έρχεται τελευταίο. Λέω τότε στο φίλο μου με αγωνία, "Ήρθα τελευταίος". Ο φίλος μου γνωρίζει πολύ καλά τι εννοώ-ότι το άτομο στο οποίο έχω στοιχηματίσει βρίσκεται στην τελευταία θέση. Πράγματι, εκείνος απαντάει με τον ίδιο τρόπο, διαφωνώντας με τη δήλωσή μου. "Όχι, δεν είσαι! Κοίτα!", αναφωνεί δείχνοντας το Νο10, "Περνάς το Νο3!"

>Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα περιβάλλοντα όπου το "Εγώ"(ως εννοούμενο υποκείμενο)ερμηνεύεται ως "το πρόσωπο που μιλάει";

>Παραδείγματα όπως τα προηγούμενα σημαίνουν ότι χρειαζόμαστε ένα νέο ορισμό της σημασίας της λέξης "Εγώ"; Αν ναι, ποιος θα μπορούσε να είναι αυτός ο ορισμός; Αν όχι, πώς θα εξηγούσατε αυτόν τον τύπο της "εξαιρετικής" χρήσης;

Κείμενο 5

GEOFFREY NUNBERG: 'Indexicality and deixis', στο *Linguistics and Philosophy* 16, 1993, σελ.41

...Θα μπορούσε κάποιος να δείξει μια φωτογραφία του John Ashberry, για να εντοπίσει το πιο πρόσφατο βιβλίο του, χρησιμοποιώντας το δεικτικό "αυτό", χωρίς περιορισμούς για όσα θα μπορούσε να πει γι' αυτό:

(94) Αυτό είναι σε όλα τα βιβλιοπωλεία (στο πάνω ράφι, προσωρινά εξαντλημένο).

Αλλά, ενώ ο John Ashberry εύλογα θα έλεγε για τον εαυτό του, "Είμαι σε όλα τα βιβλιοπωλεία", θα ακουγόταν περίεργο αν έλεγε, "Είναι στο πάνω ράφι", ή "Είμαι προσωρινά εξαντλημένος", εκτός αν υποτεθεί ότι, από το γεγονός ότι το βιβλίο ενός συγγραφέα ήταν στο πάνω ράφι ή ήταν προσωρινά εξαντλημένο, συνάγονται κάποια αξιοσημείωτα συμπεράσματα γι' αυτόν.

>Σύμφωνα με αυτά τα παραδείγματα, θα μπορούσατε να δείξετε έναν άδειο χώρο στο ράφι ενός βιβλιοπωλείου και να ρωτήσετε τον ιδιοκτήτη του, "Αυτό είναι εξαντλημένο;" Αν

ναι,πρέπει να αναδιατυπώσουμε τον ορισμό της δείξης (δηλαδή ‘‘το να δείχνουμε μέσω της γλώσσας’’)προκειμένου να συμπεριλάβουμε και περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει τίποτα να δείξουμε;

>Για ποιο λόγο νομίζετε ότι αναφέρονται στο κείμενο τα ‘‘αξιοσημείωτα συμπεράσματα’’,που θα μπορούσαν ενδεχομένως να εξαχθούν;Ο προσδιορισμός του αντικειμένου αναφοράς των δεικτικών εκφράσεων βασίζεται σε πληροφορίες σχετικά με τις σκέψεις και τα συναισθήματα ενός ανθρώπου;Αν ναι,μπορείτε να σκεφτείτε άλλα παραδείγματα(που να περιέχουν άλλες δεικτικές μορφές);

>Πώς το παράδειγμα με το ‘‘Εγώ’’(ως εννοούμενο υποκείμενο)σε αυτό το κείμενο μπορεί να συνδυαστεί με τη δική σας ανάλυση του ‘‘Εγώ’’,που κάνατε στο κείμενο 4;

Κεφάλαιο 5:Αναφορά και συμπερασμός

Κείμενο 6

KEITH DONNELLAN:‘Reference and definite descriptions’,στο *Philosophical Review* 75,1966,σελ.285-6

Θα ονομάζω τις δύο χρήσεις των οριστικών περιγραφών,που έχω υπόψη μου,αποδοτική και αναφορική χρήση.Ο ομιλητής,που χρησιμοποιεί μια οριστική περιγραφή αποδοτικά,αποφαίνεται κάτι σχετικά με οποιονδήποτε ή ο,τιδήποτε είναι αυτό που προσδιορίζεται από την οριστική περιγραφή.Από την άλλη πλευρά,ο ομιλητής,που χρησιμοποιεί μια οριστική περιγραφή αναφορικά,χρησιμοποιεί την περιγραφή για να δώσει τη δυνατότητα στο ακροατήριό του να καταλάβει για ποιον ή για τι πράγμα μιλά και δηλώνει κάτι σχετικά με εκείνο το πρόσωπο ή το πράγμα.Στην πρώτη περίπτωση,μπορούμε να πούμε ότι η λειτουργία της οριστικής περιγραφής είναι ουσιώδης,επειδή ο ομιλητής θέλει να ισχυριστεί κάτι για ο,τιδήποτε ή οποιονδήποτε ταιριάζει στην περιγραφή αυτή.Αλλά στην αναφορική της χρήση,η οριστική περιγραφή είναι απλώς ένα εργαλείο για μια συγκεκριμένη δουλειά-να εφιστήσει την προσοχή σε ένα πρόσωπο ή πράγμα-και γενικά οποιονδήποτε άλλο τέχνασμα,μια άλλη περιγραφή ή ένα όνομα,θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί,για να γίνει η ίδια δουλειά.Στην αποδοτική

χρήση,η ιδιότητα που προσδιορίζεται από την οριστική περιγραφή είναι πολύ σημαντική,ενώ δεν είναι στην αναφορική χρήση.

Για να διευκρινίσουμε αυτή τη διάκριση,στην περίπτωση της μίας πρότασης,εξετάστε την πρόταση,’’Ο δολοφόνος του Σμιθ είναι τρελός’’.Υποθέστε πρώτα ότι βρήκαμε τυχαία τον καημένο το Σμιθ δολοφονημένο με απαίσιο τρόπο.Από το βάρβαρο τρόπο της δολοφονίας και το γεγονός ότι ο Σμιθ ήταν το πιο αξιαγάπητο άτομο στον κόσμο,ίσως αναφωνήσουμε:’’Ο δολοφόνος του Σμιθ είναι τρελός’’.Θα υποθέσω,για να απλουστεύσω την περίπτωση,ότι κατά μία μάλλον λογική έννοια,δε γνωρίζουμε ποιος δολοφόνησε το Σμιθ(παρ’όλο που αυτό δεν είναι τελικά απαραίτητο για την περίπτωση).Αυτή,πρέπει να πω,είναι μια αποδοτική χρήση της οριστικής περιγραφής.Ένα παράδειγμα που έρχεται σε αντίθεση με μια τέτοια χρήση της πρότασης είναι μία από εκείνες τις καταστάσεις στις οποίες περιμένουμε και επιδιώκουμε το ακροατήριο να συνειδητοποιήσει ποιον έχουμε κατά νου όταν μιλάμε για το δολοφόνο του Σμιθ και,το πιο σημαντικό,να γνωρίζει ότι είναι αυτό το άτομο για το οποίο πρόκειται να πούμε κάτι.

>Πριν από την πρόταση του Donnellan,πολλοί φιλόσοφοι υποστήριζαν ότι αν μια περιγραφή δεν ταιριάζει σε τίποτα,τότε αποτυγχάνει να αναφερθεί κάποιου.Ποια είναι η άποψη του Donnellan πάνω σε αυτό;

>Χρησιμοποιώντας τη διάκριση του Donnellan(συν οποιεσδήποτε επιπρόσθετες διακρίσεις νομίζετε ότι χρειάζονται),πώς θα εξηγούσατε τη χρήση μιας οριστικής περιγραφής,που δεν ταιριάζει με ακρίβεια σε ένα πρόσωπο ή πράγμα;

>Μπορεί η αποδοτική,σε αντίθεση με την αναφορική,χρήση να έχει σχέση με τη διάκριση του Fillmore (Κείμενο 3) ανάμεσα στη νευματική,συμβολική και αναφορική χρήση των δεικτικών εκφράσεων;

Κείμενο 7

M.A.K. HALLIDAY and RUQAIYA HASAN:*Cohesion in English*,Longman 1976,σελ.31

Υπάρχουν ορισμένα στοιχεία σε κάθε γλώσσα, που έχουν την ιδιότητα της αναφοράς, με τη συγκεκριμένη έννοια με την οποία χρησιμοποιούμε τον όρο εδώ. Δηλαδή, αντί να ερμηνεύονται σημασιολογικά από μόνα τους, αναφέρονται σε κάτι άλλο για την ερμηνεία τους. Αυτά τα στοιχεία είναι τα προσωπικά, τα δεικτικά και τα συγκριτικά. Αρχίζουμε με ένα παράδειγμα για το καθένα:

Α. Τρία τυφλά ποντίκια, τρία τυφλά ποντίκια.

Δες πώς αυτά τρέχουν! Δες πώς αυτά τρέχουν!

Β. Ο γιατρός Φόστερ πήγε στο Γκλούσεστερ, ενώ έπεφτε βροχή. Στο δρόμο, έπεσε σε μια λακούβα με νερά και ποτέ δεν ξαναπήγε εκεί.

Γ. Δύο πουλιά ήταν πάνω σε ένα δέντρο.

Ήρθε ακόμα ένα και έγιναν τρία.

Στο **(Α)**, η λέξη *αυτά* αναφέρεται στις λέξεις *τρία τυφλά ποντίκια*. Στο **(Β)**, η λέξη *εκεί* αναφέρεται στο Γκλούσεστερ. Στο **(Γ)**, οι λέξεις *ακόμα ένα* αναφέρονται στη λέξη *πουλιά*.

Αυτά τα στοιχεία είναι κατευθυντικά, που δείχνουν ότι πρέπει να αναζητήσουμε τις πληροφορίες κάπου αλλού. Επομένως, έχουν πολλά κοινά με όλα τα συνεκτικά στοιχεία. Αυτό που χαρακτηρίζει αυτόν το συγκεκριμένο τύπο συνοχής, τον οποίο ονομάζουμε ΑΝΑΦΟΡΑ (REFERENCE), είναι η συγκεκριμένη φύση της πληροφορίας που πρέπει να αναζητηθεί. Στην περίπτωση της αναφοράς η πληροφορία που πρέπει να αναζητηθεί είναι η αναφορική σημασία, η ταυτότητα δηλαδή του συγκεκριμένου πράγματος ή ομάδας πραγμάτων στα οποία γίνεται αναφορά. Και η συνοχή βασίζεται στη συνέχεια της αναφοράς, όπου το ίδιο πράγμα εισέρχεται στο λόγο για δεύτερη φορά.

> Σε αυτήν την ανάλυση, η υπόθεση είναι ότι ορισμένες λέξεις αναφέρονται σε άλλες λέξεις. Νομίζετε ότι αυτή είναι μια βοηθητική ή παραπλανητική υπόθεση;

> Συμφωνείτε με την τελική πρόταση ότι ‘‘το ίδιο πράγμα εισέρχεται στην πρόταση για δεύτερη φορά’’; Τι θα λέγατε για το παράδειγμα **(Γ)**, όπου η ανάλυση προτείνει ότι οι λέξεις ‘‘ακόμα ένα’’ αναφέρονται στη λέξη ‘‘πουλιά’’;

>Αν η λέξη “έκει” στο **(B)** είναι ένα παράδειγμα συνοχής μέσω αναφοράς,είναι η λέξη “έκει” ,στη δεύτερη σειρά του **(Γ)**,το ίδιο;Πώς το κρίνετε;

>Η διάκριση του Donnellan στο Κείμενο 6 έχει σχέση με αυτό που λένε οι συγγραφείς αυτού του αποσπάσματος;

Κεφάλαιο 4:Προϋπόθεση και συνεπαγωγή

Κείμενο 8

ROBERT C.STALNAKER:”Pragmatic presupposition” στο *Semantics and Philosophy* των Milton Munitz και Peter Unger.New York University Press,1974,σελ.199-200.

Παρ’όλο που είναι ακατάλληλο,εφόσον δεν είναι απαραίτητο,να αποφαινόμαι κάτι,που καθένας από μας υποθέτει ότι ο άλλος ήδη πιστεύει,πάντα οι αποφάνσεις μου θα ‘χουν,όπως είναι φυσικό,συνέπειες για το κοινό μας υπόβαθρο.Για παράδειγμα,σε ένα περιβάλλον,όπου και οι δύο γνωρίζουμε ότι ο γείτονάς μου είναι ένας ενήλικος άνδρας,λέω,”Το γειτονόπουλό μου είναι εργένης”,το οποίο,μπορούμε να υποθέσουμε,ότι συνεπάγεται πως το γειτονόπουλό μου είναι άνδρας και ενήλικος.Θα μπορούσα απλά να είχα πει το ίδιο σωστά,”Το γειτονόπουλό μου δεν έχει παντρευτεί”.Η ίδια πληροφορία θα μεταβιβαζόταν(παρ’όλο που οι “αποχρώσεις” ίσως να μην ήταν ακριβώς ίδιες).Δηλαδή,η ποσότητα της πληροφορίας ή του περιεχομένου,που μεταβιβάστηκε με την πρώτη πρόταση,είναι η ίδια με την ποσότητα,που μεταβιβάστηκε με τη δεύτερη πρόταση.Αν η απόφασή μου έγινε αποδεκτή,και προσετίθετο στο κοινό υπόβαθρο,η τελική κατάσταση θα ήταν ίδια σαν να έγινε αποδεκτή η δεύτερη απόφαση και να προστέθηκε στο κοινό υπόβαθρο.

Αυτή η έννοια της πεποιθήσης με κοινό υπόβαθρο είναι η πρώτη προσέγγιση στην έννοια της πραγματολογικής προϋπόθεσης,που θέλω να χρησιμοποιήσω.Μια πρόταση P είναι πραγματολογική προϋπόθεση ενός ομιλητή σε ένα δεδομένο περιβάλλον μόνο σε περίπτωση που ο ομιλητής υποθέτει ή πιστεύει ότι P,υποθέτει ή πιστεύει ότι ο συνομιλητής του υποθέτει ή πιστεύει ότι P,και υποθέτει ή πιστεύει ότι ο συνομιλητής του αναγνωρίζει ότι αυτός είναι που κάνει αυτές τις υποθέσεις ή έχει αυτές τις πεποιθήσεις.

>Συμφωνείτε,ότι οι δύο εκφράσεις,που παρατίθενται στην πρώτη παράγραφο,προσθέτουν ακριβώς την ίδια πληροφορία στο κοινό υπόβαθρο;

>Σύμφωνα με τον ορισμό,που παρουσιάζεται στη δεύτερη παράγραφο,θα ήταν σωστό ή όχι,να πούμε ότι πραγματολογική προϋπόθεση είναι οποιαδήποτε πεποίθηση του ομιλητή;(Θα σας βοηθούσε ίσως,να κοιτάξετε ξανά στο Κεφάλαιο 4,σελίδες 25-30,του βιβλίου).

>Μπορείτε να σκεφτείτε περιστάσεις,όπου δεν θεωρείται ακατάλληλο κάποιος ‘‘να αποφαίνεται κάτι,που καθένας από μας υποθέτει ότι ο άλλος ήδη πιστεύει’’;

Κείμενο 9

GERALD GAZDAR:*Pragmatics,Implicature,Presupposition and Logical Form*,Academic Press,1979,σελ.106

(65) Ο Γιάννης έφτασε σε ασφαλές μέρος,πριν εκραγεί ο βραστήρας.

(66)Ο Γιάννης έφτασε στη λαβή ασφαλείας,πριν εκραγεί ο βραστήρας.

Αν υποθέσουμε στο (66),πως το γεγονός ότι ο Γιάννης έφτασε στη λαβή ασφαλείας εμπόδισε την έκρηξη του βραστήρα,τότε το (66) δεν προϋποθέτει ότι έγινε έκρηξη του βραστήρα,ενώ το (65) το κάνει.Αν μεταχειριστούμε το *πριν* σαν να είναι ‘‘διφορούμενο’’,τότε και πάλι δεν έχουμε καμία αρχή,στην οποία να βασιστούμε,για να αποφασίσουμε αν η προϋπόθεση αποδίδεται ή όχι σε μια συγκεκριμένη πρόταση.Σημειώστε επίσης ότι,αν όλες οι προϋποθετικές συντάξεις είναι διφορούμενες,τότε οι έννοιες της ‘‘ακαταλληλότητας’’ ή της ‘‘μη αποδεκτικότητας’’ δεν είναι εφαρμόσιμες,αφού πάντα θα έχουμε μια εναλλακτική ερμηνεία,σύμφωνα με την οποία η πρόταση θα είναι αποδεκτή.

>Πώς εξηγείτε το γεγονός ότι το “πριν” δημιουργεί προϋπόθεση στο παράδειγμα (65), αλλά όχι στο (66); Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα παραδείγματα, όπου η χρήση του “πριν” οδηγεί, ή δεν οδηγεί, σε προϋπόθεση;

>Το “μετά” λειτουργεί με τον ίδιο τρόπο; Θα μπορούσαμε να ορίσουμε το “πριν” και το “μετά”, όχι μόνο ως αντίθετα, αλλά και σαν να δημιουργούν διαφορετικές προϋποθέσεις;

Κεφάλαιο 5: Συνεργασία και υπονόηση

Κείμενο 10

PAUL GRICE: ‘Logic and Conversation’ στο *Syntax and Semantics Volume 9: Speech acts* των P.Cole και J.L.Morgan, Academic Press, 1975, σελ.48.

Θα ήθελα να είχα τη δυνατότητα να σκεφτώ το σταθερό τύπο μιας συνομιλιακής εξάσκησης, όχι μόνο ως κάτι που όλοι ή οι περισσότεροι ΣΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ακολουθούν, αλλά ως κάτι που είναι ΛΟΓΙΚΟ ΝΑ ΤΟ ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ, που ΔΕΝ ΘΑ ΕΠΙΡΕΠΕ να το εγκαταλείψουμε. Για αρκετό καιρό, μου φαινόταν ενδιαφέρουσα η ιδέα, ότι η τήρηση της CP (Cooperation Principle = Αρχή της Συνεργασίας) και των αιτημάτων σε μια συνομιλιακή ανταλλαγή θα μπορούσε να θεωρηθεί σχεδόν σαν ένα είδος συμβολαίου, με παραλληλισμούς έξω από την περιοχή του λόγου. Αν κάποιος περάσει δίπλα μου, την ώρα που εγώ παλεύω με το χαλασμένο μου αυτοκίνητο, αναμφίβολα θα έχω ως ένα βαθμό την προσδοκία, ότι θα μου προσφέρει βοήθεια, αλλά μόλις αρχίσει να μαστορεύει μαζί μου κάτω από το καπό, οι προσδοκίες μου δυναμώνουν περισσότερο και παίρνουν πιο συγκεκριμένες μορφές (καθώς τίποτα δε δείχνει ότι είναι απλώς ένας ανίκανος μαστροχαλαστής)· και οι συνομιλιακές ανταλλαγές, μου φάνηκε ότι επιδείκνυαν, με χαρακτηριστικό τρόπο, ορισμένα γνωρίσματα, που από κοινού διακρίνουν τις συνεργασιακές διαντιδράσεις:

1. Οι συμμετέχοντες έχουν κάποιο κοινό άμεσο στόχο, όπως το να επιδιορθώσουν ένα αμάξι. Οι τελικοί στόχοι τους ίσως βέβαια να είναι ανεξάρτητοι μεταξύ τους, κι ακόμα να συγκρούονται· καθένας τους μπορεί να θέλει να επιδιορθώσει το αμάξι, ώστε να φύγει

αφήνοντας τον άλλο μόνο κι έρημο. Σε χαρακτηριστικές συνομιλιακές ανταλλαγές, υπάρχει ένας κοινός στόχος, ακόμα κι αν είναι δευτερεύων, όπως σε μια φιλική συνομιλία, δηλαδή κάθε συμμετέχων θα πρέπει, επί του παρόντος, να ταυτίσει τον εαυτό του με τα εφήμερα συνομιλιακά ενδιαφέροντα του άλλου.

2. Οι συνεισφορές των συμμετεχόντων θα πρέπει να ταιριάζουν, να είναι αμοιβαία εξαρτώμενες.

3. Υπάρχει κάποιο είδος κατανόησης (το οποίο μπορεί να είναι σαφές, αλλά συχνά αποσιωπάται) ότι, εφόσον άλλα πράγματα παραμένουν ίδια, η διαντίδραση πρέπει να συνεχιστεί σε κατάλληλο ύψος, εκτός αν και οι δύο συμμετέχοντες είναι σύμφωνοι ότι πρέπει να τερματιστεί. Δεν μπορεί κάποιος έτσι απλά να φύγει από τη συνομιλία ή να αρχίσει να κάνει κάτι άλλο.

Αλλά ενώ μια τέτοια βάση σαν συμβόλαιο, όπως αυτή, ίσως εφαρμόζεται σε κάποιες περιπτώσεις, υπάρχουν πάρα πολλοί τύποι συναλλαγής, όπως η φιλονικία και το γράψιμο ενός γράμματος, όπου αποτυγχάνει να εφαρμοστεί με ευκολία.

> Μπορείτε να εξηγήσετε λεπτομερώς γιατί ‘η φιλονικία και το γράψιμο ενός γράμματος’ δεν αποτελούν πεδία εφαρμογής με ευκολία των συνθηκών, που παρουσιάζονται εδώ;

> Πώς θα ονομάζατε τα τρία ‘γνωρίσματα’, που παρατίθενται εδώ, αν επρόκειτο να τα μετατρέψετε σε αιτήματα για συνομιλιακές διαντιδράσεις;

> Ο Grice δίνει έμφαση στη λέξη ‘λογικό’, καθώς περιγράφει τη θεώρησή του για την αρχή της συνεργασίας και τα αιτήματά της σαν ένα είδος συμβολαίου. Θα μπορούσαν η αρχή της συνεργασίας, τα αιτήματα και τα τρία γνωρίσματα, που παρατίθενται εδώ, να θεωρηθούν ‘λογικά’ σε όλες τις κοινωνίες και τους πολιτισμούς;

Κείμενο 11

J.L.Morgan: ‘Two types of convention in indirect speech acts’ στο *Syntax and Semantics Volume 9* του P.Cole, Academic Press, 1978, σελ. 277-8.

Ακριβώς παραπάνω παρουσίασα περιπτώσεις,που περιλαμβάνουν συγκεκριμένες εκφράσεις και τη συμβατικοποίηση της χρήσης τους για τη δημιουργία συγκεκριμένων υπονοήσεων,όπως στην περίπτωση του, *Αν έχεις δει ένα,τα έχεις δει όλα*,ή το αρχικό παράδειγμα, *Μπορείς να μου δώσεις το αλάτι*;Στη δεύτερη περίπτωση,είπα ότι έχει γίνει σύμβαση της χρήσης το να χρησιμοποιούμε αυτήν την έκφραση με την κυριολεκτική της σημασία,για να μεταδώσουμε ένα υπονόημα παράκλησης.Τώρα προκύπτει η απορία,μπορεί να υπάρξει αυτό το είδος συμβατικοποίησης των κανόνων συνομιλίας;Νομίζω ότι μπορεί.Για παράδειγμα,είναι λίγο ως πολύ συμβατικό να “προκαλούμε” τη λογική μιας σειράς ενεργειών,αμφισβητώντας την πνευματική υγεία αυτού που τις πραγματοποιεί,με ΟΠΟΙΑΔΗΠΟΤΕ κατάλληλα γλωσσολογικά μέσα,όπως στα παρακάτω παραδείγματα:

(37)*Είσαι τρελός;*

(38)*Έχεις χάσει τα λογικά σου;*

(39)*Είσαι με τα καλά σου;*

και τα λοιπά.

[Οι Αμερικανοί έχουν δύο ή τρεις εκφράσεις του συρμού,που χρησιμοποιούνται ως απαντήσεις σε προφανείς ερωτήσεις,όπως:

(40)*Is the Pope Catholic?*

(41)*Do bagels wear bikinis?]*

Αλλά,για μερικούς ομιλητές,η σύμβαση δεν καθορίζει μια συγκεκριμένη έκφραση,γι’αυτό και κατασκευάζουν και νέες εκφράσεις,εφόσον χρειαστεί.Φαίνεται ότι εδώ έχει συμβατικοποιηθεί ένα σχήμα για την υπονόηση:Να απαντάς σε μια προφανή ερώτηση,που επιδέχεται απαντήσεις τύπου “ναι/όχι”,κάνοντας μια άλλη ερώτηση,της οποίας η απάντηση είναι πολύ προφανής και ίδια με την απάντηση,που προτίθεται να μεταβιβάσεις.

Με παρόμοιο τρόπο,οι περισσότεροι ομιλητές διαθέτουν ένα μικρό αριθμό εκφράσεων,που χρησιμοποιούν ως απαντήσεις σε αποφάνσεις,με την υπονόηση ότι η απόφαση είναι ολοφάνερα λάθος-η **(42)** για παράδειγμα:

(42)*Ναι,καλά,κι εγώ είμαι η βασίλισσα της Αγγλίας!*

Αλλά και πάλι,για κάποιους ομιλητές,η σύμβαση καθορίζει μόνο μια γενική στρατηγική,παρά μια συγκεκριμένη έκφραση:Για να μεταβιβάσετε ότι μια απόφαση είναι ολοφάνερα λάθος,απαντάτε με μια άλλη απόφαση ακόμα πιο ολοφάνερα λάθος.

>Γνωρίζετε άλλες ‘‘έκφράσεις του συρμού’’ γι’αυτούς τους τύπους περιπτώσεων(παράκληση,‘‘πρόκληση’’,απάντηση σε προφανείς ερωτήσεις,απάντηση σε λάθος απόφαση);Πώς θα εξηγούσατε(σε κάποιον που μαθαίνει Ελληνικά σαν μια ξένη γλώσσα,για παράδειγμα)πώς να διαχωρίζει τη σημασία που επικοινωνείται,από την κυριολεκτική σημασία;

>Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τον όρο ‘‘σύμβαση’’ μιλώντας για τα είδη των υπονοήσεων,που περιλαμβάνονται εδώ.Νομίζετε ότι τα παραδείγματα,που παρουσιάζονται εδώ,μπορούν να αναλυθούν από άποψη συμβατικών υπονοήσεων(όπως συζητήθηκαν στο Κεφάλαιο 5,σελίδες 45-46 του βιβλίου);

>Τι νομίζετε για την αντίληψη ότι μια υπονόηση μπορεί να αρχίζει βασιζόμενη στην εξαγωγή συμπερασμάτων,αλλά μπορεί να συμβατικοποιηθεί τόσο,ώστε κανείς να μη χρειάζεται να εξάγει συμπεράσματα πλέον;Είναι αυτή η ίδια διαδικασία,που χρησιμοποιούμε,όταν μεταφράζουμε ιδιωματισμούς;

Κεφάλαιο 6:Λεκτικές πράξεις και συμβάντα

Κείμενο 12

JOHN SEARLE:*Speech acts*,Cambridge University Press,1969,σελ.58-59.

Μια βασική διάκριση μεταξύ υποσχέσεων από τη μια και απειλών από την άλλη είναι,ότι μία υπόσχεση είναι εχέγγυο να κάνω κάτι για σένα,όχι σε σένα·αλλά η απειλή

είναι εχέγγυο να κάνω κάτι σε σένα, όχι για σένα. Μια υπόσχεση είναι προβληματική, αν το αντικείμενο της είναι κάτι, που ο αποδέκτης της δε θέλει να γίνει· και είναι ακόμα πιο προβληματική, αν αυτός που δίνει την υπόσχεση δεν πιστεύει ότι ο αποδέκτης της θέλει να γίνει αυτό, που του υποσχέθηκε, αφού μια φυσιολογική υπόθεση πρέπει να εννοείται ως υπόσχεση και όχι ως απειλή ή προειδοποίηση. Επιπλέον, μια υπόσχεση, σε αντίθεση με την πρόσκληση, φυσιολογικά χρειάζεται κάποιου είδους κατάσταση ή περίπτωση, που απαιτεί υπόσχεση. Ένα βασικό γνώρισμα τέτοιων περιστάσεων ή καταστάσεων φαίνεται να είναι ότι ο αποδέκτης της υπόσχεσης εύχεται (χρειάζεται, επιθυμεί, κτλ.) να γίνει κάτι, και ότι αυτός που δίνει την υπόσχεση γνωρίζει αυτήν την ευχή (ανάγκη, επιθυμία, κτλ.). Νομίζω ότι τα δύο μέρη αυτής της διπλής συνθήκης είναι απαραίτητα, για να αντικρούσουμε αρκετά εμφανή αντιπαραδείγματα.

> Αυτή η παράγραφος παραθέτει αρκετά απαιτούμενα γνωρίσματα, ώστε μια λεκτική πράξη να υπολογίζεται ως υπόσχεση. Συμφωνείτε ότι όλα αυτά τα γνωρίσματα είναι απαραίτητα; Υπάρχουν άλλα βασικά γνωρίσματα, που δεν συμπεριλαμβάνονται εδώ;

Κάποιος μπορεί, φυσικά, να σκεφτεί εμφανή αντιπαραδείγματα εναντίον αυτής της συνθήκης, έτσι όπως αυτή δηλώνεται. Υποθέστε ότι λέω σε έναν τεμπέλη μαθητή, "Αν δεν παραδώσεις την εργασία σου έγκαιρα, υπόσχομαι ότι θα σου βάλω κακό βαθμό στο μάθημα". Είναι αυτή η έκφραση υπόσχεση; Τείνω να πιστεύω πως όχι. Θα την περιγράφαμε πιο σωστά σαν μια προειδοποίηση ή πιθανόν ακόμη σαν απειλή. Αλλά γιατί τότε είναι δυνατό να χρησιμοποιούμε τη φράση "Υπόσχομαι" σε μια τέτοια περίπτωση; Νομίζω ότι τη χρησιμοποιούμε εδώ επειδή οι φράσεις "Υπόσχομαι" και "Δεσμεύομαι" είναι από τους πιο δυνατούς μηχανισμούς ένδειξης ελλεκτικής ισχύος για τη δέσμευση (commitment), που παρέχει η ελληνική γλώσσα. Γι' αυτό το λόγο, συχνά χρησιμοποιούμε αυτές τις εκφράσεις στην απόδοση λεκτικών πράξεων που δεν είναι, ακριβολογώντας, υποσχέσεις, αλλά στις οποίες επιθυμούμε να δώσουμε έμφαση στο βαθμό δέσμευσης. Για να το διευκρινίσουμε, εξετάστε ένα άλλο εμφανές αντιπρόδειγμα ως προς την ανάλυση, σε διαφορετικές γραμμές. Μερικές φορές, ακούμε ανθρώπους να λένε "Υπόσχομαι", όταν κάνουν εμφατική απόφαση. Υποθέστε, για παράδειγμα, ότι σας κατηγορώ για κλοπή χρημάτων. Λέω, "Έκλεψες τα λεφτά, έτσι;". Απαντάτε, "Όχι, δεν το

έκανα εγώ,υπόσχομαι ότι δεν το έκανα''.Το βρίσκω πολύ αφύσικο να περιγράψετε την έκφρασή σας ως υπόσχεση.Αυτή η έκφραση θα μπορούσε πιο σωστά να περιγραφεί σαν μία εμφατική άρνηση,και μπορούμε να εξηγήσουμε την εμφάνιση του μηχανισμού ένδειξης ελλεκτικής ισχύος ''Υπόσχομαι'' ως παράγωγο των γνήσιων υποσχέσεων,που χρησιμοποιείται εδώ σαν μια έκφραση,που προσδίδει έμφαση στην άρνησή σας.

>Συμφωνείτε ότι,έχοντας χρησιμοποιήσει τη λέξη ''Υπόσχομαι'',θα μπορούσατε αργότερα να ισχυριστείται ότι ''ακριβολογώντας'' δεν δώσατε μια υπόσχεση,επειδή εννοούσατε κάτι άλλο;

>Ποιες φαίνεται να είναι οι συνθήκες,ώστε μία έκφραση,που περιέχει το μηχανισμό ένδειξης ελλεκτικής ισχύος ''Υπόσχομαι'',να χρησιμεύει ως εμφατική άρνηση;

>Η αναγνώριση των συνθηκών της λεκτικής πράξης σχετίζεται καθόλου με την αρχή της συνεργασίας,όπως συζητήθηκε στο Κείμενο 10;(Ίσως σας βοηθήσει το να προσφύγετε στη συζήτηση για τις συνθήκες καταλληλότητας στο Κεφάλαιο 6,σελίδες 50-51 του βιβλίου).

Κείμενο 13

GEOFFREY LEECH:*Principles of Pragmatics*,Longman,1983,σελ.177-8.

Αναφερόμενη στην ανθρώπινη συνομιλιακή συμπεριφορά,όπως και σε άλλες περιοχές της εμπειρίας,η γλώσσα μας,μας παρέχει σαφείς διακρίσεις.Αλλά θα διαπράτταμε ένα θεμελιώδες και προφανές σφάλμα,αν υποθέταμε ότι οι διακρίσεις,που έγιναν από το λεξιλόγιο μας,απαραιτήτως υπάρχουν και στην πραγματικότητα.Η γλώσσα μας παρέχει ρήματα όπως διατάζω,παρακαλώ,ικετεύω,ομολογώ,ακριβώς όπως μας παρέχει και ουσιαστικά όπως λακκούβα,γούρνα,λίμνη,θάλασσα,ωκεανός.Αλλά,δεν θα πρέπει πλέον να υποθέτουμε ότι υπάρχουν στην πραγματολογική πραγματικότητα ευδιάκριτες κατηγορίες,όπως οι διαταγές και οι παρακλήσεις,όπως υπάρχουν στη γεωγραφική πραγματικότητα ευδιάκριτες κατηγορίες,όπως οι λακκούβες ,οι γούρνες και οι

λίμνες. Κατά κάποιο τρόπο, αυτή η υπόθεση λανθάνει της παρατήρησης του Searle, στην εισαγωγή του στην ταξινόμηση.

«Ποια είναι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία μπορούμε να πούμε ότι, από τρεις πραγματικές εκφράσεις, η μία είναι αναφορά, η άλλη πρόβλεψη και η άλλη υπόσχεση; Προκειμένου να αναπτύξουμε ευρύτερα γένη, πρέπει πάντα να γνωρίζουμε πώς τα είδη *υπόσχεση, πρόβλεψη, αναφορά* κτλ. διαφέρουν το ένα από το άλλο.»

[Searle J. 1979: *Expression and Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 2)

Αλλά θα ήταν εντυπωσιακά ακατάλληλο, αν κάποιος ξεκινούσε μια πραγματεία πάνω στις εκτάσεις νερού στην επιφάνεια της γης με τον ακόλουθο τρόπο:

«Ποια είναι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία μπορούμε να πούμε ότι, από τρεις πραγματικές εκτάσεις νερού, η μία είναι λακκούβα, η άλλη γούρνα και η άλλη λίμνη; Προκειμένου να αναπτύξουμε ευρύτερα γένη, πρέπει πρώτα να γνωρίζουμε πώς τα είδη *λακκούβα, γούρνα, λίμνη* διαφέρουν το ένα από το άλλο.»

Προς υπεράσπιση του Searle, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, εκ πρώτης όψεως, ότι η σύγκριση είναι άδικη: αν κάποιος είχε επιλέξει μαϊμούδες και καμηλοπαρδάλεις (ας πούμε) αντί για γούρνες και λακκούβες, το παράδειγμα θα ήταν λιγότερο γελοίο. Αλλά η απάντησή μου είναι, (α) ότι κανείς δεν έχει δικαίωμα *εκ των προτέρων* να υποθέτει ότι τέτοιες κατηγορίες υπάρχουν στην πραγματικότητα (παρ'όλο που κάποιος ίσως τις ανακάλυπτε με την παρατήρηση)· και (β) ότι στην πραγματικότητα, όταν κάποιος *πράγματι* τις παρατηρεί, οι λεκτικές πράξεις είναι από πολλές απόψεις περισσότερο σαν τις λακκούβες και τις γούρνες, παρά σαν τις μαϊμούδες και τις καμηλοπαρδάλεις: διακρίνονται, δηλαδή, από συνεχή παρά από διακριτά χαρακτηριστικά.

> *Ποιο είναι ακριβώς το επιχείρημα, που παρουσιάζεται εδώ, εναντίον της αντήληψης ότι μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια λεκτική πράξη σαν πρόβλεψη ή όχι;*

> *Τι θα διέκρινε τον ορισμό μιας γούρνας, στην άποψη του Leech, από το είδος του ορισμού της υπόσχεσης, που παρουσιάζεται στο Κείμενο 12;*

>Νομίζετε ότι το επιχείρημα του *Leech* βασίζεται σε ένα σημαντικό πρόβλημα ή απλώς σε ένα μικρής σημασίας σημείο;Πώς νομίζετε ότι θα απαντούσε ο *Searle* στην κριτική του *Leech*;